



**Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos
gewordener Schlossbauten am Beispiel des Projekts
Schloss Sztynort/ Steinort in Polen**

**Zgodna z zasadami konserwatorskimi rewitalizacja
zespółów pałacowych, pozbawionych funkcji,
na przykładzie pałacu w Sztynorcie/ Steinort**

Tagungsdokumentation / Materiały pokonferencyjne

Görlitz, 17.-18. 11. 2011

Impressum / Redakcja

Idee und Betreuung / Idea i nadzór: Peter Schabe

Redaktion / Redakcja: Kamila Pałubicka, Joanna Kopczyńska

Korrektur / Korekta: Peter Schabe, Joanna Kopczyńska

Übersetzung / Tłumaczenie: Maciej Rokita, Henrik Flöting

Layout / Opracowanie graficzne: Tomasz Stefański | Piktogram Polska

Druck / Druk: Drukarnia Księży Werbistów

ISBN: 978-3-00-037630-6

Herausgeber / Wydawca:

© Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz

Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury

Karpfengrund 1, 02826 Görlitz

www.deutsch-polnische-stiftung.de

Spendenkonto: 82 33 660

BLZ: 870 700 24

IBAN: DE 80 8707 0024 0823 3660 00

BIC: DEUTDEDB

GEFÖRDERT DURCH / PROJEKT ZOSTAŁ ZREALIZOWANY PRZY WSPARCIU:



ORGANISATOREN / ORGANIZATORZY:



Inhaltsverzeichnis / Spis treści

Marie-Luise Niewodniczanska – Grusswort / Słowo powitalne	5
Cornelia Pieper – Grusswort / Słowo powitalne	11
Piotr Żuchowski – Grusswort / Słowo powitalne	15
Marian Podziewski – Grusswort / Słowo powitalne	19
Joachim Paulick – Grusswort / Słowo powitalne	21
Peter Schabe – Einleitung / Wprowadzenie	25
 Achim Krekeler, Marcin Górski, Peter Krämer	 31
Schloss Steinort – Rettungskonzept aus der Sicht der Architekten	
Pałac w Sztynorcie – Koncepcja ratowania zespołu pałacowo-parkowego z punktu widzenia architektów	
 Christofer Herrmann	 43
Museale Nutzung Schloss Steinort. Konzeptionelle Überlegungen	
Użytkowanie pałacu w Sztynorcie jako muzeum. Rozważania koncepcyjne	
 Andreas Vogel	 51
Schloss Steinort – Projekt Internationales Fortbildungszentrum „Denkmalpflege im Handwerk”	
Pałac w Sztynorcie – Projekt Międzynarodowego Centrum Szkoleniowego „Denkmalpflege im Handwerk” („Opieka nad zabytkami w rzemiośle”)	
 Silke Strauch	 59
Das Projekt „Internationale Jugendbauhütte Steinort”	
Projekt „Międzynarodowa Młodzieżowa Strzecha Budowlana w Sztynorcie”	
 Udo Donau	 65
Das ökonomische Konzept für Schloss Steinort	
Koncepcja ekonomiczna dla Pałacu w Sztynorcie	
 Vlastislav Ouroda, Jarmila Hansova	 71
Über den Umgang mit den leerstehenden Schlössern und Herrenhäusern in der Tschechischen Republik am Beispiel Südböhmens	
O obchodzeniu się z pozbawionymi funkcji pałacami i dworami w Republice Czeskiej na przykładzie Czech Południowych	
 Krzysztof Korzeń	 75
Erfolge und Probleme bei der Wiederherstellung und Nutzung der Schlösser und Parkanlagen im Hirschberger Tal	
Sukcesy i problemy w przywracaniu do stanu użyteczności pałaców i parków w Kotlinie Jeleniogórskiej	

Elisabeth von Küster	79
<i>20 Jahre Schloss Lomnitz/ Palac Łomnica. Wiederaufbau – heutige Nutzung – Zukunftspläne</i>	
<i>20 lat Pałacu Łomnica: odbudowa – dzisiejsze wykorzystanie – plany na przyszłość</i>	
Arne Franke	89
<i>Innovative Revitalisierungskonzepte für leerstehende Schlösser</i>	
<i>in Großbritannien und Siebenbürgen – zukünftige Konzepte auch für Schlesien?</i>	
<i>Innowacyjne koncepcje rewitalizacji opustoszałych pałaców w Wielkiej Brytanii</i>	
<i>i w Siedmiogrodzie (Rumunia) – przyszłe koncepcje również dla Śląska?</i>	
Peter Schabe	101
<i>Zusammenfassung der Podiumsdiskussion zum Leitthema des ersten Konferenztags „Schloss Steinort</i>	
<i>– ein deutsch-polnischer Erinnerungsort. Konzept für eine zukünftige Nutzung von Schloss und Park“</i>	
<i>Podsumowanie dyskusji dotyczącej głównego tematu pierwszego dnia konferencji „Pałac w Sztynorcie –</i>	
<i>polsko-niemieckie miejsce pamięci. Koncepcje zagospodarowania zespołu pałacowo-parkowego“</i>	
Peter Schabe	105
<i>Zusammenfassung der Diskussion nach den Vorträgen am zweiten Konferenztag zum Leitthema</i>	
<i>„Die Nutzungsproblematik historischer Schlösser im Vergleich (Tschechien und Niederschlesien)“</i>	
<i>Podsumowanie dyskusji dotyczącej głównego tematu drugiego dnia konferencji „Problematyka</i>	
<i>użytkowania historycznych obiektów pałacowych w porównaniu (Czechy i Dolny Śląsk)“</i>	
Anhang / Załączniki	107
Biografische Notizen – Referenten / Noty biograficzne Referentów	
Programm der Tagung / Program konferencji	
Partnerorganisation – Stiftung Dobro Kultury / Organizacja partnerska – Fundacja Dobro Kultury	
Zeitungsartikel – Auswahl / Wybrane artykuły prasowe	
Teilnehmerliste / Lista uczestników	

Marie-Luise Niewodniczanska

Mitglied des Vorstands der Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury
Członek Zarządu Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury

Grußwort

Meine sehr verehrten Damen und Herren,

als Vorstandsmitglied der Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (PNF) und für die Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (DPS) habe ich die Ehre, einige einführende Worte zu diesen beiden Stiftungen zu sagen. Wie sind sie entstanden und warum und wozu gibt es diese beiden Parallelstiftungen?

Im Juni 1941 wurde der Westflügel des Schlosses Steinort, das am masurischen Mauersee gelegen ist, vom Außenminister des Hitlerreichs von Ribbentrop beschlagnahmt. Hitler hatte zur gleichen Zeit die Bunker der 20 km entfernten Wolfschanze in Beschlag genommen. Heinrich von Lehndorff, der im Widerstand aktiv tätig war, wohnte mit seiner Frau Gottliebe aus dem Hause von Kalnein und seinen drei Töchtern im Ostflügel. Als das Attentat vom 20 Juli 1944 fehlschlug, an dem Heinrich von Lehndorff aktiv beteiligt war, wurde er nach der Festnahme über Königsberg nach Berlin transportiert und am 4. September am Plötzensee exekutiert.

Bis 1947 besetzte die rote Armee das Gut. Sie stapelten hier Kunstschatze der umgebenden Schlösser und Burgen, um sie dann zusammen mit dem wertvollen Inventar des Schlosses Steinort nach Russland zu transportieren. Das Schloss wurde zum Sitz der polnischen staatlichen Agrarverwaltung und Sitz einer Segelschule. Anschließend ging

Słowo powitalne

Szanowni Państwo,

jako członek zarządu Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury i Fundacji Niemiecko-Polskiej, mam szczególną przyjemność skierować do Państwa kilka wstępnych słów na temat obu fundacji. W jaki sposób powstały i dlaczego istnieją równolegle względem siebie?

W czerwcu 1941 roku minister spraw zagranicznych hitlerowskiej Rzeszy von Ribbentrop zajął zachodnie skrzydło pałacu w Sztynorcie, położonego nad jeziorem Mamry na Mazurach. Natomiast Hitler przejął w tym samym czasie oddalony o 20 km Wilczy Szaniec. Heinrich von Lehndorff, będący aktywnym członkiem ruchu oporu, mieszkał wraz ze swoją żoną Gottliebe, z domu von Kalnein i ich trzema córkami we wschodnim skrzydle. Po nieudanym zamachu z 20 maja 1944, w którym Heinrich von Lehndorff brał aktywny udział, został on aresztowany, przewieziony przez Królewiec do Berlina nad jezioro Plötzensee, gdzie 4 września wykonano względem niego karę śmierci.

Do roku 1947 dobra ziemskie zajmowała armia czerwona. Składowano tu wartościowe dzieła sztuki z okolicznych pałaców i zamków, aby przetransportować je razem z zasobami z samego Sztynortu do Rosji. Następnie pałac został siedzibą jednostki terenowej Państwowego Gospodarstwa Rolnego i szkoły żeglarskiej. W późniejszym czasie

das Schloss in das Eigentum der Gemeinde Węgorzewo/Angerburg über.

1998 übernahm die Gesellschaft T.I.G.A. S.A. Marina das Schloss zusammen mit dem Schlosspark, 16 ha Land bis zum See reichend und den großen dazugehörenden Wirtschaftsgebäuden. Die T.I.G.A. war nicht am Schlossgebäude sondern an dem Ufergelände und der Parkfläche interessiert. Das Schloss verfiel unbeaufsichtigt zusehends. Das eingebaute Inventar wie die Kamine, die großen Deckenleuchten und sogar Fußbodenbretter wurden gestohlen.

Es war ein Glücksfall, dass der große polnische Denkmalpfleger, Historiker und Architekt Prof. Dr. Andrzej Tomaszewski und sein ebenso verdienter deutscher Kollege Prof. Dr. Gottfried Kiesow sich gemeinsam verpflichteten Schloss Steinort zu retten. 2007 wurde auf Initiative dieser beiden bedeutenden und allseits anerkannten Denkmalexperten die DPS mit Sitz in Görlitz und die PNF als Schwesterstiftung mit Sitz in Warschau gegründet. Unterstützt von der Kulturgemeinschaft Borussia, Frau Kornelia Kurowska und Frau Ewa Liżewska, die unter uns sind und die ich hier namentlich begrüße, veranstalteten DPS und PNF 2008 ein Symposium in Allenstein, in dem man sich Gedanken machte, wie der völlige Verfall von Schloss Steinort aufgehalten werden könnte.

Im Juni 2009 wurde anlässlich des 100.ten Geburtstages von Heinrich Graf von Lehnendorff vor dem Schloss ein Gedenkstein enthüllt in polnischer und deutscher Sprache, gefördert vom Beauftragten der Bundesregierung für Kultur und Medien Bernd Neumann. Alle vier Lehnendorftöchter waren anwesend. Prof. Dr. Andrzej Tomaszewski sagte damals bei der Feierlichkeit: „Man muss fest an die schöpferische Kraft der Träume glauben.

pałac stał się własnością gminy Węgorzewo (niem.: Angerburg).

W roku 1998 przejęło go wraz z parkiem przedsiębiorstwo T.I.G.A. Marina – 16 ha ziemi aż do jeziora wraz z przynależnymi budynkami gospodarczymi. T.I.G.A nie była jednak zainteresowana samym budynkiem pałacowym, a jedynie nabrzeżem i parkiem. Stosunkowo szybko popadł on zatem w ruinę. Wyposażenie budynku, takie jak kominki, żyrandole, a nawet deski podłogowe, zostały skradzione.

Szczęśliwym zbiegiem okoliczności sławny polski konserwator, historyk i architekt prof. dr Andrzej Tomaszewski i jego równie znany niemiecki kolega prof. Gottfried Kiesow podjęli wspólnie próbę ratowania pałacu w Sztynorcie. Z inicjatywy tych uznanych i cenionych fachowców, w 2007 roku utworzono Niemiecko-Polską Fundację Ochrony Zabytków Kultury (DPS) z siedzibą w Görlitz oraz jej fundację siostrzaną z siedzibą w Warszawie – Polsko-Niemiecką Fundację Ochrony Zabytków Kultury (PNF). W 2008 roku w Olsztynie, przy wsparciu stowarzyszenia Borussia, Pani Kurowska i Pani Liżewska zorganizowały sympozjum poświęcone ratowaniu pałacu w Sztynorcie.

W czerwcu 2009 roku, z okazji setnej rocznicy urodzin Heinricha von Lehnendorffa, przed pałacem odsłonięto tablicę w języku polskim i niemieckim, ufundowaną przez niemieckiego Ministra Kultury Naumanna. Ceremonię uświetniły swoją obecnością wszystkie cztery córki von Lehnendorffa. Prof. dr Andrzej Tomaszewski wypowiedział wtedy pamiętne słowa: „Trzeba uwierzyć w sprawczą siłę marzeń”.

30 listopada 2009 roku świeżo założona DPS podpisała z PNF w Warszawie umowę o przekazaniu pałacu na rzecz Polsko-Nie-

Am 30. November 2009 wurde dann in Warschau ein Vertrag unterzeichnet, mit dem die T.I.G.A. ihre GmbH, die sie Jahre zuvor gegründet hatte, damit diese als Eigentümer von Schloss Steinort fungiert, an die PNF veräußerte. Seit Ende 2009 ist die PNF also alleiniger Gesellschafter dieser GmbH.

Man machte sich sofort an die Arbeit. Eine statische Notsicherung war dringend erforderlich. Zum Schutz gegen Diebstahl wurde das Schloss vollkommen eingezäunt und eine Alarmanlage installiert. Vom Tatort des Grauens, der 20 km entfernten Wolfsschanze, kommen viele Touristen zum Ort des Guten nach Steinort und suchen nach Spuren der Familien Dönhoff und Lehnendorff. Piotr Wagner, ein polnischer Student, der touristisch interessiert ist und sich für Steinort engagiert, wurde beauftragt, ständig nach dem Rechten zu schauen und für die vielen Touristen da zu sein, um Ihnen den jetzigen Zustand der Anlage zu erklären.

Im Oktober 2010 wurde dann die Lehnendorff-Gesellschaft Steinort e.V. gegründet mit dem Ziel, die Wiederherstellungsarbeiten zu begleiten, Sponsoren zu finden, Spenden zu sammeln und die Konzeption der Umnutzungsmöglichkeiten zu unterstützen.

Ein großer Schock und riesiger Verlust für beide Stiftungen war der unerwartete Tod von Prof. Andrzej Tomaszewski am 25. Oktober 2010. In der Vorstandssitzung der beiden Stiftungen im Februar 2011 im Warschauer Schloss war nicht zu übersehen, dass für den kranken Prof. Kiesow die Rettung von Steinort eine ganz wichtige Herzensangelegenheit war. Es sollte sein letztes großes Projekt sein, um das er so intensiv kämpfte. Sein Enthusiasmus für das Schloss, für die Masuren, für die bezaubernde Landschaft aus der er stammte, hat auch mich angesteckt.

mieckiej Fundacji przez firmę T.I.G.A. Od końca 2009 roku pałac znajduje się więc w posiadaniu PNF.

Prace rozpoczęto natychmiast. Priorytetem było statyczne zabezpieczenie budynku przed zawaleniem. W celu ochrony przed kradzieżami, cały pałac otoczono płotem i zainstalowano alarm. Liczni turyści podążają śladami rodów Dönhoff i Lehnendorff od oddalonego o 20 km „miejsca koszmarów” – Wilczego Szańca – do „miejsca dobroci”, Sztynortu. Piotr Wagner, zainteresowany turystyką, zaangażowany w projekt Sztynort, student z Polski, otrzymał zlecenie doglądania tego miejsca i dotarcia do jak największej liczby pojawiających się spontanicznie turystów, w celu wyjaśnienia im aktualnego rozwoju wydarzeń wokół pałacu.

W październiku 2010 roku założono stowarzyszenie Lehnendorff-Gesellschaft Steinort, którego celem jest asysta przy rekonstrukcji budynków, pozyskiwanie sponsorów, gromadzenie darowizn i współpraca przy tworzeniu koncepcji zagospodarowania obiektu.

Nagła i nieoczekiwana śmierć profesora Andrzeja Tomaszewskiego, 25 października 2010 r., była wielkim szokiem i niepowetowaną stratą dla obu fundacji. Na posiedzeniu zarządów, który odbył się w lutym 2011 r. na warszawskim Zamku Królewskim, można było zauważyć, jak wielkie znaczenie sprawa ratowania pałacu w Sztynorcie miała dla schorowanego prof. Kiesow. Miał to być jego ostatni wielki projekt, o który czynił tak wielkie starania. Jego entuzjazm dla pałacu, Mazur, z których się wywodził, i dla ich przepięknych krajobrazów okazał się zaraźliwy również dla mnie.

Poczyńtałem skuteczne starania, aby przekonać Prezydenta Komorowskiego o historycznym znaczeniu Sztynortu, podczas jego wizyty w Berlinie w pałacu Bellevue. Faktycznie we

Ich bemühte mich erfolgreich darum Präsident Komorowski von der geschichtlichen Bedeutung Steinorts in Berlin zu überzeugen anlässlich seines Besuchs im Schloss Bellevue. Tatsächlich wurden endlich im September 2011 die notwendigen 200 000 Zloty für die Notsicherung der Dächer von polnischer Seite bereitgestellt. Ein Schock dann für uns alle war der Tod von Prof. Kiesow am 7. November 2011, den wir erahnten hatten, jedoch nicht so rasch. Erlauben Sie mir bitte einige ehrende Worte über diese beiden Pfeiler nicht nur unserer beiden Stiftungen zu sagen, über Andrzej Tomaszewski und Gottfried Kiesow.

Noch nie sind mir zwei so interessante Persönlichkeiten begegnet, die sich in ihrer kompromisslosen, ethischen Grundeinstellung, in ihrem Wissen, in ihrer beispielhaften Energie, Tatkraft, Neugierde und Begeisterungsfähigkeit und in ihrem unerschrockenen Mut und ihrer Standfestigkeit so ähnlich waren wie diese beiden wunderbaren Menschen. Der eine ein Pole, der andere ein Deutscher. Beide hatten sehr unter den beiden Diktaturen gelitten, unter dem Naziregime und dem nachfolgenden kommunistischen System. Beide waren voll positiven Optimismus und Lebensfreude und kämpften ohne Vorurteile als überzeugte und vorurteilslose Europäer und Brückenbauer um die Rettung der uns überlieferten gemeinsamen Denkmalschätze und für eine bessere Polnisch-Deutsche Zukunft. Beide, immer wieder mit Preisen ausgezeichneten Persönlichkeiten arbeiteten nicht nur im polnischen oder deutschen Maßstab, sondern auf europäischer Ebene. Die Rettung des gebauten kulturellen Erbes war das, was sie unermüdlich umtrieb, ganz gleich ob es sich um ein prärentiöses Schloss oder ein Tagelöhnerhaus handelte, eine kleine Dorfkirche an den Masuren oder die Kathedrale von Danzig. Beide bauten auf eine gut ausgebildete Jugendgeneration, auf in der Denkmalpflege erfahrene

wrześniu 2011 roku otrzymaliśmy od polskiej strony 200 000 złotych niezbędnych do zabezpieczenia dachu. Drugim szokiem była dla nas wszystkich śmierć profesora Kiesow, 7 listopada 2011, bo choć się jej obawialiśmy, nikt nie spodziewał się, że nadejdzie tak szybko. Proszę pozwolić mi na wypowiedzenie kilku pochwalnych słów na cześć dwóch filarów tego przedsięwzięcia i obu naszych fundacji – kilku słów o Andrzej Tomaszewskim i Gottfriedzie Kiesow.

Jeszcze nigdy nie spotkałam dwóch tak ciekawych osobowości, które dzięki swej bezkompromisowej i etycznej postawie, swojej wiedzy, swojej przykładowej energii, sile do działania, ciekawości i pasji oraz wielkiej odwadze i wytrwałości, byłyby do siebie tak bardzo podobne, jak tych dwoje wspaniałych ludzi. Jeden był Polakiem, drugi Niemcem. Obaj cierpieli, żyjąc pod reżimem nazistowskim i następującym po nim reżimem komunistycznym. Obaj tryskali optymizmem i wykazywali ogromną radość z życia. Bez uprzedzeń walczyli jako zdeklarowani Europejczycy o przetrwanie powierzonych nam skarbów w postaci zabytków architektury oraz o lepszą polsko-niemiecką przyszłość. Ich działania, honorowane licznymi nagrodami, koncentrowały się nie tylko na obszarze Polski czy Niemiec, lecz znane były w całej Europie. Zachowanie dziedzictwa kulturowego stanowiło dla nich stałą i niewyczerpalną motywację do działania, niezależnie od tego, czy pracowali nad preten-sjonalnym pałacem czy zabytkowym domem robotniczym, nad wiejskim kościółkiem na Mazurach czy nad katedrą w Gdańsku. Obaj stawiali na dobre przygotowanie i wykształcenie młodego pokolenia oraz na rzemieślników doświadczonych w dziedzinie ochrony zabytków, których ci dwaj praktycy oceniali równie wysoko, co teoretyków.

Sądzę i wierzę, że my wszyscy, którzy tutaj siedzimy, czujemy się zobowiązani do

Handwerker, die diese beiden Praktiker ebenso hoch einschätzten wie alle Theoretiker.

Ich denke und hoffe, dass wir alle, die wir hier sitzen, uns diesen beiden großen Vorbildern sehr verpflichtet fühlen und versuchen, wo immer wir können in ihrem Sinne zu arbeiten und insbesondere Schloss Steinort zu restaurieren und wiederzubeleben.

In diesem Sinne wünsche ich unserer gemeinsamen polnisch-deutschen Konferenz, die glücklicherweise von ebenso vielen Polen wie Deutschen besucht wird, interessante Vorträge und viele persönlich Begegnungen.

podjęcia ich wysiłków w każdej sytuacji, w której będzie to od nas zależeć, a szczególnie przy restauracji i rewitalizacji pałacu w Sztynorcie.

Życzę zatem uczestnikom naszej wspólnej polsko-niemieckiej konferencji, na którą szczęśliwie przybyła liczna grupa zarówno Polaków jak i Niemców, ciekawych prelekcji i nawiązania licznych osobistych kontaktów.



Marie-Luise Niewodniczanska, Vorstandsmitglied / Członek Zarządu Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury PNF, Warszawa | R. John-Lindner



Schloss Steinort / Pałac w Sztynorcie | Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz



Treppenhaus im Schloss Steinort / Klatka schodowa w pałacu w Sztynorcie | Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz

Cornelia Pieper

Staatsministerin und Koordinatorin für die deutsch-polnische zwischengesellschaftliche und grenznahe Zusammenarbeit; Minister Stanu w federalnym MSZ, Koordynator Polsko-Niemieckiej Współpracy Międzypolecznej i Przygranicznej

Grußwort

(vorgetragen von S.E. Freiherr von Fritsch, deutscher Botschafter in Polen)

Sehr geehrter
Herr Oberbürgermeister Paulick,
sehr geehrte Frau Prof. Niewodniczanska,
sehr geehrter Herr Dr. Schabe,
sehr geehrte Gäste aus Polen, Tschechien
und Deutschland,
meine sehr verehrten Damen und Herren,

es ist mir eine große Freude, als Co-Schirmherrin der Fachkonferenz „Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos gewordener Schlossbauten am Beispiel des Projekts Schloss Steinort in Polen“ ein Grußwort zur Eröffnung übermitteln zu dürfen. Zugleich möchte ich meinem Bedauern Ausdruck verleihen, an der Eröffnung der Konferenz nicht persönlich teilnehmen zu können.

Historische Schlossbauten sind steinerne Zeugen vergangener Tage, und nicht zuletzt in Mitteleuropa repräsentieren sie eine sehr wechselvolle Geschichte. Der Erhalt oder - wie es der Titel dieser Konferenz so treffend ausdrückt - die „Wiederbelebung“ solcher Stätten als Orte der Erinnerung einerseits und der zukunftsgerichteten Arbeit andererseits, ist ein sehr wichtiges Anliegen und eine Gemeinschaftsaufgabe vieler Akteure.

Ich freue mich, dass die Deutsch-Polnische Stiftung für Kulturpflege und Denkmalschutz,

Słowo powitalne

(wygłoszone przez barona S.E. von Fritscha, niemieckiego ambasadora w Polsce)

Szanowny Panie Nadburmistrzu Paulick,
szanowna Pani prof. Niewodniczanska,
szanowny Panie dr Schabe,
szanowni goście z Polski, Czech i Niemiec,
szanowne Panie, szanowni Panowie,

jako współpatron symposium pt. „Zgodna z zasadami konserwatorskimi rewitalizacja zespołów pałacowych, pozbawionych funkcji, na przykładzie pałacu w Sztynorcie“ bardzo się cieszę, że mogę skierować do Państwa słowo wstępne. Pragnę jednocześnie wyrazić ubolewanie nad faktem, iż nie mogę osobiście wziąć udziału w otwarciu tego wydarzenia.

Historyczne budowle pałacowe są kamieniami świadkami minionych dni i reprezentują bardzo zmienną historię terenów Europy Środkowej. Utrzymanie, albo jak trafniej ujmuję to tytuł konferencji – „rewitalizacja” takich obiektów jako miejsc pamięci z jednej strony oraz praca zorientowana na przyszłość z drugiej, stanowią ważne przedsięwzięcie i wspólne zadanie wielu różnych podmiotów.

Cieszę się, iż Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury oraz jej polska siostrzana Fundacja, a także instytucja partnerska - Fundacja Dobro Kultury - podjęły ten temat. Poprzez organizację tej konferencji umożliwiły one wymianę doświadczeń mię-

ihre polnische Schwesterstiftung und die Stiftung Dobro Kultury sich diesem Thema angenommen haben. Sie ermöglichen mit dieser Konferenz einen Erfahrungsaustausch unter Experten aus Polen, Tschechien und Deutschland zur Erhaltung des europäischen Kulturerbes. Die Diskussion von Nutzungskonzepten und innovativen Ideen für eine denkmalgerechte Instandsetzung und Revitalisierung von Schlossbauten sowie ihrer Parkanlagen steht dabei im Vordergrund.

Meine sehr verehrten Damen und Herren, der Veranstaltungsort Görlitz symbolisiert nicht nur den Schnittpunkt und die Verbundenheit dieser drei Länder im Herzen Europas, sondern bietet auch die Möglichkeit, den Blick von Steinort in Ermland-Masuren über Südböhmen bis ins Hirschberger Tal in Niederschlesien zu werfen. An dieser Stelle sei der Stadt Görlitz gedankt, die neben der Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit und dem Auswärtigen Amt die Durchführung dieser Konferenz unterstützt. Die Stadt Görlitz steht mit seiner großen Dichte an erhaltenen Baudenkmalern und der Wiederinstandsetzung der Innenstadt für Expertise auf diesem Gebiet. Das facettenreiche Stadtbild mit historischen Gebäuden aus vielen Epochen legt davon Zeugnis ab. Görlitz bietet aber noch mehr: das „Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege“ und eine Jugendbauhütte der Deutschen Stiftung Denkmalschutz, die viele von Ihnen, meine sehr verehrten Damen und Herren, bereits heute Vormittag besucht haben. Die bei diesem Besuch gewonnenen Eindrücke können im Rahmen der Fachkonferenz für die potentielle Nutzung historischer Bauten, wie zum Beispiel Schloss Steinort, ausgetauscht werden.

Das Konzept der Jugendbauhütten, in denen junge Menschen erste Erfahrungen in der Denkmalpflege sammeln können, erfüllt

durch Experten aus Polen, Tschechien und Deutschland, die sich diesem Thema angenommen haben. Sie ermöglichen mit dieser Konferenz einen Erfahrungsaustausch unter Experten aus Polen, Tschechien und Deutschland zur Erhaltung des europäischen Kulturerbes. Die Diskussion von Nutzungskonzepten und innovativen Ideen für eine denkmalgerechte Instandsetzung und Revitalisierung von Schlossbauten sowie ihrer Parkanlagen steht dabei im Vordergrund.

Drogi Panie, drodzy Panowie, miejsce konferencji – Görlitz – symbolizuje nie tylko punkt styczności pomiędzy trzema państwami w sercu Europy oraz ich wzajemne przywiązanie, lecz oferuje także możliwość porównawczego spojrzenia na zabytki, poczynając od Sztynortu w województwie warmińsko-mazurskim, przez południowe Czechy, aż po Kotlinę Jeleniogórską na Dolnym Śląsku. W tym miejscu szczególne podziękowania należą się sponsorom, tj. miastu Görlitz, Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz niemieckiemu Ministerstwu Spraw Zagranicznych. Znacząca liczba dobrze zachowanych zabytków oraz zrewitalizowane śródmieście, stanowią dowód kształtowania ochrony zabytków w Görlitz na eksperckim poziomie. Świadczy o tym bogactwo różnorodności w obrazie miasta, w którym znajdują się historyczne budowle z różnych epok. Görlitz oferuje jednak znacznie więcej: „Centrum Szkoleniowe dla Rzemieślników i Opiekunów Zabytków” oraz Młodzieżową Strzechę Budowlaną fundacji Deutsche Stiftung Denkmalschutz, które to mieliście Państwo okazję odwiedzić dziś przed południem. Wrażenia płynące z tych odwiedzin mogą być doskonałym punktem wyjścia, aby w ramach sympozjum podjąć dyskusję odnośnie potencjalnego zagospodarowania obiektów historycznych.

Koncepcja Młodzieżowej Strzechy Budowlanej, gdzie młodzi ludzie mogą zebrać pierwsze doświadczenia w zakresie konserwacji zabytków,

in besonderer Weise den Auftrag, nicht nur Historisches zu bewahren, sondern auch den Umgang und die Auseinandersetzung mit Vergangenen an zukünftige Generationen weiterzugeben.

Ich wünsche Ihnen in diesem Sinne eine gelungene Fachkonferenz mit interessanten Beiträgen und zahlreichen fruchtbaren Diskussionen. Möge sie Ihnen und Ihrer Arbeit viele neue Impulse geben und dazu beitragen, dem Erhalt und der „Wiederbelebung“ der hier im Mittelpunkt stehenden Baudenkmalen ein Stück näher zu kommen.

Vielen Dank.

ków, w szczególności sposób przyczynia się nie tylko do wypełnienia misji zachowania dziedzictwa kulturowego, ale również do zapewnienia dojrzałego obchodzenia się z przeszłością następnych pokoleń.

Życzę Państwu udanej konferencji, ciekawych prelekcji i licznych, owocnych dyskusji. Mam nadzieję, że to spotkanie dostarczy Państwu nowych impulsów w pracy zawodowej i pozwoli „przywrócić do życia” historyczne budowle, które są tematem tej konferencji.

Serdecznie dziękuję.



Fachtagung in Görlitz / Sympozjum w Görlitz, 17-18.11.2011 | M.-L. Niewodniczanska

Piotr Żuchowski

Generalkonservator in Polen; Generalny Konserwator Zabytków

Grußwort

(vorgetragen von Dariusz Jankowski, Departement für Denkmalschutz -Ministerium für Kultur und Nationales Erbe in Polen)

Sehr geehrte Damen und Herren,

in einem vereinten Europa ist die grenzüberschreitende Zusammenarbeit im Bereich des kulturellen Erbes eine offensichtliche und natürliche Erscheinung. Unter den geografischen Nachbarn der Polnischen Republik zeigte sich Deutschland als Partner von besonderer Bedeutung für die Entwicklung einer tragfähigen und facettenreichen Zusammenarbeit. Besonders im Bereich der Kultur spielt diese Zusammenarbeit eine führende Rolle.

Eine Manifestation der gemeinsamen Tätigkeiten in diesem Bereich sind auch Initiativen im Zusammenhang mit dem Eintrag der Denkmäler auf der UNESCO-Weltkultur- und Naturerbe: die Friedenskirchen in Jawor und Świdnica – errichtet nach dem am Ende des Dreißigjährigen Krieges geschlossenen Westfälischen Frieden (1648) – und der Muskauer Park, eines der wertvollsten Denkmäler der Gartenkunst des 19. Jh., auf beiden Seiten, der deutsch-polnischen Grenze an der Neiße gelegen. Die Friedenskirchen mit ihrer einzigartigen architektonischen Form und ihrer wundervollen malerischen Ausstattung repräsentieren als Denkmäler höchste Errungenschaften bürgerlicher Barockkunst. Die seit zwei Jahren durchgeführte Restaurierung beider Objekte, mit polnischen und deutschen Mitteln finanziert, ist ein ausgezeichnetes Beispiel für die enge Zusammenarbeit von

Słowo powitalne

(wygłoszone przez Dariusza Jankowskiego, Departament Ochrony Zabytków – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego)

Szanowni Państwo,

w zjednoczonej Europie transgraniczna współpraca w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego jest zjawiskiem oczywistym i naturalnym. Wśród geograficznych sąsiadów Rzeczypospolitej Polskiej Niemcy jawią się jako partner o szczególnym znaczeniu dla rozwoju wielowątkowej i wielopłaszczyznowej współpracy. W ramach tej współpracy sfera kultury odgrywa rolę wiodącą.

Przejawem wspólnych działań w tym zakresie są chociażby inicjatywy związane z wpisem zabytków na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO – Kościołów Pokoju w Jaworze i Świdnicy wzniesionych na mocy Pokoju Westfalskiego z 1648 r., kończącego wojnę trzydziestoletnią oraz Parku Mużakowskiego – jednego z najcenniejszych zabytków sztuki ogrodowej XIX w., położonego po obu stronach polsko-niemieckiej granicy na Nysie Łużyckiej. Unikalna forma architektoniczna Kościołów Pokoju i wspaniały wystrój malarski sprawiają, że zabytki te reprezentują najwyższe osiągnięcia mieszczańskiej sztuki barokowej. Prowadzona od lat rewaloryzacja obu świątyń, współfinansowana przez stronę polską i niemiecką, jest znakomitą przykładową ścisłej współpracy wybitnych architektów i konserwatorów z naszych krajów w przywracaniu tych niezwykłych zabytków do świetności. Podob-

hervorragenden Architekten und Restauratoren unserer Länder zur Wiederherstellung der Herrlichkeit dieser bemerkenswerten Denkmäler. Der Muskauer Park – einer der größten Landschaftsparks in Europa, dessen Kultur- und Naturwert nicht abgebaut hat, trotz Jahrzehnten der Trennung und Vernachlässigung – ist auch ein Beispiel dafür, wie fruchtbar die Zusammenarbeit zwischen den beiden Ländern für den Schutz der Kulturlandschaft ist.

Am Schloss Sztynort wird in letzter Zeit großes Engagement von polnischen sowie deutschen Denkmalpflegern gezeigt. Das malerisch gelegene Schloss war seit dem 15. Jh. bis zum Winter 1945 der Sitz der Ahnen Lehndorff, einer der angesehensten Familien des preußischen Adels. In den letzten Jahren erfuhr dieses Denkmal einen systematischen Verfall. Rettung kam Ende 2009, als die Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz das Schloss von einem privaten Unternehmen übernahm. Unverzüglich fing die Revitalisierung des Schlosses an, zunächst mitfinanziert durch einen Zuschuss des Beauftragten der deutschen Bundesregierung für Kultur und Medien, dem 2011 eine Zuwendung des polnischen Kulturministeriums gefolgt ist.

Das Symposium "Erhaltung des europäischen Kulturerbes – Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos gewordener Schlossbauten am Beispiel des Projekts Sztynort/Steinort" zeigt deutlich die Notwendigkeit für den Erfahrungsaustausch zwischen polnischen und deutschen Experten auf dem Gebiet der Kunst, der Geschichte und der Denkmalerhaltung. Dieses Zusammentreffen wurde u.a. mit Unterstützung der Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit, im Rahmen des Programmes Schutz europäischer Kulturgüter, organisiert. Im Laufe der Diskussionen über die aktuellsten Themen im

nie Park Mużakowski - jeden z najbardziej rozległych parków krajobrazowych w Europie, którego wartości kulturowe i przyrodnicze nie uległy degradacji, mimo wielu lat rozdzielania i zaniedbania - jest też przykładem jakże owocnego współdziałania obu krajów na rzecz ochrony krajobrazu kulturowego.

W ostatnim czasie do listy zabytków skupiających wysiłki polskich i niemieckich konserwatorów dołączył pałac w Sztynorcie. Malowniczo położony pałac od XV wieku aż do zimy 1945 roku był główną siedzibą rodu Lehndorffów, jednego z najznamienitszych rodów szlachty pruskiej. Przez ostatnie lata zabytek ulegał systematycznej dekapitalizacji. Ratunek przyszedł pod koniec 2009 r., kiedy Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury przejęła pałac od prywatnej firmy, przystępując niezwłocznie do jego rewitalizacji współfinansowanej z dotacji przyznanych przez Niemieckie Ministerstwo ds. Kultury i Mediów, a następnie w 2011 roku przez polskie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Symposium „Zgodna z zasadami konserwatorskimi rewitalizacja zespołów pałacowych, pozbawionych funkcji, na przykładzie pałacu w Sztynorcie (Steinort)” dobitnie świadczy o potrzebie wymiany doświadczeń pomiędzy polskimi i niemieckimi specjalistami w zakresie badań nad sztuką i historią oraz w dziedzinie konserwacji zabytków. Spotkanie zorganizowane między innymi przy wsparciu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, w ramach programu Ochrony Europejskiego Dziedzictwa Kulturowego, stwarza – w trakcie dyskusji na najbardziej aktualne tematy konserwatorskie – niepowtarzalną okazję prezentacji dotychczasowych osiągnięć historyków sztuki i konserwatorów obu krajów. Udział gości z Czech nadaje temu spotkaniu jeszcze szerszy wymiar. Spotkania tego typu

Bereich der Denkmalpflege ergibt sich eine einmalige Gelegenheit, die Leistungen von Kunsthistorikern und Restauratoren beider Länder präsentieren zu können. Die Anteilnahme der Gäste aus der Tschechischen Republik verleiht dem Treffen noch eine breitere Dimension. Treffen dieser Art schaffen eine universelle Ebene für gemeinsames Schaffen, in erster Linie mit dem Ziel das europäische Kulturerbe zu schützen. Der Beitrag unserer Länder für das Kulturerbe Europas ist wesentlich und unwiderlegbar.

Herzlich begrüße ich die Organisatoren und alle Teilnehmer des Symposiums. Ich wünsche Ihnen eine fruchtbare Tagung.

są uniwersalną płaszczyzną porozumienia na rzecz wspólnych działań, których celem nadrzędnym jest ochrona europejskiego dziedzictwa kulturowego. Wkład naszych krajów w kulturowe dziedzictwo Europy jest znaczący i niepodważalny.

Serdecznie pozdrawiam organizatorów i wszystkich uczestników Sympozjum. Życzę owocnych obrad.



Fachtagung in Görlitz / Sympozjum w Görlitz, 17-18.11.2011 | M.-L. Niewodniczanska



von links nach rechts / od lewej: Gabriela Czarkowska-Kusajda, S.E. Freiherr von Fritsch, Peter Schabe, Joachim Paulick | T. Korzeniowski

Marian Podziewski

Wojewode Ermland-Masuren; Wojewoda Warmińsko-Mazurski

Grußwort

Sehr geehrte Damen und Herren,

ich möchte mich bei Ihnen herzlich für die Einladung zum Symposium „Erhaltung des europäischen Kulturerbes – Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos gewordener Schlossbauten am Beispiel des Projekts Sztynort“ bedanken. Das Schloss in Steinort mit seiner magischen Umgebung gehört zu einer einzigartigen Kulturlandschaft. Die Schönheit dieses Ortes beschrieb Max Toeppen: „Selbst derjenige, der viel von Europa gesehen hat, \ zählt Steinorts Gärten mit ihrer Umgebung zu den schönsten Orten, die man gesehen haben sollte.“

Dieses Symposium ist eine wunderbare Gelegenheit, nicht nur für eine Reise in die Vergangenheit, sondern veranlasst auch zum Nachdenken. Viele Schlösser und Herrenhäuser verfallen immer mehr und verschwinden langsam aus unserer Landschaft, aber genau diese sagen doch so viel über unsere Vergangenheit aus. Ohne sie kann man nicht in die Zukunft bauen. Wie der Baum seine Wurzeln braucht zum Wachsen, so braucht der morgige Tag den gestrigen als Grundlage und Erfahrungsschatze. Daher ist die Erhaltung des kulturellen Erbes – das, was vergangene Generationen uns hinterlassen haben – unsere gemeinsame Pflicht.

Bei dieser Gelegenheit möchte ich allen für ihr großes Engagement zur Rettung des Schlosses in Sztynort danken und ich bin fester Überzeugung, dass unsere gemeinsamen Bemühungen dem Ort seinen ursprünglichen Glanz wieder zurückgeben.

Vielen Dank.

Słowo powitalne

Szanowni Państwo,

pragnę serdecznie podziękować za zaproszenie na symposium „Ochrona europejskiego dziedzictwa kulturowego - zgodna z zasadami konserwatorskimi rewitalizacja zespołów pałacowych, pozbawionych funkcji, na przykładzie pałacu w Sztynorcie”. Pałac w Sztynorcie wraz ze swoim magicznym otoczeniem należy do wyjątkowego krajobrazu kulturowego. O urodzie tego miejsca Max Toeppen napisał: „Nawet ten, kto widział dużą część Europy\ musi zaliczyć ogrody Sztynortu wraz z ich otoczeniem do najprzedniejszych rzeczy\ jakie można ujrzeć”.

To symposium jest piękną okazją nie tylko do podróży w przeszłość, ale także skłania do refleksji. Wiele pałaców i dworów coraz bardziej niszczeje i powoli znika z naszego krajobrazu, a przecież to właśnie one tak wiele mówią o przeszłości, bez której nie można budować przyszłości. Tak jak drzewo potrzebuje korzeni, aby się rozwijać, tak jutro potrzebuje dnia wczorajszego - jako fundamentu i skarbnicy doświadczeń. Dlatego też, pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego - tego, co zostawiły nam minione pokolenia - jest naszym wspólnym obowiązkiem.

Korzystając z okazji, pragnę podziękować wszystkim za duże zaangażowanie na rzecz ratowania pałacu w Sztynorcie i głęboko wierzę, że nasze wspólne działania przywrócą temu miejscu jego dawny blask.

Dziękuję za uwagę.



Joachim Paulick, Oberbürgermeister von Görlitz / Nadburmistrz Görlitz | R. John-Lindner

Joachim Paulick

Oberbürgermeister Görlitz; Nadburmistrz Görlitz

Grußwort

Sehr geehrte Damen und Herren,

es ist mir eine große Freude, Sie in Görlitz begrüßen zu dürfen und doch möchte ich Sie bitten, dass wir gemeinsam einen Moment innehalten, um unserem hoch geschätzten und verehrten Prof. Kiesow zu gedenken, der nach schwerer Krankheit am 7. November verstorben ist. Wir haben unserem Ehrenbürger so unendlich viel zu verdanken, dafür reichen die Worte nicht.

Schweigeminute

Unsere Stadt ist geradezu prädestiniert, Veranstaltungsort für eine Konferenz dieses Inhalts zu sein, denn Görlitz ist mit seinem reichen Denkmalbestand auf das Engste mit der Region verbunden, über die Sie heute diskutieren werden, liegen doch die Wurzeln unserer Baugeschichte ebenfalls in böhmischen Traditionen.

Es ist unbestritten, dass unsere Region unvergleichlich reich an baukünstlerisch und kulturgeschichtlich hochwertvollen Baudenkmalern ist. Dieser Kulturreichtum erstreckt sich über drei Ländergrenzen und verbindet diese Länder gleichzeitig auf vielfältige Weise. Sei es der Bestand an Umgebendehäusern, der Bestand an Schlössern, Herrenhäusern und Parkanlagen oder auch jahrhunderte alter Burgenanlagen. Er zeugt von einer gemeinsamen vielfältigen Geschichte, die nicht an Ländergrenzen enden kann. Die hohe Dichte dieses Denkmalbestandes ist Beweis für das wirtschaftliche Wachstum der unterschiedlichen Epochen und das Streben, die wunderschöne

Słowo powitalne

Szanowne Panie, szanowni Panowie,

bardzo się cieszę, że mogę Państwa uroczysto przywitać w Görlitz. Na wstępie pragnę jednak poprosić Państwa o wspólną chwilę zadumy dla naszego serdecznego i szacownego przyjaciela Profesora Kiesow, który odszedł od nas 7 listopada po ciężkiej chorobie. Naszemu honorowemu obywatelowi mamy do zawdzięczenia tak wiele, iż nie sposób ująć to w słowach.

Minuta ciszy

Nasze miasto nadaje się bardzo dobrze do goszczenia konferencji o takiej tematyce, gdyż ze swoim znaczącym zasobem zabytków, Görlitz jest ściśle związane z regionem, o którym będą Państwo dzisiaj rozmawiać – korzenie naszego budownictwa sięgają wszak czeskich tradycji.

Z całą pewnością nasz region jest bogaty w zabytki architektury, cenne pod względem artystycznym i kulturowym. Bogactwo kulturowe o którym mowa, rozciąga się ponad granicami trzech krajów, łącząc je ze sobą na liczne sposoby. Niech za przykład posłuży wspólny zasób domów przysięgowych, pałaców, dworów, parków i liczących sobie setki lat zamków. Świadczy on o wspólnej, bogatej historii nie zatrzymującej się w swoim biegu na granicach państwowych. Liczne zabytki regionu świadczą o wysokim rozwoju gospodarczym w różnych epokach, jak i o dążeniu do kształtowania krajobrazu naszej ojczyzny i późniejszego korzystania z jego piękna. Wyróżnić trzeba przede wszystkim Kotlinę

Landschaft unserer Heimat zu erschließen und zu nutzen. Gerade Regionen, wie das Hirschberger Tal mit seinen zahlreichen Schlössern und Burgen, sind hier besonders hervorzuheben. Bis ins 19. Jahrhundert hinein war diese Region gerade für die Adelschicht von hohem Interesse. Es entstanden große Schlossanlagen und Sommersitze, alte Anlagen wurden modernisiert und umgebaut.

Der Zweite Weltkrieg unterbrach nicht nur diese Entwicklung, sondern führte auch dazu, dass Unterhalt und Pflege dieser Kulturbauten nicht mehr gegeben waren. Der Verfall nach Kriegen war augenscheinlich, und es ist sicher höchste Zeit, Wege zu finden, diesen Prozess aufzuhalten, die Bauwerke zu sichern, zu restaurieren und vor allem einer angemessenen neuen Nutzung zuzuführen.

Einige dieser bemerkenswerten Baudenkmale sind inzwischen vorbildlich restauriert und wurden einer neuen Nutzung zugeführt, die den Erhalt für die nächsten Jahrzehnte sichert. Schloss Lomnitz kann hier als gelungenes Beispiel einer denkmalgerechten Sanierung und funktionierenden Nutzung genannt werden. Zahlreiche andere Denkmale harren jedoch noch immer der Rettung.

Wir alle wissen, dass es heute – auch auf Grund der unterschiedlichen wirtschaftlichen Möglichkeiten und gesetzlichen Voraussetzungen – oftmals für die einzelnen Länder schwierig ist, dieses kulturelle Erbe zu schützen und zu pflegen. Nur durch eine sinnvolle, dem Denkmal angemessene Nutzung wird es gelingen, diesen Geschichtsschatz für die Zukunft, für nachfolgende Generationen zu erhalten. Oftmals wird es nur durch schnelles Handeln möglich sein, diese Geschichtszeugnisse vor dem Untergang zu bewahren. In anderen Fällen kann durch die Beseitigung kleiner Bauschäden schon die Gefährdung abgewendet werden.

Jeleniogórką z jej licznymi pałacami i zamkami. Aż do XIX wieku znajdowała się ona w centrum zainteresowania arystokracji. Powstawały tam wielkie zespoły pałacowe i rezydencje letnie, modernizowano także stare budowle.

Druga wojna światowa nie tylko wstrzymała wspomniany rozwój, lecz uniemożliwiła także sprawowanie odpowiedniej ochrony nad zabytkami. Po wojnie, ich popadanie w ruinę było aż nadto widoczne. Z pewnością przyszedł najwyższy czas, aby znaleźć sposoby na odwrócenie tego procesu, aby zabezpieczyć i odrestaurować zniszczone zabytki i przede wszystkim dostosować je do nowych form użytkowania.

Niektóre z cennych zabytków zostały już wzorcowo odrestaurowane i nadano im dziś nowe funkcje, zapewniające ich utrzymanie przez następne dziesięciolecia. Pałac w Łomnicy może tu posłużyć za udany przykład zgodnej z zasadami konserwatorskimi rewitalizacji, połączonej z późniejszą racjonalną eksploatacją. Liczne zabytki wciąż wymagają jednak pilnych działań konserwatorskich.

Wiemy wszyscy, że w dzisiejszych czasach – także na gruncie różnych możliwości ekonomicznych i wymogów prawnych – konserwacja i ochrona kulturowego dziedzictwa jest dla poszczególnych państw zadaniem ciężkim do zrealizowania. Tylko przez rozsądne i odpowiednie wykorzystanie obiektów zabytkowych, może się powieść zachowanie tego historycznego skarbu dla potomnych, dla następnych pokoleń. Często, jedynie sprawne i szybkie działanie pozwala uchronić tych świadków historii przed całkowitym zniszczeniem. W innych przypadkach, zaledwie usunięcie drobnych szkód wystarcza, by uniknąć tego niebezpieczeństwa.

Vielfältige Maßnahmen, die genaue Beobachtung des Zustandes der Denkmale, schnelles Eingreifen bei erkennbarer Gefahr und das gemeinsame Handeln bei der Rettung dieser Bauwerke sollte die Arbeit aller Verantwortungsträger verbinden. Gemeinsames Handeln über Ländergrenzen, Nutzung des uns zur Verfügung stehenden fachlichen und geschichtlichen Erfahrungsschatzes beim Umgang mit diesen Denkmalen und die Suche nach Möglichkeiten des gemeinsamen Einsatzes der zur Verfügung stehenden Ressourcen kann dazu beitragen, den Verfall zu stoppen und diese Kulturzeugnisse der Gesellschaft zurück zu geben. Auch im Verantwortungsbereich der Stadt Görlitz stehen vergleichbare Bauwerke, die aus unterschiedlichsten Gründen noch auf ihre Sanierung und Restaurierung warten. Ich denke da zum Beispiel an das Renaissanceschloss Ober-Neundorf oder das Wasserschloss Tauchritz. Für andere Objekte, wie das Schloss Klingewalde ist es gelungen, eine Nutzung zu finden und damit auch eine Erhaltung zu sichern.

Unabdingbar ist es, das Wissen um diese Bauwerke im gesellschaftlichen Gedächtnis zu bewahren. Nur wenn die Gesellschaft um diese Denkmale weiß und sich ihrer baukünstlerischen und geschichtlichen Werte bewusst ist, wird der Erhalt für die Zukunft zu sichern sein.

Die Erfahrungen und die Fachkenntnisse der Görlitzer Denkmalpfleger stehen dabei natürlich zur Verfügung und wir bieten gern nach Möglichkeit unsere Mitwirkung an, nehmen aber auch ebenso gern Hinweise und Ratschläge für unsere Arbeit entgegen.

Ich wünsche der Konferenz einen guten Verlauf, Ihnen gute Erkenntnisse und der Stiftung viel Erfolg bei ihrer so wichtigen Arbeit.

Różnorodne działania, dokładna obserwacja stanu zabytków, szybka interwencja przy rozpoznanych zagrożeniach, wspólne podejmowanie kroków w celu uratowania tych obiektów, powinny stanowić podstawę działania wszystkich odpowiedzialnych stron. Wzajemna współpraca ponad granicami państw, odwołanie się do zgromadzonych w przeszłości fachowych doświadczeń, a także poszukiwanie możliwości wspólnego wykorzystania wszelkich dostępnych zasobów, mogą również przyczynić się do wstrzymania degradacji zabytków i przywróceniu ich społeczeństwu. Budowle tego rodzaju, z różnych względów oczekujące wciąż na rewitalizację, znajdują się również w zakresie odpowiedzialności miasta Görlitz. Mam tutaj na myśli choćby renesansowy pałac Ober-Neundorf czy pałac na wodzie Tauchritz. Dla innych obiektów, jak pałac Klingewalde, udało nam się znaleźć praktyczne przeznaczenie i tym samym, zapewnić ich długotrwałe utrzymanie.

Propagowanie wiedzy na temat zabytków architektury wśród społeczności lokalnych jest nieodzowne. Zachowanie tych obiektów dla przyszłych pokoleń może zostać zapewnione tylko wówczas, gdy społeczeństwo posiada wiedzę na temat okolicznych zabytków i jest świadome ich artystycznej i historycznej wartości.

Doświadczona i świetnie znająca się na swoim fachu kadra konserwatorów zabytków w Görlitz służy, rzecz jasna, swoją pomocą. Chętnie oferujemy naszą współpracę w tym zakresie wszystkim zainteresowanym. W zamian chętnie przyjmujemy wszelkie sugestie i wskazówki dotyczące naszej pracy.

Życzę Państwu pozytywnego przebiegu konferencji i zdobycia nowej wiedzy, fundacji zaś życzę wielu sukcesów w niezmiennie ważnej pracy, którą wykonuje.



Tagungsleiter Peter Schabe / Prowadzący symposium Peter Schabe | T. Korzeniowski

Peter Schabe

Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz

Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury

Einleitung

Die Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (DPS) wurde 2006 errichtet, um die Erhaltung von besonders erhaltenswerten Baudenkmalern in Polen, die akut vom Verfall bedroht sind, zu unterstützen und damit einen Beitrag zur deutsch-polnischen Verständigung zu leisten. Gründungsväter der in Görlitz ansässigen privaten rechtsfähigen gemeinnützigen Stiftung waren der frühere polnische Generalkonservator Andrzej Tomaszewski † und der langjährige Vorsitzende des Vorstands der Deutschen Stiftung Denkmalschutz, Gottfried Kiesow †. Sie haben dafür gesorgt, dass der Vorstand der Stiftung paritätisch deutsch und polnisch besetzt ist und ihr mit der in Warschau ansässigen Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (PNF) eine polnische Schwesterstiftung zur Seite gestellt wurde.

Von Beginn ihrer Tätigkeit an wurde die in Görlitz ansässige DPS gebeten, sich nicht nur um sakrale Baudenkmalern sondern auch um die Rettung akut vom Verfall bedrohter Schlösser und Herrenhäuser zu kümmern. Zunächst fanden Sichtungsfahrten in das Hirschberger Tal in Niederschlesien statt, denen Besichtigungen angetragener Einzelobjekte mit mehr oder weniger dringlichem Sicherungs- und Instandsetzungsbedarf folgten. Genannt seien die Schlösser Dabroszyn/Tamsel (erwähnt von Theodor Fontane in seinen Wanderungen durch die Mark Brandenburg), Swobnica/Wildenbruch ebenfalls in der ehem. Neumark gelegen, Morawa/Muhrau in Niederschlesien, Dobra/Daber und Gładysze/Schlodien (beides

Wprowadzenie

Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (DPS) została założona w roku 2006, w celu ochrony szczególnie wartościowych oraz poważnie zagrożonych zniszczeniem zabytkowych obiektów w Polsce, przez co stanowi również płaszczyznę służącą porozumieniu polsko-niemieckiemu. Założycielami tej mającej siedzibę w Görlitz prywatnej i nie nastawionej na zysk fundacji o profilu społecznym byli dawny Generalny Konserwator Zabytków Andrzej Tomaszewski † oraz Gottfried Kiesow †, wieloletni prezes zarządu fundacji Deutsche Stiftung Denkmalschutz. Zadbali oni o parytet polsko-niemiecki w zarządzie fundacji oraz o wsparcie siostrzanej organizacji Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury (PNF).

Fundacja DPS, ze swoją siedzibą w Görlitz, od początku działalności była proszona nie tylko o skupienie się na sakralnych obiektach, ale o ratunek i ochronę zagrożonych zniszczeniem dworów i pałaców. Najpierw odbywały się wyjazdy do Kotliny Jeleniogórskiej w celach oględzin, a następnie przyjrano się poszczególnym obiektom będącym w mniej lub bardziej krytycznym stanie. Wymienić należy tu pałac w Dąbroszynie/Tamsel (wspomniany przez Theodora Fontane w „Wędrówkach przez Marchię Brandenburską”), Swobnica/Wildenbruch, położona na terenie dawnej Nowej Marchii, Morawa/Muhrau na Dolnym Śląsku, Dobra/Daber oraz Gładysze/Schlodien (w obu przypadkach ruiny), jak również Sztynort/Steinort (podobnie jak Gładysze w województwie warmińsko-mazurskim). Zastała sytuację

Ruinen) sowie Sztynort/Steinort (wie Gładysz in der Woiwodschaft Ermland-Masuren). Die Situation war oft gekennzeichnet durch einen besonders hohen Sanierungs- und Finanzierungsbedarf, fehlende tragfähige Instandsetzungs- und Nutzungskonzepte sowie schwierige Eigentumsverhältnisse. Dazu gesellte sich zumeist eine zu hohe Erwartungshaltung an die DPS, die sich weiterhin im Aufbau befindet und somit noch nicht über ausreichende Kapazitäten verfügt, um sich gleichzeitig um mehrere Projekte in der vorgenannten Größe kümmern zu können.

Jedoch wollte es das Schicksal, dass Schloss Sztynort/Steinort sehr schnell eine herausragende Rolle im Wirken der DPS zu spielen begann. Das akut einsturzgefährdete Herrenhaus, das sich bis 1944 im Besitz der Familie von Lehnendorff befand, war der Stiftung vom damaligen Förderkreis Schloss Steinort nahe gebracht worden. Was das Herrenhaus als Baudenkmal besonders erhaltenswert macht, ist seine geschichtliche und kunstgeschichtliche Bedeutung. Hinzu kommt die exponierte Lage unmittelbar an drei Seen inmitten des masurischen Seengebiets. Schloss Steinort ist das einzige noch weitgehend authentisch erhaltene Herrenhaus im ehemaligen Ostpreußen. Dadurch dass Sztynort/Steinort mehrere Jahrhunderte als ostpreußisches Landgut der Familie von Lehnendorff bestand und durch die Teilnahme von Heinrich von Lehnendorff am gescheiterten Stauffenberg-Attentat auf Hitler, die mit der Hinrichtung des jungen Grafen 1944 endete, erlangt das Anwesen besondere zeitgeschichtliche Bedeutung. Hinzu kommt der Umstand, dass Hitlers Außenminister Ribbentrop im Schloss Steinort Wohnquartier bezogen hatte, das nur einige Kilometer vom Hauptquartier des Führers, der Wolfsschanze entfernt lag.

Ein viel beachtetes erstes von DPS und PNF Ende 2008 in Olsztyn/Allenstein veranstalte-

te, schaffte solche Faktoren wie plötzliche Notwendigkeit der Durchführung gründlicher Renovierung, komplizierte Beziehungen Eigentümern, Mangel ausreichender finanzieller Mittel, oder realistische Konzepte der Restaurierung der Objekte oder ihrer späteren Verknüpfung. Einem Problem waren sich zumeist hohe Erwartungen in Bezug auf die DPS, die weiterhin sich befindet und somit noch nicht über ausreichende Kapazitäten verfügt, um sich gleichzeitig um mehrere Projekte in der vorgenannten Größe kümmern zu können.

Jednak los chciał, aby pałac w Sztynorcie odgrywał niebagatelną rolę w działalności DPS. Na grożący zawaleniem się zabytek, który do roku 1944 znajdował się w posiadaniu rodziny Lehnendorff, uwagę Fundacji DPS zwróciło ówczesnie działające Stowarzyszenie na rzecz odbudowy pałacu w Sztynorcie. Do szczególnej roli pałacu przyczynia się jego wartość historyczna i artystyczna. Do tego dochodzi tak często podkreślane położenie pałacu bezpośrednio nad trzema jeziorami, w samym środku Mazur. Obiekt w Sztynorcie stanowi jedyny autentycznie zachowany pałac w byłych Prusach Wschodnich. Przez to, że majątek ziemski znajdował się przez stulecia w posiadaniu rodziny Lehnendorff oraz fakt udziału Heinricha von Lehnendorffa w słynnym, nieudanym zamachu Stauffenberga na Hitlera, który zakończył się egzekucją młodego arystokraty w 1944, budynek ten uzyskał szczególną wartość historyczną. Do tego dochodzi okoliczność, że minister spraw zagranicznych Ribbentrop rezydował w nim, jako że był on położony blisko Wilczego Szańca, głównej siedziby Hitlera.

Pierwsze, bardzo znaczące, organizowane przez DPS i PNF, sympozjum polsko-niemieckie na temat Sztynortu, które odbyło się w Olsztynie w 2008 roku, ujawniło silne zainteresowanie utrzymaniem obiektu ze strony regionalnej i lokalnej społeczności, a także fakt, iż ura-

tes polnisch-deutsches Steinort-Symposium offenbarte ein größeres Interesse der regionalen und lokalen Bevölkerung an der Erhaltung des Herrenhauses und dass eine Rettung mit dem damaligen Eigentümer nicht gelingen würde. Durch das Symposium kam so viel Bewegung in die Angelegenheit, dass der Eigentümer nunmehr gewillt war, sich des Schlosses zügig zu entledigen. Da sich sonst niemand fand, wurde Schloss Steinort Ende 2009 an die PNF übertragen.

Mit ersten Fördermitteln des Beauftragten für Kultur und Medien und des polnischen Kulturministeriums sowie zahlreichen privaten Spenden aus Deutschland u.a. auch von Familie von Lehnendorff konnten dringende konstruktive und Dach-Notsicherungsarbeiten ausgeführt und dadurch die Einsturzgefahr gestoppt werden. Diese Zuwendungen haben Mut gemacht für das große Ziel, Schloss Steinort denkmalgerecht zu sanieren und einer öffentlichen Nutzung als Museum und Bildungseinrichtung zuzuführen, was nur mit Mitteln aus weiteren öffentlichen Töpfen gelingen wird.

PNF und DPS werden bei ihren Aktivitäten zur Erhaltung und Revitalisierung von Schloss Steinort durch die 2010 gegründete Lehnendorff-Gesellschaft Steinort e.V. unterstützt. Hilfreich ist weiterhin, dass Gräfin Vera, die zweitälteste Tochter von Heinrich Graf von Lehnendorff, die als erstes deutsches Fotomodell in den 1960er und 1970er Jahren berühmt wurde, ihre anhaltende Popularität in den Dienst der Erhaltung von Schloss Steinort stellt. Neue Veröffentlichungen wie ihre Lebensbiografie oder das Buch „Doppelleben“ von Antje Vollmer über ihre Eltern, erschienen 2010 und 2011, tragen wesentlich dazu bei, dass Steinort nicht in Vergessenheit gerät. Gräfin Vera hatte bereits seinerzeit am Steinort-Symposium in Olsztyn/Allenstein teilge-

towanie budynku z inicjatywy poprzedniego właściciela nie miałoby szans na powodzenie. Podczas sympozjum ujawniło się tak silne zainteresowanie i poparcie na rzecz rewitalizacji pałacu, że skłoniło to ówczesnego właściciela do przekazania obiektu w 2009 roku Polsko-Niemieckiej Fundacji, która była jedynym kandydatem chętnym do jego przejęcia.

Dzięki środkom Niemieckiego Ministerstwa Kultury i Mediów oraz Polskiego Ministerstwa Kultury, wsparciu osób prywatnych ze strony niemieckiej oraz rodziny von Lehnendorff udało się podjąć niezbędne prace zabezpieczające konstrukcję i dach pałacu, a tym samym zapobiec jego zawaleniu się. Darowizny zwiększyły wiarę w realizację wielkiego celu renowacji pałacu w Sztynorcie zgodnie z zasadami sztuki konserwatorskiej oraz oddanie go do użytku publicznego jako muzeum oraz jako ośrodka edukacyjnego, co może nastąpić wyłącznie przy wsparciu z publicznych środków.

PNF i DPS są wspierane w swojej działalności na rzecz utrzymania i rewitalizacji pałacu w Sztynorcie przez założone w 2010 roku stowarzyszenie Lehnendorff-Gesellschaft Steinort e.V. Pomocną rolę zaoferowała ponadto hrabina Vera, druga z córek hrabiego Heinricha von Lehnendorffa, która w latach 60-tych i 70-tych zastąpiła jako pierwsza, znana szerokiej publiczności niemiecka fotomodelka i wykorzystuje swoją niestabną popularność w służbie konserwacji pałacu w Sztynorcie. Nowe publikacje literackie, jak biografia hrabiny Very czy tytuł „Doppelleben“ („Podwójne życie”) autorstwa Antje Vollmer o jej rodzicach, które pojawiły się na rynku wydawniczym w 2010 i 2011 r., w znacznym stopniu przyczyniają się do uchronienia Sztynortu od popadnięcia w zapomnienie. Hrabina Vera osobiście wzięła udział w olsztyńskim sympozjum na temat Sztynortu, odwiedziła także Sympozjum w Görlitz, którego treść wystą-

nommen und war bei der Görlitzer Denkmal-Fachkonferenz, deren Beiträge im vorliegenden Tagungsband zusammengefasst sind, ebenfalls zugegen.

PNF und DPS haben Ihr Vorhaben, Schloss Steinort denkmalgerecht instand zu setzen und einer denkmalverträglichen Nutzung zuzuführen einer interessierten Fachöffentlichkeit vorstellen und in dem Zusammenhang einen Diskurs anstellen wollen, wie Schlösser, die ähnlich wie Steinort nach dem Fall des Eisernen Vorhangs privatisiert und funktionslos geworden sind, erhalten und revitalisiert werden können. Damit war die Idee einer internationalen Denkmalfachkonferenz 2011 mit dem Titel „Erhaltung des europäischen Kulturerbes – Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos gewordener Schlossbauten am Beispiel des Projekts Schloss Sztynort/Steinort in Polen“ geboren. Der erste Tag der Konferenz, die am 17. und 18.11.2011 in Görlitz stattgefunden hat, befasste sich ausschließlich mit dem Projekt Schloss Sztynort/Steinort. Der zweite Konferenztag öffnete den Blick auf die Situation der Schlösser im Hirschberger Tal und in Südböhmen und bezog darüber hinaus Entwicklungen zu dem Thema in Rumänien und Großbritannien ein.

Dass die Wahl auf Görlitz als Veranstaltungsort fiel, ist einerseits der Lage der Stadt an der deutsch-polnischen Grenze und ihrem einzigartigen Ambiente geschuldet, das mit 4.000 eingetragenen Baudenkmalen für jede Denkmaltagung prädestiniert ist. Andererseits galt es, den regionalen Entscheidungsträgern in der Woiwodschaft Ermland-Masuren und den Tagungsteilnehmern insgesamt in Görlitz mit der Jugendbauhütte und dem Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege zwei Einrichtungen vorzuführen, die in ähnlicher Form Nutzungsbestandteile von Schloss Steinort werden könnten.

Die Präsentation ist in der vorliegenden Publikation.

PNF und DPS wollten der Öffentlichkeit ihren Plan vorstellen, das Schloss Sztynort in Sztynort zu restaurieren und es als Museum zu nutzen, und darüber hinaus eine Debatte zu führen, ob es sich lohnt, das Schloss zu erhalten und es zu revitalisieren, wie es in anderen Fällen geschehen ist. Die Idee einer internationalen Konferenz zum Thema „Erhaltung des europäischen Kulturerbes – Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos gewordener Schlossbauten am Beispiel des Projekts Schloss Sztynort/Steinort in Polen“ wurde geboren. Der erste Tag der Konferenz, die am 17. und 18.11.2011 in Görlitz stattgefunden hat, befasste sich ausschließlich mit dem Projekt Schloss Sztynort/Steinort. Der zweite Konferenztag öffnete den Blick auf die Situation der Schlösser im Hirschberger Tal und in Südböhmen und bezog darüber hinaus Entwicklungen zu dem Thema in Rumänien und Großbritannien ein.

Der Grund, warum die Konferenz in Görlitz stattfand, ist einerseits die Lage der Stadt an der deutsch-polnischen Grenze und ihrem einzigartigen Ambiente geschuldet, das mit 4.000 eingetragenen Baudenkmalen für jede Denkmaltagung prädestiniert ist. Andererseits galt es, den regionalen Entscheidungsträgern in der Woiwodschaft Ermland-Masuren und den Tagungsteilnehmern insgesamt in Görlitz mit der Jugendbauhütte und dem Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege zwei Einrichtungen vorzuführen, die in ähnlicher Form Nutzungsbestandteile von Schloss Steinort werden könnten.

Außerdem bot sich dadurch, dass Görlitz nur 70 km vom schlossreichen Hirschberger Tal entfernt liegt, die gute Gelegenheit, intensiv um polnische Tagungsteilnehmer aus dieser Region zu werben. Dazu kommt die Nähe der tschechischen Grenze zu Görlitz (35 km). Dieses Konzept ist erfolgreich aufgegangen. Von je 120 Konferenzteilnehmern an beiden Tagen kamen jeweils 60 aus Polen.

Ein großer Dank der Veranstalter geht an die rund ein Dutzend Referenten für ihre hilfreichen Vorträge, die größtenteils in dieser Tagungsdokumentation zusammengefasst abgedruckt sind. Der Dank gilt auch allen Grußwortüberbringern, unter ihnen der deutsche Botschafter in Warschau S.E. Freiherr Rüdiger von Fritsch, Podiumsdiskussionsteilnehmern einschließlich Moderator Paul Zalewski sowie den Tagungsgästen für ihre regen Wortmeldungen.

An dieser Stelle möchten DPS und PNF dem Hauptförderer ihrer internationalen Denkmal-Fachkonferenz, dem Auswärtigen Amt, und der Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit für den gewährten Zuschuss danken. Ohne deren finanzielle Unterstützung wären die Veranstaltung und der vorliegende Tagungsband nicht zustande gekommen. In den Dank an die Förderer eingeschlossen ist die Stadt Görlitz und hier insbesondere Oberbürgermeister Joachim Paulick für die kostenfreie Überlassung der Tagungsräume im Alten Görlitzer Rathaus. Herzlicher Dank gilt außerdem der Staatsministerin und Koordinatorin für die deutsch-polnische zwischen gesellschaftliche und grenznahe Zusammenarbeit, Frau Cornelia Pieper sowie dem polnischen Minister für Kultur und Nationales Erbe, Herrn Bogdan Zdrojewski für die Übernahme der Schirmherrschaft über die Denkmal-Fachkonferenz.

Das Schloss Sztynort in Sztynort. Außerdem bot sich dadurch, dass Görlitz nur 70 km vom schlossreichen Hirschberger Tal entfernt liegt, die gute Gelegenheit, intensiv um polnische Tagungsteilnehmer aus dieser Region zu werben. Dazu kommt die Nähe der tschechischen Grenze zu Görlitz (35 km). Dieses Konzept ist erfolgreich aufgegangen. Von je 120 Konferenzteilnehmern an beiden Tagen kamen jeweils 60 aus Polen.

Ein großer Dank der Veranstalter geht an die rund ein Dutzend Referenten für ihre hilfreichen Vorträge, die größtenteils in dieser Tagungsdokumentation zusammengefasst abgedruckt sind. Der Dank gilt auch allen Grußwortüberbringern, unter ihnen der deutsche Botschafter in Warschau S.E. Freiherr Rüdiger von Fritsch, Podiumsdiskussionsteilnehmern einschließlich Moderator Paul Zalewski sowie den Tagungsgästen für ihre regen Wortmeldungen.

An dieser Stelle möchten DPS und PNF dem Hauptförderer ihrer internationalen Denkmal-Fachkonferenz, dem Auswärtigen Amt, und der Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit für den gewährten Zuschuss danken. Ohne deren finanzielle Unterstützung wären die Veranstaltung und der vorliegende Tagungsband nicht zustande gekommen. In den Dank an die Förderer eingeschlossen ist die Stadt Görlitz und hier insbesondere Oberbürgermeister Joachim Paulick für die kostenfreie Überlassung der Tagungsräume im Alten Görlitzer Rathaus. Herzlicher Dank gilt außerdem der Staatsministerin und Koordinatorin für die deutsch-polnische zwischen gesellschaftliche und grenznahe Zusammenarbeit, Frau Cornelia Pieper sowie dem polnischen Minister für Kultur und Nationales Erbe, Herrn Bogdan Zdrojewski für die Übernahme der Schirmherrschaft über die Denkmal-Fachkonferenz.

Schließlich haben DPS und PNF ihrem Hauptveranstaltungspartner Fundacja Dobro Kultury für die hervorragende Organisation der Denkmal-Fachkonferenz zu danken sowie dem Mitveranstalter Görlitzer Fortbildungszentrum e.V. für die gewährte Unterstützung vor Ort.

Dieser Tagungsband ist den verstorbenen Gründungsvätern der DPS und PNF, Andrzej Tomaszewski und seinem kongenialen Fachkollegen und Freund Gottfried Kiesow, gewidmet, die für die Denkmalfach-Konferenz in Görlitz im Sommer 2010 mit Frau Staatsministerin Cornelia Pieper den Grundstein gelegt haben.

Görlitz, im Februar 2012

Zdrojewskiemu za objęcie konferencji oficjalnym patronatem.

W końcu DPS i PNF pragną serdecznie podziękować głównemu partnerowi przy organizacji konferencji, polskiej Fundacji Dobro Kultury za wyśmienitą organizację tego wydarzenia, jak i współorganizatorom ze stowarzyszenia Görlitzer Fortbildungszentrum e.V. za udzielenie nam lokalnego wsparcia tu na miejscu.

Publikacja ta poświęcona jest w szczególnej mierze zmarłym ojcom-założycielom fundacji DPS i PNF, Andrzejowi Tomaszewskiemu i jemu równie genialnemu koledze po fachu i przyjacielowi, Gottfriedowi Kiesow, którzy razem z Panią Minister Cornelią Pieper utworzyli latem 2010 roku podwaliny pod organizację tego sympozjum.

Görlitz, luty 2012 r.



Schloss Steinort, Detail polychrome Deckenbretter im Mittelbau / Pałac w Sztynorcie, elementy polichromii w środkowej części | Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz

Achim Krekeler, Peter Krämer, Marcin Górski

Schloss Steinort. Rettungskonzept aus der Sicht der Architekten

Pałac w Sztynorcie. Koncepcja ratowania zespołu pałacowo-parkowego z punktu widzenia architektów

(1) Geschichte des Schlosses

von 1945 bis 2009 (Marcin Górski)

1945-47 – Das Schloss ist das Hauptquartier sowjetischer Truppen.

1947-83 – Die staatliche Landwirtschaft (poln.: PGR) hatte ihren Sitz im Schloss. In einigen der Zimmer wurden Büros untergebracht, es gab eine Kantine, einen Kindergarten, sowie Wohnungen. Später wurde das Schloss als Wassersport- und Erholungszentrum des Verbands der PGR Kętrzyn genutzt.

1962 – Eintrag des Schlosses in das Denkmalregister.

1974 – Die Durchführung der Forschungen der landwirtschaftlich-technischen Akademie im Bereich des Bauwesens in Olsztyn für den Zustand des Fundaments. Es wurde Grundwasser im Untergeschoss mit einer Höhe von 1,2 m gefunden.

1979 – Die Parkanlage wird in das Denkmalregister eingetragen.

1980 – Der polnische Segelverband (PZŻ) „Interster“ verwaltetet das Objekt. Es gibt Pläne für ein Erholungszentrum.

1982/83 – Das Schloss ist das Eigentum des PZŻ
1986 – Mit PP PKZ Białystok (staatliche Werkstatt für Denkmalkonservierung) folgt eine Instandsetzung des Ostflügels und seine Umgestaltung.

1990/91 – Das Unternehmen für Bauforschung und Restaurierung „Renbud“ GmbH

(1) Historia pałacu

od 1945 do 2009 (Marcin Górski)

1945-47 r. – Pałac stanowi kwaterę wojsk sowieckich.

1947-83 r. – Pałac stanowi siedzibę Państwowego Gospodarstwa Rolnego. Część pomieszczeń mieściła biura, stołówkę, przedszkole a także mieszkania. Później pałac przeznaczono na Ośrodek Sportów Wodnych i Rekreacji Zjednoczenia P.G.R. Kętrzyn.

1962 r. – Wpisanie pałacu do rejestru zabytków

1974 r. – Przeprowadzone badania przez Wydział Budownictwa Lądowego Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie dotyczące rozpoznania stanu przyziemia. Stwierdzono zalegającą wodę w piwnicy do wysokości 1,2 m.

1979 r. – Uzupełnienie wpisu do rejestru zabytków o założenie parkowe.

1980 r. – Polski Związek Żeglarski „Interster” zarządza obiektem. Plany utworzenia ośrodka wypoczynkowego.

1982/83 r. – Pałac staje się własnością PZŻ

1986 r. – PP PKZ Białystok dokonuje remontu skrzydła wschodniego i jego przebudowy.

1990/91 r. – Przeprowadzono badania poszukiwawcze z zakresu malarstwa ściennego przez Przedsiębiorstwo Badań i Konserwacji Zabytków „Renbud” sp. z o. o. z Torunia.

1997 r. – Nawiązanie współpracy pomiędzy „REVITALIS” sp. z o. o., a Tiga S.A.



Die Planer des Instandsetzungsprojekts Schloss Steinort (von links nach rechts) / Autorzy projektu rewitalizacji pałacu w Sztynorcie (od lewej): Marcin Górski, Achim Krekeler, Peter Krämer | M.-L. Niewodniczańska



Sztynort/Steinort, Schloss. Aufbringung einer neuen Dachnoteindeckung im Oktober / November 2011 / Montaż nowego pokrycia dachu, jesień 2011 | T. Cichonski

aus Thorn stellt Forschungen zu den Wandmalereien an.

1997 – Anfängliche Zusammenarbeit zwischen „Revitalise“ GmbH und Tiga S.A.

1998 – Der Besitzer des Schlosses ist das Warschauer Unternehmen Tiga S.A.

2001 – Entdeckung von Polychromien an Teilen der Decke, die bislang durch eine Deckenverkleidung maskiert wurden.

Auf der linken Seite der Eingangshalle Einbruch der Decke.

2004 – Die Steinort GmbH des Unternehmens wird eigentlicher Besitzer des Schlosses. Auf Initiative von Tiga S.A. wurden Pilzentrfernungsarbeiten im Fundament und in dem umliegenden Landstreifen durchgeführt.

2005 – Zum Schutz der historischen Substanz wurden die Kachelöfen und Teile der Schornsteine abgerissen; die Maßnahme diente der Entlastung des Gebäudes. Es folgten Abbau und Räumung der polychromierten Holzdecke. Es folgte der Abschluss der Trockenarbeiten im Keller von Tiga S.A. Jedoch war der Zustand des Keller- und Erdgeschosses wegen des Grundwasserspiegels schlecht.

2007 – Die deutsche Initiative Förderkreis Schloss Steinort arbeitet fortan unter der Obhut der Deutsch-Polnischen Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz.

2008 – Eintrag der Deckenmalereien in die Liste der beweglichen Denkmäler des Gebietes Ermland und Masuren. Es kam zu einem Treffen mit dem Vizewojwoden von Ermland und Masuren, der seine volle Bereitschaft für die Zusammenarbeit erklärte mit dem Ziel, die Schloss- und Parkanlage zu retten. Organisation eines deutsch-polnischen Symposiums in Olsztyn, dem Schloss Steinort gewidmet, in Zusammenarbeit DPS/PNF, Stiftung Borussia und Förderkreis Schloss Steinort.

2009 – im Juni vor dem Schloss Enthüllung Gedenkstein zur Erinnerung an Heinrich Graf von Lehndorff. Im Juli Besuch des deutschen Beauftragten für Kultur und Medien, Staats-

1998 r. – Właścicielem pałacu staje się warszawska spółka Tiga S.A.

2001 r. – Odkryto polichromie na części stropów zasłonięte dotychczas podsufitkami.

Zarwał się strop nad pomieszczeniem na lewo od hallu wejściowego.

2004 r. – Wyodrębniono spółkę Pałac w Sztynorcie z o.o. jako faktycznego właściciela pałacu w Sztynorcie;

Z inicjatywy Tiga S.A. podjęto prace ogrzewające przyziemie i pas terenu wokół.

2005 r. – Zabezpieczanie substancji zabytkowej, rozebranie pieców kaflowych i części kominów dla odciążenia budynku. Demontaż i ewakuacja z pałacu drewnianych polichromowanych stropów. Zakończenie procesu osuszania piwnic przeprowadzonego przez Tiga S.A. Nadal stan piwnic i przyziemia jest zły ze względu na poziom wód gruntowych.

2007 r. – Zawiązała się inicjatywa na rzecz ratowania Sztynortu / Förderkreis Steinort pod opieką Niemiecko-Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury.

2008 r. – Wpisanie do rejestru zabytków ruchomych woj. warmińsko-mazurskiego polichromii na stropach.

Doszło do spotkania z wicewojewodą warmińsko-mazurskim, który ogłosił pełną gotowość do współpracy w celu ratowania założenia pałacowo-parkowego w Sztynorcie.

Organizacja polsko-niemieckiego sympozjum naukowego w Olsztynie poświęconego Sztynortowi przy współpracy obu fundacji oraz Fundacji Borussia i inicjatywy Förderkreis Steinort.

2009 r.

czerwiec – Odświeżenie przed pałacem kamienia poświęconego pamięci Henryka Hrabiego Lehndorffa

lipiec – Wizyta niemieckiego Ministra do Spraw Kultury i Mediów Berndta Neumanna w sztynorckim pałacu

październik – przekazanie „Pałac w Sztynorcie sp z o.o.” wraz z pałacem i otaczającym terenem świeżo utworzonej Polsko-Niemieckiej

minister Bernd Neumann in Steinort. Im Oktober Übertragung der Schloss Steinort GmbH mit dem Schloss an die Polnisch-Deutsche Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz, Warschau.

2009/2010 – Beginn der intensiven Sicherungsmaßnahmen.

(2) Sicherungsmaßnahmen 2009/2010

(Marcin Górski)

- Reparatur/Erneuerung der Regenrinnen und Fallrohre
- Realisierung eines Starkstromanschlusses im Schloss
- Sicherung der Kellerfenster durch Einbau von Schachtabdeckungen
- Sicherung der Fensteröffnungen
- Erste Abstützungen der Deckenbalken, Einbau von Laufstegen

(3) Schadensbeschreibung und Sicherungsmaßnahmen 2010/2011 (Peter Krämer)

Im Herbst 2010 wurde konzentriert damit begonnen, die gravierenden offensichtlichen Schäden am Schloss aufzunehmen, die konstruktiven Fehlstellen zu erkennen und zu systematisieren. Das Ziel war es, schnell robuste Notsichernde Maßnahmen einleiten zu können. Die bereits vorhandenen Notsicherungen sollten dabei sinnvoll mit einbezogen werden.

Schäden und Sicherungsmaßnahmen – Keller:

Im Schloss existieren unterschiedliche Kellerebereiche. Teilweise ist konstruktiv augenfällig, dass auch Keller des Vorgängerbaus mit verwendet worden sind. Bei allen Kellern handelt es sich um gewölbte Konstruktionen, teilweise aus Naturstein und teilweise aus Ziegelmauerwerk. Die Keller des Kernbaus sind z.T. stark geschädigt. Das Mauerwerk ist durch Durchfeuchtungen und damit verbun-

den Fundacji Ochrony Zabytków Kultury.

2009/2010 r. – Rozpoczęcie intensywnych prac zabezpieczających

(2) Prace zabezpieczające 2009/2010

(Marcin Górski)

- naprawa/odnowienie rynien poziomych i pionowych
- podłączenie prądu stałego w pałacu
- wbudowanie osłon, zabezpieczających okna piwniczne
- zabezpieczenie otworów okiennych
- pierwsze podparcie belek stropowych, założenie kładek

(3) Opis szkód oraz prace zabezpieczające

2010/2011 (Peter Krämer)

Jesienią 2010 roku skupiono się na rozpoznaniu i systematyzacji poważnych, widocznych szkód w strukturze pałacu oraz wskazywaniu braków w jego konstrukcji. Celem było szybkie wdrożenie skutecznych środków zabezpieczających. Istniejące już wtedy zabezpieczenia, miały przy tym zostać sensownie wykorzystane.

Szkody i prace zabezpieczające – piwnica:

W pałacu istniały różne obszary piwniczne. Przy analizie konstrukcji rzucało się w oczy, że zostały tam wykorzystane piwnice, będące pozostałościami po poprzednich budowlach. Wszystkie piwnice były konstrukcjami ze sklepieniem, częściowo wykonanym z naturalnego kamienia, a częściowo murowane z cegły. Piwnice głównego budynku są w po części znacznie uszkodzone. Mury ulegają negatywnym skutkom intensywnej wilgoci i związanymi z nią procesami rozkładu, skutkiem czego nastąpiło obniżenie jakości i spójności ich struktur. Ograniczona została przez to stabilność obiektu. W niektórych miejscach zarwa-

dane Entfestigungen stark angegriffen und in seiner Gefügequalität reduziert. Damit ist es in seiner Standsicherheit eingeschränkt. Bereichsweise sind Kellergewölbe eingestürzt. Die Treppenraumwand war dadurch grundbruchgefährdet. Außerdem sind als Folge Fundamentteile in ihrer Tragfähigkeit eingeschränkt. Zur Sicherung wurden stark geschädigte Kellerebereiche durch Holzkonstruktionen abgestützt. In Angrenzung an die Mittelwand wurden Bereiche verbaut und verfüllt. Weitere Abstützungen und sichernde Mauerwerksergänzungen müssen folgen.

Schäden und Sicherungsmaßnahmen

– Mauerwerk:

Durch ständige Durchfeuchtungen, vor allem im Traufbereich, ist das Mauerwerk in seiner Substanz stark geschädigt. Die Drempe des westlichen Seitenflügels wurden durch Abstützungen und Teilausmauerungen gesichert.

Schäden und Sicherungsmaßnahmen

– Dachkonstruktion:

Die Dachkonstruktion des Kerngebäudes ist ein besonderes Zeugnis des Zimmererhandwerks. Die wesentlichen Konstruktionsteile sind offensichtlich bauzeitlich. Wir finden ein dreigeschossiges Kehlbalckendach mit liegenden Stühlen. Die Mittellängsaussteifung dient teilweise gleichzeitig zur Aufnahme von Auflagerlasten der weit spannenden Deckenkonstruktionen. Über die Nutzungszeit des Gebäudes sind mehrfach zusätzliche Konstruktionen eingebaut worden. Bereichsweise sind es Reaktionen auf Unzulänglichkeiten der Ursprungsstrukturen. Zum größeren Teil sind es jedoch bereits über die Jahrhunderte durchgeführte Reparaturmaßnahmen.

In einer ersten Schadensaufnahme im Herbst 2010 sind Schäden und Defizite der

ty się sklepienia piwniczne, co z kolei zagraża ścianom klatki schodowej. Dodatkowym negatywnym skutkiem pozostaje obniżenie siły nośnej części fundamentów. W celu ich zabezpieczenia, uszkodzone miejsca w piwnicach podparto drewnianymi konstrukcjami. W sąsiedztwie ściany środkowej zabudowano i wypełniono poszczególne obszary. Budynek wciąż wymaga zainstalowania dalszych podpór i zabezpieczających wypełnień uszkodzonych części murów.

Szkody i prace zabezpieczające – mury:

Poprzez ciągłe zacieki, przede wszystkim w obszarze rynien, mury zostały w swojej substancji poważnie naruszone. Ścianki kolankowe zachodniego skrzydła zostały zabezpieczone przez podpory i częściowe przemurowania.

Szkody i prace zabezpieczające

– konstrukcja dachu:

Konstrukcja dachu budynku głównego jest szczególnym świadectwem zaawansowania sztuki ciesielskiej tamtych czasów. Najważniejsze części konstrukcyjne to pierwotne elementy pochodzące z czasów budowania pałacu. Mamy do czynienia z trzykondygnacyjnym dachem jętkowym z leżącymi więzarami. Środkowe, podłużne wzmocnienia służą przyjęciu na siebie ewentualnego dodatkowego obciążenia tej szeroko rozpiętej konstrukcji dachowej. Przez okres użytkowania tego budynku, wielokrotnie dobudowywano dodatkowe konstrukcje. Częściowo były one środkiem zaradczym na niedoskonałości pierwotnej konstrukcji. Oprócz dodatkowych konstrukcji mamy do czynienia z widocznymi pracami naprawczymi, które były wykonywane przez stulecia.

W pierwszej analizie szkód – jesienią 2010 roku - zarejestrowano szkody i deficyty w konstrukcji dachu. Przez działanie wilgoci i straty

Dachkonstruktion aufgenommen worden. Durch die Durchfeuchtungen und die damit verbundenen Schäden bis hin zu vollständigen Substanzverlusten haben die Fußpunkte des dreigeschossigen Kehlbalkendaches des Kernbaus größtenteils versagt. Die Aufnahme der Auflagerlasten aus Eigenlast der Dachdeckung und der Dachkonstruktion, aus Wind und Schnee ist nicht mehr gewährleistet. Dies gilt sowohl für die horizontalen als auch die vertikalen Kräfte. Es ist zu großen Verformungen von z.T. mehr als 30 cm gekommen. Das innere statisch-konstruktive Gefüge des originalen Dachstuhles ist stark gestört.

Die Drempelkonstruktionen und Dachanschlüsse der Seitenflügel sind ebenfalls stark geschädigt. Die hohen Zeltdächer der Pavillons, die zusätzlich Abstützung für die massiven Schornsteinzüge beinhalten, haben in den Auflagerbereichen große Schäden. Um die Aufnahme der horizontalen und vertikalen Auflagerkräfte sicherzustellen, wurde eine einfache und robuste Abstützungskonstruktion konzipiert. Ursprünglich wurden durch miteinander verbundene stabile Dreiecke die Kräfte aufgenommen und auf die Wandkronen geleitet. Nun werden durch die Abstützungen der Notsicherung die Kräfte umgeleitet. Die Dachkonstruktionen des Kernbaus sind durch eingebaute Joche vollständig abgestützt, Zug Sicherungen sind eingebaut. Diese Abstützungen ruhen auf den ihrerseits abgestützten Deckenkonstruktionen. Insgesamt wurden grob ca. 2.600 lfd. m Stiele/ Unterzüge/ Zangen eingebaut, das sind ca. 70 Joche, ca. 90 Abstützungen und zusätzliche Verstrebungen. Die durchgeführten Maßnahmen hatten die Sicherung großer Schadensbereiche zum Ziel. Trotzdem existieren weitere Bereiche, die partielle Schäden aufweisen. Diese partiellen Schäden können sich innerhalb relativ kurzer Zeit zu gravierenden Schäden entwickeln.

z tego wynika aż po całkowity zanik substancji budowlanej, nastąpiło znaczne osłabienie punktów podparcia więźby trzykondygnacyjnego, jętkowego dachu budynku głównego. Przestały one pełnić swoją funkcję. Nie ma żadnej gwarancji utrzymania się dachu pod własnym ciężarem, szczególnie, jeśli konstrukcja zostanie dodatkowo obciążona śniegiem oraz działaniem wiatru. Dotyczy to zarówno sił działających pionowo jak i poziomo. Doszło też do znacznych deformacji, częściowo większego rzędu niż 30 cm. Statyczność wewnętrznej konstrukcji nośnej oryginalnej więźby dachowej jest wyraźnie naruszona.

Konstrukcje ścian kolankowych i przytacza dachowe skrzydeł pałacu są również w znacznej mierze uszkodzone. Wysokie dachy namiotowe pawilonu, zawierające dodatkowe podpory dla masywnych kominów, są silnie uszkodzone na łączeniach. Aby zapewnić przyjęcie poziomych i pionowych sił na łączeniach, opracowano prostą i solidną konstrukcję podporową. Połączone ze sobą trójkąty pierwotnie zapewniały przyjęcie sił ciężenia i przekazanie ich koronie ścian. Przez zainstalowanie podpór bezpieczeństwa zostaną one przekierowane. Konstrukcje dachowe głównej bryły budynku całkowicie podparto wbudowanym przęsłem, dobudowano wzmocnienia przed ciągiem. Zabezpieczenia te spoczywają natomiast na – również zabezpieczonych – konstrukcjach stropu. Łącznie wbudowano mniej więcej 2.600 mb słupków/ belek/ kleszczy, tj. około 70 przęseł, 90 podpór i dodatkowych wzmocnień. Podjęte środki miały zabezpieczyć obszary najbardziej uszkodzone. Poza tym, istnieją jednak dalsze obszary, które są uszkodzone częściowo. Uszkodzenia te mogą jednak w krótkim czasie się pogłębić.

Umgang mit den gestalteten Deckenbalken (Achim Krekeler):

Eine denkmalpflegerische und statisch-konstruktive Herausforderung stellt der Umgang mit den gestalteten Deckenbalken dar. Die aus der ursprünglichen Bauzeit stammenden, von einem Maler aus Rastenburg gestalteten Decken sind von besonderem kunsthistorischem Wert. Mit den fragmentarisch erhaltenen Bemalungsresten an den Wandoberflächen gehören sie zu den wenigen erhaltenen Resten der Innengestaltung. Im Zuge der Notsicherungen wurden Abstützungen eingebaut, die den Einsturz verhindern.

Zur Rettung der bemalten Deckenbretter wurden die gestalteten Dielen vor einigen Jahren demontiert und eingelagert. Dadurch konnte ein großer Teil der bemalten Dielen vor der Zerstörung durch Wasser und Pilzbefall bewahrt werden, jedoch gingen die ursprünglichen Deckenaufbauten in diesen Räumen einschließlich der Fußböden vollständig verloren. Die Replatzierung an den ursprünglichen Ort erfordert eine umfangreiche konservatorische Behandlung, trockene Einbaubedingungen und die Fertigstellung der Reparaturen an den Deckenkonstruktionen. Die originalgetreue Rückführung der bemalten Bretter an den ursprünglichen Einbauort erfordert zunächst eine systematische Erfassung des Bestandes. Sowohl die Bretter als auch die Bemalungen auf den Balken- bzw. was davon übrig geblieben ist, ist zu dokumentieren. Da die Schadensprogression an den Holzbalken sehr hoch ist, besteht hier dringender Handlungsbedarf!

Unter holzschutztechnischen Gesichtspunkten ist die Substanz der Holzbalken zu ca. 60 % zerstört. Durch einen Befall des Echten Hauschwamms sind nur noch wenige Teilabschnitte der Balken statisch belastbar und als zukünfti-

Postępowanie z drewnianym stropem (Achim Krekeler):

Wyzwanie pod względem konserwatorskim i statycznym stanowi prawidłowe obchodzenie się z drewnianymi belkami tworzącymi stropy. Pochodzące z czasów wznoszenia pałacu i dekorowane przez malarza z Rastenburga sufity posiadają szczególną wartość artystyczną. Zachowane fragmentarycznie resztki malowideł należą do nielicznych, zachowanych pozostałości oryginalnych wnętrz. W trakcie instalacji zabezpieczeń pod stropami wbudowano podpory, mające zapobiec ich zarwaniu się. W celu uratowania cennych płyt sufitowych, kilka lat temu zdjęto i złożono w magazynie ozdobione malowidłami deski. Znaczna ich część mogła dzięki temu uniknąć uszkodzeń wywołanych przez wodę lub pleśń, jednak pierwotna zabudowa sufitowa w danych pomieszczeniach uległa, wraz z podłogami, zniszczeniu. Przeniesienie desek na właściwe miejsce będzie wymagało złożonych działań konserwatorskich, suchego otoczenia i dokończenia napraw konstrukcji dachowych. Zgodnie z oryginałem ułożenie ich na suficie wymagać będzie w pierwszej kolejności systematycznego opracowania. Dokumentacji wymagają zarówno deski, malowidła na belkach sufitowych, jak i ich fragmenty. Ponieważ zniszczenie belek dokonuje się w znacznym tempie, trzeba natychmiast działać!

Przyjmując za punkt odniesienia normy ochrony drewnianych konstrukcji, substancja belek zniszczona jest w mniej więcej 60 %. Wskutek zarośnięcia elementów stropu stoczekiem domowym (grzybem atakującym drewno i powodującym zbutwienie), tylko nieliczne jego fragmenty są statyczne i w przyszłości mogłyby przyjmować obciążenia. Jako że na zgniłych belkach przecinających sufit niejednokrotnie uchwalały się pomalowane drewniane powierzchnie,

ges Deckentragelement verwendbar. Da die bemalten Holzoberflächen oftmals noch auf den verfaulten Balkenquerschnitten erhalten sind, haben wir zurzeit noch die Möglichkeit, die Balkenoberfläche fotografisch und zeichnerisch zu dokumentieren und sofern nötig zu bergen.

Eine große Anforderung in der weiteren Sanierungsplanung wird es sein, wie sich der Wunsch nach maximalen Erhalt von Originalsubstanz mit den statischen Erfordernissen der bis zu 9,50m weit gespannten Decken verbinden lässt.

(4) Von der Notsicherung

bis zur Gesamtsanierung (Achim Krekeler)

Nach der ernüchternden Darstellung des aktuellen Bestandes möchte ich einen optimistischen Blick in die Zukunft entwerfen.

In drei Projektphasen soll das Schloss von seinem derzeitigen äußerst kritischen Zustand zu einem denkmalgerecht sanierten und einer neuen Nutzung zugeführten Gebäude entwickelt werden. Ich empfehle dabei eine stufenweise aufeinander aufbauende Vorgehensweise: Eine behutsame und systematische Denkmalsanierung erfordert zunächst einen guten Kenntnisstand über die Bausubstanz und die Baugeschichte. Dafür sind verschiedene Voruntersuchungen und historische Recherchen erforderlich. Erfahrungsgemäß ist in der Planungs- und Konzeptfindungsphase auch ein intensiver Diskussions- und Abwägungsprozess notwendig, um unter den fachlich Beteiligten die denkmalpflegerische Herangehensweise und Lösungen abzustimmen. Während dieses Prozesses können bereits Bestandsicherungen und vorgezogene Maßnahmen durchgeführt werden.

mamy wciąż możliwość ich fotograficznej i rysunkowej dokumentacji oraz, jeśli to konieczne, zabezpieczenia.

Ważnym elementem, który będzie miał wpływ na przebieg dalszych działań konserwatorskich będzie to, na ile chęć maksymalnego zachowania oryginalnej substancji budowlanej da się połączyć ze statycznymi wymogami sufitu, którego rozpiętość sięga miejscami 9,50 m.

(4) Od doraźnego zabezpieczenia

do remontu generalnego (Achim Krekeler)

Po tym nieco ponurym opisie aktualnego stanu rzeczy pragnę przedstawić Państwu bardziej optymistyczne spojrzenie na przyszłość.

W trakcie przeprowadzania trzech faz projektu pałac, ze swojego aktualnego, krytycznego stanu przeistoczyć ma się w solidnie i prawidłowo odrestaurowany budynek, przywrócony do użytku, któremu nadano całkiem nową funkcję. Sugeruję przy tym następujące, stopniowe postępowanie: ostrożna i systematyczna renowacja budynku wymaga przede wszystkim dobrej znajomości substancji budowlanej jak i historii zabytku. Wymaga to różnorodnych badań wstępnych oraz historycznych. Zwykle na etapie planowania i formułowania koncepcji, konieczne jest również przeprowadzenie intensywnych dyskusji i ocen, aby pod okiem fachowców ustalić przebieg działań konserwatorskich. Na tym etapie mogą już zostać przeprowadzone zabezpieczenia istniejącego stanu jak i różnego rodzaju wstępne działania renowacyjne.

Po sprzedaży pałacu w 1990 roku, po raz pierwszy w swojej historii stał on całkowicie pusty. Brak użytkowania, zaniedbanie i brak

Nach dem Verkauf des Schlosses im Jahre 1990 stand das Schloss erstmals in seiner Entwicklung leer. Durch Leerstand, Verwahrlosung und fehlenden Bauunterhalt traten schnell Bauschäden, Pilzbefall und Vandalismusschäden ein. Im Jahre 2010, nach 20 Jahren Leerstand, waren weite Teile des Gebäudes vom Einsturz bedroht, nahezu alle Holzbauteile vom Echten Hausschwamm befallen und wesentliche Teile der baulichen Ausstattung verloren. In der Zeit von 2010 bis heute konnten in einer ersten Projektphase durch statische Notsicherungen und Einbau eines temporären Witterungsschutzes der Verfall aufgehalten bzw. reduziert werden.

Zur Vorbereitung der folgenden Planungsschritte wurden erste Untersuchungs- und Dokumentationsarbeiten begonnen. Bis Ende 2011 werden ein verformungsgerechtes Gebäudeaufmaß, holzgutachterliche Untersuchungen und ein Raumbuch, in dem der Zustand und die Ausstattung erfasst sind, vorliegen. Weiterhin werden Aussagen zum Baugrund und zur Bauphysik durch die TU Dresden und die Beuth Hochschule Berlin getroffen werden. Neben den Recherchen vor Ort ist die Erfassung und Auswertung der Archivalien und des Nachlasses der Familie von Lehndorff eine wichtige Grundlage.

Um weitere Substanzverluste zu stoppen sind in einer zweiten Projektphase (2012) weitere substanzsichernde Maßnahmen durchzuführen. Dazu gehört z.B. der Einbau bzw. die Reaktivierung einer Dränage zur Ableitung des Oberflächenwassers im feuchte- und setzungsempfindlichen Baugrund, Reparatur der Kellergewölbe, Maßnahmen zur Trocknung der hohen Feuchte innerhalb des Gebäudes und Maßnahmen zur Eindämmung der Ausbreitung des Pilzbefalls. In dieser Stufe sind auch Reparaturen an statisch kritischen Zu-

gefahrungen durchgeführten Maßnahmen durchgeführt werden. Nach dem Verkauf des Schlosses im Jahre 1990 stand das Schloss erstmals in seiner Entwicklung leer. Durch Leerstand, Verwahrlosung und fehlenden Bauunterhalt traten schnell Bauschäden, Pilzbefall und Vandalismusschäden ein. Im Jahre 2010, nach 20 Jahren Leerstand, waren weite Teile des Gebäudes vom Einsturz bedroht, nahezu alle Holzbauteile vom Echten Hausschwamm befallen und wesentliche Teile der baulichen Ausstattung verloren. In der Zeit von 2010 bis heute konnten in einer ersten Projektphase durch statische Notsicherungen und Einbau eines temporären Witterungsschutzes der Verfall aufgehalten bzw. reduziert werden.

Do przygotowania kolejnych planowanych kroków podjęto pierwsze prace badawczo-dokumentacyjne. Do końca roku 2011 zostaną sporządzone ekspertyzy w zakresie zniekształceń budowlanych, stanu elementów drewnianych oraz dokumentacja pomieszczeń, w której opisany zostanie ich stan i wyposażenie. Ponadto na temat gruntu i fizyki budowli wypowiedzą się Politechnika w Dreźnie oraz Beuth Hochschule w Berlinie. Obok badań na miejscu, ważne źródło informacji stanowić będzie także opracowanie oraz ocena materiałów archiwalnych i pamiątek po rodzinie von Lehndorff.

Aby zatrzymać dalszą utratę substancji budowlanej, w drugiej fazie projektu (rok 2012) trzeba będzie dokonać dalszych działań zabezpieczających. Należą do tego m.in. instalacja tudzież reaktywacja drenażu do odprowadzania wody z powierzchni wilgotnego i podatnego na opadanie gruntu pod budowlą, naprawa sklepień w piwnicach, środki w celu osuszenia wnętrza budynku jak i zapobieżenia dalszego rozprzestrzeniania się grzyba. Na tę fazę przypadną również doraźne środki naprawcze na rzecz poprawienia statyki budynku w szczególności kry-

ständen, konservatorische Maßnahmen zur Erhaltung der Putz- und Farbfassungen auf den Wänden und Sicherungen an den verbliebenen Deckenbemalungen und die systematische Einlagerung von Bauteilen notwendig.

Parallel zu den substanzsichernden Maßnahmen sind restauratorische Befunderhebungen, die denkmalpflegerische Zielplanung und der Einstieg in die Gesamtplanung erforderlich. Einen Schwerpunkt muss dabei die Erfassung und zeichnerische Rekonstruktion der gestalteten Decken- und Balkenuntersichten haben.

Auf der Grundlage der zurzeit laufenden Untersuchungen und des Nutzungskonzepts werden in den nächsten Monaten die Kosten berechnet und Förderanträge für die Gesamtsanierung gestellt. Sollte das gelingen, ist der Einstieg in die Gesamtsanierung ab 2013 möglich.

Im ersten Jahr der Gesamtsanierungsmaßnahme (Phase 3A) steht die Reparatur des Rohbaus und der Gebäudehülle im Vordergrund. Nach der kleinteiligen Reparatur der Dach- und Deckentragwerke, des Kellers und der Mauerwerkskonstruktionen kann auch die Dachdeckung, möglichst unter Verwendung der eingelagerten originalen Dachbiber neu eingedeckt werden. Die historischen Farb- und Putzoberflächen müssen soweit konservatorisch behandelt sein, dass Sie die folgenden Baumaßnahmen ohne Schäden überdauern können.

Im Jahr 2014 (Phase 3B) wird die konsolidierte Originalsubstanz um fehlende Bauteile und notwendige, der neuen Nutzung geschuldete moderne Elemente, z.B. Fluchttreppen, ergänzt. Weiterhin könnte der Einbau von Unterkonstruktionen, z.B. auf den Decken beginnen.

tycznych punktach, działania konserwatorskie w celu zachowania oryginalnego tynku i jego kolorystki, zabezpieczenie pozostałych malowideł sufitowych oraz usystematyzowane, bezpieczne składowanie elementów budowlanych.

Równolegle z działaniami chroniącymi substancję budowlaną, należy dokonać dokładnej analizy stanu zachowania zabytku, zaplanować cele prac konserwatorskich i restauratorskich i wyznaczyć kierunek ogólnych działań. Jednym z ważnych założeń powinno być przy tym opracowanie i rysunkowa dokumentacja ukształtowania stropów i spodnich fragmentów belek stropowych.

W najbliższych miesiącach, na podstawie do tej pory przeprowadzonych badań oraz koncepcji zagospodarowania zabytku, zostaną obliczone koszty przedsięwzięcia i przygotowane wnioski o dofinansowanie całościowej rewitalizacji obiektu. Udana przeprowadzenie tych czynności otwiera drogę do rozpoczęcia renowacji od 2013 r.

W pierwszym roku całościowej rewitalizacji (Faza 3A) przeprowadzona zostanie naprawa zewnętrznej powłoki budynku. Po przeprowadzeniu drobnych napraw konstrukcji dachu i stropu, piwnicy jak i struktury muru będzie można pokryć na nowo dach, możliwie z wykorzystaniem zmagazynowanych, oryginalnych dachówek. Historyczne warstwy farby i tynku na ścianach muszą zostać na tyle zakonserwowane, by mogły przetrwać zaplanowane prace budowlane.

W roku 2014 (Faza 3B) skonsolidowana oryginalna substancja budowlana zostanie uzupełniona o brakujące elementy, głównie związane z nowym wykorzystaniem budynku, jak np. nowe schody pożarowe. Ponadto można by rozpocząć tworzenie mniejszych konstrukcji, np. w obrębie stropów.

Durch den Einbau einer ersten Ausbaustufe der Heizung sollte auch die Temperierung des Schlosses beginnen. Durch ein langsames „thermische Hochfahren“ des Gebäudes würde eine schonende Trocknung eingeleitet. Ausgeglichene Feuchtebedingungen im Bauwerk sind die Voraussetzung für die nachhaltige Restaurierung der geschädigten Wand- und Holzoberflächen und die Erhaltung von Holzbauteilen. Während dieser Phase wird es möglich sein, erste Teilbereiche des Schlosses einer Nutzung zuzuführen. Die vorgezogene Fertigstellung des Ostflügels beispielsweise kann die Einrichtung einer Touristeninformation und Räume für die Jugendbauhütte möglich machen.

Die denkmalgerechte Sanierung des Schlosses wäre ein geeignetes Anschauungs- und Lehrprojekt für die Teilnehmer der Jugendbauhütte und für die Qualifizierung in der praktischen Denkmalpflege. Für die zahlreichen touristischen Besucher könnte in Spezialführungen das Bau- und Restaurierungsgeschehen als „work in progress“ vermittelt werden. Nach der schrittweisen Trocknung und Ertüchtigung des Gesamtzustandes während der vorherigen Projektstufen können im Jahr 2015 (Phase 3C) der Innenausbau und die Bearbeitung der wertvollen Oberflächen erfolgen.

Die mehrstufige Herangehensweise über mehrere Projektphasen und längere Umsetzungszeiträume erlaubt die qualifizierte Entwicklung einer Innengestaltung, die sich auf die erhaltenen Befunde stützt und die wechselvolle Geschichte von Schloss Steinort vermittelt.

Dzięki zamontowaniu podstawowej instalacji grzewczej możliwe stanie się nadanie wnętrsom pałacu właściwej temperatury. Stopniowe „termiczne rozruszanie“ budynku prowadziłoby do jego łagodnego osuszania. Zrównoważony poziom wilgotności w całym wnętrzu budynku stanowi warunek trwałej restauracji uszkodzonych fragmentów ścian i drewnianych powierzchni oraz zachowania drewnianych elementów konstrukcyjnych.

W trakcie tej fazy będzie już można rozpocząć użytkowanie niektórych części pałacu. Wcześniej wykończone wschodnie skrzydło, będzie przykładowo mieścić informację turystyczną oraz pomieszczenia Młodzieżowej Strzechy Budowlanej.

Rewitalizacja pałacu, zgodnie z zasadami konserwatorskimi, będzie dla uczestników Młodzieżowej Strzechy Budowlanej doskonałą okazją, by nauczyć się podstawowych zasad obchodzenia się z zabytkiem w teorii i przede wszystkim w praktyce. Liczni turyści mogliby być oprowadzani przez przewodnika, który przybliżyłby im postęp prac budowlanych oraz ich specyfikę. Po stopniowym osuszeniu i badaniu stanu zabytku w ramach dotychczasowych prac, w roku 2015 (faza 3C) można rozpocząć rozbudowę wnętrza i pracę nad cennymi powierzchniami.

Stopniowy proces rewitalizacji, składający się z kilku faz oraz dłuższe okresy wdrażania poszczególnych rozwiązań, pozwolą ukształtować taki wygląd wnętrza, który opiera się na analizie istniejących elementów zabudowy i wiernie oddaje bogatą i wielowątkową historię pałacu w Sztynorcie.



Christofer Herrmann, Olsztyn. Regionalbeauftragter der Deutsch-Polnischen Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz für die Woiwodschaft Ermland-Masuren / Christofer Herrmann, Olsztyn. Regionalny przedstawiciel Niemiecko-Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury w woj. warmińsko-mazurskim | M.-L. Niewodniczanska

Christofer Herrmann

Museale Nutzung Schloss Steinort.

Konzeptionelle Überlegungen

Użytkowanie pałacu w Sztynorcie jako muzeum.

Rozważania koncepcyjne

Warum ein Museum?

Steinort ist ein einzigartiger historistischer Erinnerungsort, bei dem Geschichte und landschaftliche Schönheit eine außergewöhnliche und faszinierende Synthese eingehen. Schloss Steinort bildet einen Kristallisationspunkt der Geschichte Masurens als einer multiethnischen europäischen Region, in der sich die deutsche und polnische Vergangenheit in vielfältiger Weise verbunden haben.

Der Bedeutung dieses Ortes angemessen, sollte daher der barocke Kernbau des Schlosses als Museum der Öffentlichkeit zugänglich gemacht werden. Ein wichtiges Argument für die museale Nutzung ist der Umstand, dass sich im Schloss noch weitgehend originale Raum- und Deckenfassungen der Barockzeit erhalten haben. Trotz des z.Z. stark vernachlässigten und gefährdeten Zustands lässt sich diese authentische Gebäudestruktur durch fachgerechte Restaurierung bewahren und wiederherstellen. Da fast alle vergleichbaren Objekte des adligen Schlossbaus in der Großregion des historischen Ostpreußen (heute Woiwodschaft Ermland-Masuren in Polen und Oblast Kaliningrad in Russland) verloren gegangen sind, würde der restaurierte Kernbau von Schloss Steinort eine einzigartige kunstgeschichtliche Bereicherung Masurens darstellen.

Dlaczego muzeum?

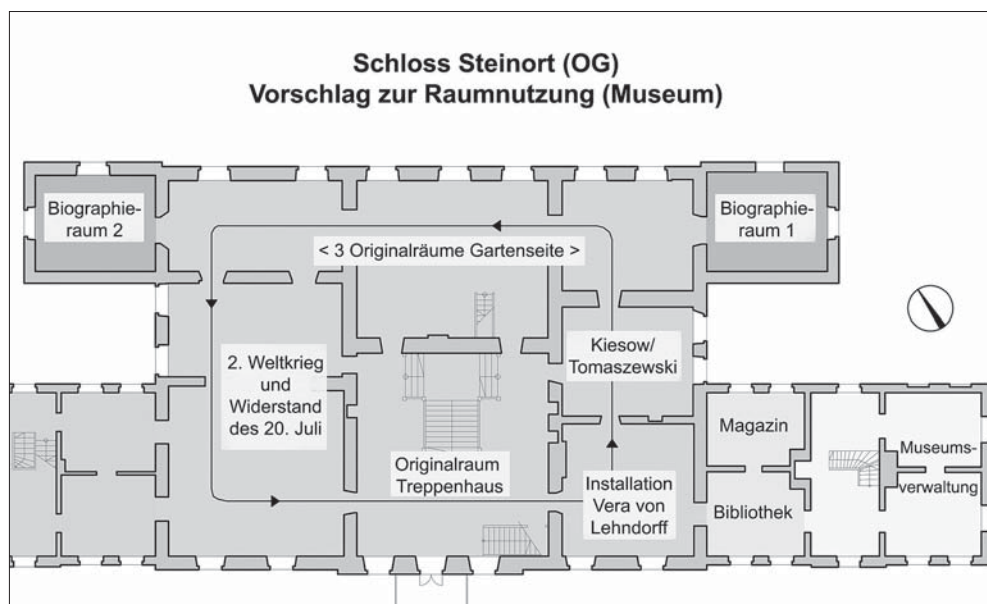
Sztynort jest wyjątkowym, historycznym miejscem pamięci, w którym historia i piękno krajobrazu jednoczą się w wyjątkowej i fascynującej symbiozie. Pałac w Sztynorcie jest ważnym miejscem w historii wieloetnicznego, europejskiego regionu, jakim są Mazury – regionu, w którym niemiecka i polska przeszłość wielokrotnie się ze sobą przeplatały.

Dla podkreślenia znaczenia tego miejsca, barokowa część pałacu powinna zostać udostępniona społeczeństwu jako muzeum. Ważnym argumentem przemawiającym za muzealnym wykorzystaniem tego obiektu jest fakt, że w pałacu zachowały się oryginalne barokowe zdobienia ścienne i sufitowe. Pomimo, iż obecny stan zachowania zabytku jest bardzo zły, można poprzez podjęcie fachowych prac restauratorskich ocalić i przywrócić autentyczną strukturę budowli. W związku z tym, że wszystkie porównywalne obiekty pałacowe w historycznym regionie Prus Wschodnich (tj. w dzisiejszym województwie warmińsko-mazurskim w Polsce i obwodzie Kaliningradzkim w Rosji) uległy zniszczeniu, odrestaurowanie głównej części pałacu w Sztynorcie wpłynęłoby na wyjątkowe wzbogacenie mazurskiej historii sztuki.

Historyczna i kulturowa wartość pałacu wzrosła by jeszcze bardziej, gdyby oryginalne pamiątki (obrazy, książki, meble oraz inne ele-



Museumsräume Erdgeschoss; Pomieszczenia muzealne na parterze



Museumsräume Obergeschoss; Pomieszczenia muzealne na piętrze

Der kulturhistorische Wert des Schlosses wird noch dadurch gesteigert, dass umfassende Bestände an originale Inventar (Bilder, Bücher, Möbel und sonstige Einrichtungsgegenstände) aus dem Besitz der Familie von Lehndorff als Dauerleihgabe an ihren Ursprungsort zurückkehren könnten. Die Wiederherstellung der baulichen Originalsubstanz in Verbindung mit der Präsentation des ursprünglichen Inventars würde Schloss Steinort zu einem außergewöhnlichen Denkmal erheben, das unbedingt der Öffentlichkeit zugänglich gemacht werden muss.

Für die museale Nutzung des barocken Kernbaus sprechen auch noch eine Reihe praktischer Erwägungen. So gewährleistet die Museumsfunktion eine weitgehende Schonung der wertvollen Originalsubstanz, denn jede andere Nutzung (z.B. Tagungszentrum oder Hotel) würde massive technische und konstruktive Eingriffe in den Baukörper erforderlich machen. Außerdem bietet die museale Nutzung in ökonomischer Hinsicht die Möglichkeit, die Potenziale des schon bestehenden und noch ausbaufähigen Saisontourismus abzuschöpfen. Die daraus zu erwartenden Einnahmen (Eintrittsgelder, Souvenirverkauf, Gastronomie) könnten zur Deckung der Unterhaltskosten des Schlosses herangezogen werden.

Ausstellungsschwerpunkte

Die museale Präsentation soll alle wesentlichen historischen, wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und kulturellen Aspekte der Geschichte von und um Schloss Steinort aufzeigen. Zu diesem Zweck sind folgende inhaltliche Schwerpunkte (Abteilungen) vorgesehen:

menty wyposażenia), które są w posiadaniu rodziny Lehndorff, mogły zostać wypożyczone i wrócić do miejsca, z którego się wywodzą, jako stała ekspozycja muzealna. Odtworzenie autentycznego stanu obiektu, w połączeniu z prezentacją oryginalnego wyposażenia, podkreśliłoby szczególne znaczenie zabytku, który koniecznie powinien być udostępniony zwiedzającym.

Za muzealnym wykorzystaniem barokowej części pałacu przemawiają również praktyczne przesłanki. Takie przeznaczenie obiektu zapewni w dużej mierze ochronę wartościowej, oryginalnej substancji budowlanej, w przeciwieństwie do innych form wykorzystania, takich jak np.: centrum konferencyjne lub hotel, które łączyłyby się ze znaczną techniczną i konstrukcyjną ingerencją w substancję budynku. Poza tym, z ekonomicznego punktu widzenia, muzealne przeznaczenie obiektu pozwoli na wykorzystanie potencjału sezonowego ruchu turystycznego, który już istnieje i w przyszłości będzie się rozwijał. Środki uzyskane ze sprzedaży (bilety, pamiątki, gastronomia) będzie można przeznaczyć na pokrycie kosztów utrzymania pałacu.

Główne zagadnienia wystawy

Muzealna prezentacja w pałacu Sztynort powinna ukazać wszystkie ważne historyczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne aspekty przeszłości samego obiektu jak i terenów go otaczających. Aby te cele zrealizować, zaproponowano wyodrębnienie następujących zagadnień (działów tematycznych):

1. Authentische Teilwiederherstellung von Innenräumen mit Inventar

Die Erhaltung der baufesten Substanz (insbesondere der Wand- und Deckenbemalung) in Verbindung mit dem erhaltenen Schlossinventar (im Besitz der Familie von Lehndorff) erlaubt die originalgetreue Wiederherstellung eines Teils der Innenräume. Diese Wiederherstellung sollte sich konzentrieren auf das repräsentative Treppenhaus als architektonisch wichtigstes Element des Innenbaus sowie auf die drei Räume des Obergeschosses zur Gartenseite hin. Der Besucher erhält hier einen authentischen und in der Region einmaligen Eindruck von der materiellen Kultur eines adligen ostpreußischen Herrenhauses. [Raumumfang: Treppenhaus + 3 Räume (Obergeschoss/Gartenseite)]

2. Die Architektur im Kontext des adligen Schlossbaus in Ostpreußen

In dieser Abteilung soll die Baugeschichte des Schlosses dargestellt und in den Kontext mit anderen Schlössern/Herrenhäusern der Region gesetzt werden. In diesem Zusammenhang bietet sich auch die Präsentation virtueller Rekonstruktionen ostpreußischer Schlösser an, deren Realisierung im Rahmen eines Projektes am Herder-Institut Marburg geplant ist. [Raumumfang: 2 Räume + Projektionsraum (Erdgeschoss/Gartenseite)]

3. Geschichte von Schloss und Gut Steinort

Der Besucher soll in dieser Abteilung über die Besitz-, Siedlungs- und Wirtschafts-geschichte von Schloss und Gut Steinort von den Anfängen bis zur Gegenwart informiert werden. Ein Schwerpunkt liegt dabei in der Vermittlung von Kenntnissen über die Funktion eines Adelsguts als landwirtschaftliches Produktionsunternehmen. [Raumumfang: 1 Raum (Erdgeschoss/Hofseite)]

1. Autentische Odtworzenie części wnętrza z oryginalnym wyposażeniem

Zachowanie istniejącej substancji budowlanej (w szczególności malarstwo ściennie i sufitowe), w połączeniu z autentycznym (będącym w posiadaniu rodziny Lehndorff) wyposażeniem pałacu, pozwoli na oryginalne odtworzenie części pomieszczeń pałacu. Prace te powinny koncentrować się na rekonstrukcji reprezentacyjnej klatki schodowej jako architektonicznie najważniejszego elementu wnętrza pałacu, jak i trzech pomieszczeń znajdujących się na piętrze, od strony ogrodu. Zwiedzający będą mieli możliwość zapoznania się z autentyczną, a zarazem wyjątkową dla tego regionu kulturą materialną wschodniopruskiego arystokratycznego dworu. [zakres: klatka schodowa + 3 pomieszczenia (na piętrze, od strony ogrodu)]

2. Architektura w kontekście arystokratycznych budowli pałacowych w Prusach Wschodnich

W tej części zostanie przedstawiona historia budowy pałacu w odniesieniu do innych, istniejących w tym regionie pałaców i dworów. W tym kontekście, ciekawym pomysłem będzie wirtualna prezentacja rekonstrukcji wschodniopruskich pałaców, która zostanie przygotowana w ramach projektu planowanego przez Instytut Herdera w Marburgu. [zakres: 2 pomieszczenia + miejsce projekcji (na parterze, od strony ogrodu)]

3. Historia pałacu i majątku Sztynort

W tej części ekspozycji zwiedzający będą mogli zapoznać się z historią posiadłości od początków zasiedlenia do współczesności. Główny nacisk zostanie położony na podkreślenie znaczenia funkcji majątku jako rolniczego przedsiębiorstwa produkcyjnego. [zakres: 1 pomieszczenie (parter/od podwórza)]

4. Steinort im 2. Weltkrieg (Ribbentrop vs. Widerstand des 20. Juli)

Schloss Steinort spielte im zweiten Weltkrieg eine eigenartige und tragische ‚Doppelrolle‘, die im Zusammenhang mit dem unweit gelegenen Führerhauptquartier ‚Wolfsschanze‘ stand. In einem Schlossflügel quartierte sich der nationalsozialistische Reichsaußenminister Joachim von Ribbentrop (1893-1946) ein, der in der Nähe Adolf Hitlers zur Verfügung stehen musste. Heinrich von Lehndorff bewohnte mit seiner Familie den anderen Teil des Schlosses und war aktives Mitglied der Widerstandsbewegung des 20. Juli. Die unmittelbare Nachbarschaft (‚Tür an Tür‘) eines führenden Vertreters des NS-Regimes mit einem Teilnehmer des Widerstands ist eine einmalige historische Situation in der Zeit des zweiten Weltkriegs. Dies bietet die besondere Gelegenheit, am historischen Erinnerungs-ort beide Seiten dieses Kapitels deutscher Geschichte kritisch zu beleuchten. Dabei soll dem Besucher insbesondere auch die in Polen noch wenig bekannte Rolle des 20. Juli erläutert werden. [Raumumfang: 2 Räume (Obergeschoss/Hofseite, Westen)]

5. „Ruinenraum“

Ein Raum sollte in dem heute vernachlässigten und beschädigten Zustand bewahrt werden, um dem Besucher das Schicksal des Schlosses nach 1990 (Verwahrlosung durch Privatisierung) in anschaulicher Weise nahe-zubringen. In diesem Zusammenhang könnten auch Informationen zur Rettung und Restaurierung des Schlosses nach 2009 gezeigt werden. [Raumumfang: 1 Raum (Erdgeschoss/Westseite)]

4. Sztynort w czasie drugiej wojny światowej (Ribbentrop a zamach 20 lipca)

Pałac Sztynort pełnił w czasie drugiej wojny światowej szczególną, ale i tragiczną rolę, na którą miała wpływ leżąca w okolicy główna kwatery Hitlera - Wilczy Szaniec. W jednym ze skrzydeł pałacu zakwaterował się Joachim von Ribbentrop (1893-1946), nazistowski minister spraw zagranicznych, który ze względów służbowych musiał być do stałej dyspozycji Adolfa Hitlera. Heinrich von Lehndorff z rodziną zamieszkiwał pozostałą część pałacu, będąc aktywnym członkiem grupy ruchu oporu „20 Lipca”. To bliskie sąsiedztwo „drzwi w drzwi” jednego z głównych przedstawicieli reżimu nazistowskiego i uczestnika ruchu oporu było wyjątkowym zbiegiem okoliczności w historii drugiej wojny światowej. Stwarza to w tym historycznym miejscu doskonałą okazję do krytycznej konfrontacji obu stron niemieckiej historii. Historyczna rola zamachu z 20 lipca, która jest mało znana szczególnie zwiedzającym z Polski, może zostać w tym miejscu objaśniona. [zakres: 2 pomieszczenia (piętro/od strony podwórza, wschód)]

5. Pomieszczenie „ruina”

Jedno z pomieszczeń powinno zostać zachowane w dzisiejszym zaniedbanym i zde-molowanym stanie, aby zwiedzającym wizualnie przedstawić losy pałacu po 1990 roku (jego dewastację spowodowaną prywatyzacją). Tutaj można też udostępnić informacje dotyczące akcji ratowania i odrestaurowywania pałacu po 2009 roku. [zakres: 1 pomieszczenie (parter/strona wschodnia)]

6. Znane osobistości w Sztynorcie

Z miejscem tym związanych jest wiele historycznych postaci, których społeczna, kulturalna i polityczna działalność miała zna-

6. Persönlichkeiten in Steinort

Mit Steinort verbunden sind mehrere historische Persönlichkeiten, deren gesellschaftliches, kulturelles und politisches Wirken von herausragender Bedeutung nicht nur für die Geschichte Masurens sondern auch für die deutsch-polnischen Beziehungen sind. Hierzu gehören Ahasver von Lehnendorff (1637-1688, Diplomat in polnischen und brandenburgischen Diensten), Maria Eleonore von Dönhoff (1664-1723, Erbauerin von Schloss Steinort), Ignacy Krasicki (1735-1801, ermländischer Fürstbischof und Dichter), Heinrich Graf von Lehnendorff (1909-1944, Widerstandskämpfer gegen Hitler) und Marion Gräfin Dönhoff (1909-2002, Publizistin und Mentorin der deutsch-polnisch Versöhnung). Diese Persönlichkeiten sollen den Besuchern in biografischen Räumen vorgestellt werden. [Raumumfang: 2 Räume (Obergeschoss/Gartenseite, Pavillons)]

7. Installation Vera von Lehnendorff

Gräfin Vera von Lehnendorff ist als eine Tochter des letzten Vorkriegsbesitzers und Widerstandskämpfers gegen Hitler, Heinrich von Lehnendorff, sehr eng mit dem Schloss als Stätte ihrer Kindheit verbunden. Als erstes weltberühmtes deutsches Fotomodell und bis heute aktive Künstlerin wird sie durch die Einrichtung eines Schlossraumes ihren ganz individuellen Beitrag zur Innengestaltung des Museums leisten. [Raumumfang: 1 Raum (Obergeschoss/Hofseite, Osten)]

8. Gedenkraum Tomaszewski/Kiesow

Prof. Andrzej Tomaszewski (1934-2010) und Prof. Gottfried Kiesow (1931-2011) zählen zu den bedeutendsten Denkmalpflegern in Deutschland und Polen. Als Gründer der beiden Stiftungen DPS/PNF waren sie auch die Hauptinitiatoren für die Rettung von Schloss Steinort.

Die Erinnerung nicht nur für die Vergangenheit Mazurs, sondern auch für die Beziehungen deutsch-polnischen. Zu diesen Figuren gehören Ahasver von Lehnendorff (1637-1688), Diplomat in der polnischen und brandenburgischen, Maria Eleonore von Dönhoff (1664-1723), die, die zum Umbau des Schlosses, Ignacy Krasicki (1735-1801) warmiński Bischof und Dichter, Heinrich Graf von Lehnendorff (1909-1944), Aktivist der deutschen Widerstandsbewegung und Marion Gräfin Dönhoff (1909-2002), Journalistin und Mentorin der deutsch-polnischen Verständigung. Alle diese Personen sollen als bekannte Persönlichkeiten dargestellt werden. [Bereich: 2 Räume (Penthouse/aus dem Garten, Pavillon)]

7. Installation künstlerische Vera von Lehnendorff

Hrabina Vera von Lehnendorff, als Tochter des letzten vor-kriegs Besitzers und Widerstandskämpfers gegen Hitler, Heinrich von Lehnendorff, ist emotional mit dem Schloss verbunden. Als erste weltberühmte deutsche Fotomodell und bis heute aktive Künstlerin wird sie durch die Einrichtung eines Schlossraumes ihren ganz individuellen Beitrag zur Innengestaltung des Museums leisten. [Bereich: 1 Raum (Penthouse/aus dem Garten, Pavillon)]

8. Raum der Erinnerung Tomaszewski/Kiesow

Prof. Andrzej Tomaszewski (1934-2010) und Prof. Gottfried Kiesow (1931-2011) werden zu den bedeutendsten Denkmalpflegern in Deutschland und Polen. Als Gründer der beiden Stiftungen DPS/PNF waren sie auch die Hauptinitiatoren für die Rettung von Schloss Steinort.

Ihr Lebenswerk und Engagement für das gemeinsame Kulturerbe beider Völker soll in dem Museum gedacht werden. [Raumumfang: 1 Raum (Obergeschoss/Ostseite)]

Ausarbeitung des Museumskonzepts

Bei der Ausarbeitung eines Museumskonzepts sollen vier Partner eingebunden werden:

- die PNF/DPS als Vertreter des Eigentümers
- die Lehnendorff-Gesellschaft als Vertreter der Familie von Lehnendorff (Inventar)
- das Museum Warmii i Mazur (Allenstein/Olsztyn) als museale Fachkompetenz von polnischer Seite
- das Deutsche Historische Museum als museale Fachkompetenz von deutscher Seite

Für die Erstellung eines detaillierten Programms sind außerdem noch externe deutsche und polnische Fachleute einzubeziehen. Für die ausstellungstechnische Planung des Museums soll ein renommierter Ausstellungsarchitekt gewonnen werden.

Opracowanie koncepcji muzealnej:

W pracach nad koncepcją muzealną ma uczestniczyć czworo partnerów:

- PNF/DPS jako przedstawiciele właściciela,
- Lehnendorff-Gesellschaft (Towarzystwo Lehnendorff) jako przedstawiciel rodziny Lehnendorff (udostępnienie wyposażenia),
- Muzeum Warmii i Mazur (Olsztyn), jako nadzór muzealny ze strony polskiej,
- Deutsches Historisches Museum (Niemieckie Muzeum Historyczne) jako nadzór muzealny ze strony niemieckiej.

Do prac nad stworzeniem szczegółowego programu zostaną włączeni niezależni polscy i niemieccy fachowcy. Techniczna organizacja planowanej wystawy zostanie powierzona jednemu z renomowanych architektów w tej branży.



von links nach rechts / od lewej: Jutta von der Lancken, Berlin (Educatio pro Europa Viadrina), Irmela Spelsberg, Berlin (ICOMOS Deutschland) und Gräfin Vera von Lehnendorff (Lehnendorff-Gesellschaft Schloss Steinort e.V., Berlin) | R. John-Lindner



Die Tagungsteilnehmer besichtigen die Jugendbauhütte Görlitz / Uczestnicy sympozjum zwiedzają Młodzieżową Strzechę Budowlaną w Görlitz | T. Korzeniowski



Die Tagungsteilnehmer im Waidhaus, Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege / Uczestnicy sympozjum w Waidhaus Görlitz | T. Korzeniowski

Andreas Vogel

Schloss Steinort – Projekt Internationales Fortbildungszentrum „Denkmalpflege im Handwerk”

Pałac w Sztynorcie – Projekt Międzynarodowego Centrum Szkoleniowego „Denkmalpflege im Handwerk” („Opieka nad zabytkami w rzemiośle”)

*Das Görlitzer Fortbildungszentrum
als Beispielgeber*

Das Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege verfügt über langjährige Erfahrung im Bereich der Restauratorenausbildung. Bereits ein Jahr nach der Wiedervereinigung Deutschlands wurde im Oktober 1991 in Görlitz das erste handwerkliche Denkmalzentrum in den östlichen Bundesländern gegründet. Vorbild für dessen Organisation war das Deutsche Zentrum für Handwerk und Denkmalpflege in Fulda/Hessen. In enger Zusammenarbeit wurden die ersten Kurse in der Restauratoren-Fortbildung in Görlitz durchgeführt. Von Anfang an wurde das Ziel das Zentrum international auszurichten verfolgt. Hier ist besonders die Zusammenarbeit mit der Stiftung Fundacja Kultury Ekologicznej in Czarne/Schwarzbach bei Jelenia Góra/Hirschberg zu erwähnen. Durch die Durchführung von mehreren EU-Projekten entstand bis heute ein Bildungszentrum, das Kontakte in Frankreich, Niederlanden, Luxemburg, Norwegen, Schweden, Polen, Tschechien, der Slowakei, Rumänien, Bulgarien, Österreich, Italien und Russland unterhält und bis heute Fachwissen aus ganz Europa bündelt und weitergibt.

*Centrum Szkoleniowe dla Rzemieślników
i Opiekunów Zabytków w Görlitz jako przykład*

Centrum Szkoleniowe dla Rzemieślników i Opiekunów Zabytków w Görlitz może pochwalić się wieloletnim doświadczeniem w dziedzinie kształcenia konserwatorów zabytków. To właśnie tam, po zjednoczeniu Niemiec w 1991 roku zostało założone pierwsze we wschodnich Niemczech rzemieślnicze centrum ochrony zabytków. Wzorem dla jego struktury organizacyjnej było Niemieckie Centrum Rzemiosła i Ochrony Zabytków w miejscowości Fulda w Hesji. W ścisłej współpracy z tą placówką przeprowadzono pierwsze kursy dokształcające dla restauratorów w Görlitz. Od samego początku realizowano przy tym cel międzynarodowego ukierunkowania nowo powstałego centrum. Warto wyróżnić w tym miejscu współpracę z Fundacją Kultury Ekologicznej w Czarnym (Schwarzbach) koło Jeleniej Góry (Hirschberg). Dzięki wielu projektom unijnym, przeprowadzonym na przestrzeni kilku ostatnich lat, powstało centrum kształcenia, które do dziś utrzymuje kontakty z partnerami z Francji, Holandii, Luksemburga, Norwegii, Szwecji, Polski, Czech, Słowacji, Rumunii, Bułgarii, Austrii, Włoch i Rosji, przyczyniając się do gromadzenia i udostępniania znacznych zasobów fachowej wiedzy z terenu całej Europy.

Dabei gewährleistet die enge Anbindung des Fortbildungszentrums an die Handwerkskammer Dresden die Praxistauglichkeit im betrieblichen Alltag. Eine qualitativ hochwertige Ausbildung des Görlitzer Fortbildungszentrums wird durch das Arbeiten an historischen Originalen und Bergegut, in Abstimmung mit den Innungen, garantiert.

Beispielhafte Bildungszentren in Europa

Dass dieser hohe Anspruch in der alltäglichen Bildungsarbeit verwirklicht wird, ist inzwischen auch international bekannt. So rief die Parlamentarische Versammlung des Europarats in Brüssel im Jahr 2008 in der »Empfehlung 1851: Crafts and cultural heritage conservation skills« alle 47 Mitgliedsstaaten auf, die Fortbildung für Handwerker zur Erhaltung des europäischen Bauerbes zu stärken. In dieser Erklärung benannte der Europarat nur vier beispielhafte Bildungszentren in Europa: Thiene (Italien), Avignon (Frankreich), Bontida (Rumänien) und die Fortbildung für Handwerker in Görlitz. Eine Ehrung, die allen Mitarbeitern und Dozenten Ansporn, aber auch eine große Verpflichtung in Ihrer Arbeit ist.

Restaurator im Handwerk

„Bauen im Bestand“ ist seit Jahren ein wichtiger Bereich in der Bauwirtschaft – und damit steigt auch der Bedarf an qualifizierten Handwerkern die mit alter Bausubstanz sensibel umgehen können. Langsam setzt sich bei öffentlichen und privaten Bauherren das Wissen durch, dass Kosteneinsparung am Bau schlichtweg unrentabel ist. Schlechte Ausführungsqualität im Bauhandwerk rächt sich schon nach wenigen Jahren. Für die notwendigen Bau- und Instandsetzungsmaßnahmen an historischen Gebäuden, Bauteilen oder Einzelobjekten braucht der Restaurator genaue Kenntnisse über den Zustand, die durch

Ścisła korelacja działalności centrum z Izłą Rzemieśniczą w Dreźnie zapewnia jej na co dzień wysoki poziom nauczania praktycznego. Wysoką jakość kształcenia w ośrodku w Görlitz zapewnia praca na bezpośrednim lub wydobytym materiale historycznym w porozumieniu z cechami rzemieślniczymi.

Przykładowe ośrodki kształcenia w Europie

Chęć podnoszenia standardów kształcenia w zakresie o którym jest mowa, jest tendencją w wielu krajach europejskich. W 2008 roku Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy w Brukseli poświęciło tej kwestii swoją »Rekomendację numer 1851: Crafts and cultural heritage conservation skills« wzywając wszystkie 47 państw członkowskich do wzmocnienia jakości kształcenia rzemieślników w celu ochrony europejskiego dziedzictwa kulturowego. W deklaracji tej Rada przedstawiła cztery najlepiej funkcjonujące centra kształcenia w Europie: Thiene (we Włoszech), Avignon (we Francji), Bontida (w Rumunii) oraz Centrum Szkoleniowe w Görlitz. Wyróżnienie to jest ważną nagrodą dla współpracowników i docentów, ale jednocześnie zobowiązuje do utrzymania wysokiego poziomu ich pracy.

Restaurator w rzemiośle

„Budowanie w obrębie istniejących obiektów” to od lat istotna dziedzina budownictwa – dlatego stale wzrasta zapotrzebowanie na wykwalifikowanych rzemieślników, potrafiących odpowiednio obchodzić się z wrażliwą, historyczną substancją budowlaną, przy której pracują. Stopniowo rośnie świadomość publicznych i prywatnych inwestorów, iż nadmierne cięcie kosztów budowy jest nieopłacalne. Słaba jakość wykonania oraz użytych materiałów mści się już po kilku latach. Chcąc wykonać niezbędne prace budowlane i konserwatorskie przy historycznym obiekcie,

geeignete Untersuchungsmethoden ermittelt werden. Falls erforderlich zieht der Restaurator im Handwerk andere Fachleute zur Klärung hinzu bzw. erhält Aufgaben durch diplomierte Restauratoren, deren praktische Umsetzung von Arbeiten in sein Ressort fällt. In seiner praktischen Arbeit orientiert sich der Restaurator im Handwerk an die in der Denkmalpflege geltenden Grundsätze. Diese leiten sich von der einzigen international anerkannten Richtlinie in der Denkmalpflege, der 1964 verabschiedeten Charta von Venedig ab.

Konzeption in Görlitz

Unser Kursangebot richtet sich an Gewerke, die bei der Restaurierung und Bauunterhaltung eines Denkmals vorrangig beteiligt sind. Dies sind für das GFBZ Zimmerer, Tischler, Maurer, Maler, Stuckateure und Steinmetze, die ihre Fachkenntnisse erweitern möchten. Es werden jedoch auch Elektriker, Heizungsbauer und weitere Handwerker und Techniker in speziellen Kursen angesprochen, die dort den angemessenen Umgang mit einem historischen Bauwerk erlernen. Das Görlitzer Fortbildungszentrum bietet sowohl für Meister der oben genannten Gewerke als auch für Gesellen mit zweijähriger Berufserfahrung eine Weiterqualifikation an:

- Geprüfter Restaurator im Handwerk
- Geprüfter Fachhandwerker für Restaurierungsarbeiten

Ein erfolgreich abgeschlossener Lehrgang mit Erwerb des geschützten Titels „Geprüfter Restaurator im Handwerk“ belegt den Absolventen, dass sie ganz besondere Fertigkeiten und Kenntnisse besitzen. Und die sind sowohl für Bauaufträge in der Denkmalpflege als auch in der anspruchsvollen Neugestaltung heute und in Zukunft unverzichtbar. Für Tischler erweitert sich das Spektrum der anzubietenden Arbeit durch Restaurierungsarbeiten an Möbeln.

(biorąc pod uwagę całość budynku, jego fragment, tudzież pojedynczy element architektoniczny), restaurator musi posiadać dokładną wiedzę o stanie zachowania, którą zdobędzie dzięki odpowiednim metodom badawczym. W trakcie analizy stanu zachowania restaurator korzysta z wiedzy innych fachowców lub dyplomowanych konserwatorów danej specjalizacji. W swojej pracy, restaurator trzyma się podstawowych zasad, wywodzących się z jedynej uznanej w tej dziedzinie dyrektywy – przyjętej w 1964 roku Kartie Weneckiej.

Koncepcja placówki w Görlitz

Oferta naszych kursów skierowana jest przede wszystkim do przedstawicieli zawodów kluczowych przy renowacji zabytków. Są to głównie stolarze, cieśle, murarze, malarze, sztukatorzy i kamieniarze, którzy chcą pogłębić swoją wiedzę. Centrum kieruje swoją ofertę także do pokrewnych grup zawodowych, takich jak elektrycy, monterzy instalacji centralnego ogrzewania, i inni rzemieślnicy i technicy – którzy mogą nauczyć się prawidłowego obchodzenia się z substancją zabytkową. Centrum Szkoleniowe w Görlitz oferuje zarówno mistrzom jak i czeladnikom z przynajmniej dwuletnim doświadczeniem, zdobycie następujących kwalifikacji dodatkowych:

- certyfikowany restaurator w rzemiośle
- certyfikowany fachowy rzemieślnik do prac restauracyjnych

Kurs zakończony pomyślnie zdobyciem prawnie chronionego tytułu „certyfikowany restaurator w rzemiośle” stanowi świadectwo, iż absolwent posiada wymagane szczególne umiejętności. Są one nieodzowne nie tylko przy wykonywaniu zleceń z zakresu ochrony zabytków, ale także przy pracach nad nowymi budynkami. Stolarze poszerzają spektrum oferowanych usług przez nabycie doświadczenia przy restauracji zabytkowych mebli.

Zielsetzung des GFBZ

- Fort- und Weiterbildung von Handwerkern und Restauratoren:
- Hilfe zur Verbesserung der Konkurrenzfähigkeit von Handwerksbetrieben durch eine denkmalgerechte Qualifikation
- Erlangung von theoretischen Kenntnissen über alte Handwerkstechniken und historische Materialien, daraus resultierend Anfertigungen von Dokumentationen
- Praktische Wissensvermittlung zu alten Handwerkstechniken, historischen Materialien im Kontext mit modernen Restaurierungsmethoden
- Erfahrungsaustausch zwischen Experten und Bildung eines Netzwerks von Handwerkern, Restauratoren, Architekten und Auftraggebern
- Hilfe bei der Erarbeitung und Umsetzung von Sanierungskonzepten für gefährdete Kulturdenkmale
- Serviceleistungen für Fachbetriebe in der Denkmalpflege
- Beteiligung an Projekten unserer europäischen Partner zum Erhalt gefährdeter Kulturdenkmale bzw. Unterstützung zum Aufbau von Denkmalpflegestrukturen
- Umschulung und Qualifikation von Arbeitssuchenden in speziellen Kursen

Qualifikation

Der Restaurator im Handwerk ist eine von den Handwerkskammern geprüfte Fortbildung für Handwerker. Die Fortbildung benötigt den Meisterbrief als Voraussetzung. In der Fortbildung gibt es einheitlich definierte Ausbildungsinhalte, die speziell die Kenntnisse in der Denkmalpflege vertiefen. Der Titel nach der Weiterbildung lautet dann entsprechend dem Gewerk z.B. Restaurator im Malerhandwerk.

Cele Centrum Kształcenia

- Kształcenie ustawiczne i dokształcanie rzemieślników oraz restauratorów:
- zwiększenie poziomu konkurencyjności oferty zakładów rzemieślniczych przez nabycie kwalifikacji odpowiadających szczególnie warunkom pracy przy zabytkach,
- zdobycie teoretycznej wiedzy o tradycyjnych technikach rzemieślniczych i materiałach oraz o tworzeniu dokumentacji fachowej,
- zdobywanie doświadczenia w zakresie stosowania tradycyjnych technik i materiałów w odniesieniu do nowoczesnych metod konserwatorskich,
- Wymiana doświadczeń pomiędzy specjalistami i tworzenie sieci kontaktów rzemieślników, restauratorów, architektów i zlecniodawców
- Pomoc przy opracowywaniu i wykonywaniu projektów rewitalizacji zabytków
- Świadczenie usług dla zakładów branży konserwatorskiej
- Udział w projektach naszych europejskich partnerów przy rewitalizacji zagrożonych zabytków oraz przy tworzeniu struktur realizujących ten cel
- Szkolenie i dokształcanie osób poszukujących pracy

Kwalifikacje

Restaurator w rzemiośle jest kwalifikacją uznaną i sprawdzoną przez izby rzemieślnicze. Warunkiem jej rozpoczęcia jest posiadanie dyplomu mistrza. Treść tego programu jest ujednolicona i skupia się przede wszystkim na informacjach z zakresu ochrony zabytków. Nabycie tytułu odpowiada nazwie danego fachu rzemieślniczego, np. restaurator w rzemiośle malarskim.

Również czeladnikom, o ile posiadają dwuletnie doświadczenie w swoim fachu, oferuje-

Auch für Gesellen mit zweijähriger Berufserfahrung gibt es eine entsprechende Weiterqualifikation. Der Titel nach der Weiterbildung lautet auch hier dann entsprechend nach dem Gewerk z.B. Fachhandwerker für Malerarbeiten. Die Qualifikation zum „Restaurator im Handwerk“ oder „Fachhandwerker für Restaurierungsarbeiten“ ist bundesweit anerkannt. Teilweise ist der Nachweis dieser Qualifikation Voraussetzung für Angebotsabgabe bei öffentlichen Ausschreibungen.

Für die Teilnahme internationaler Interessenten wird durch die Handwerkskammer Dresden die Vergleichbarkeit der Abschlüsse des jeweiligen Herkunftslands geprüft. Besteht Übereinstimmung, so kann der Titel Restaurator im Handwerk verliehen werden, zumindest erhalten die TeilnehmerInnen ein Zertifikat über die Ausbildung.

Veranstaltungsort

Gerade für Handwerksmeister und -gesellen bietet Görlitz ein einzigartiges Lernumfeld: Hier finden sich hervorragend sanierte Bauten aus Romanik, Gotik, Renaissance, Barock und Historismus. Darüber hinaus Bauarchive und Sammlungen mit reichhaltigem Bestand. Die Teilnehmer finden dementsprechend Anschauungsobjekte direkt vor der Tür. Die gemeinsamen Begehungen der Denkmalstadt Görlitz geben Einblicke, die keine gedruckte Baustilkunde oder Sanierungsanweisung liefern kann. Görlitz ist mit ca. 4.000 eingetragenen Bau- und Kulturdenkmälern, dem aus dem Mittelalter erhaltenen Stadtgrundriss, der Altstadt und den unverändert vorhandenen Erweiterungen des 19. und 20. Jahrhunderts ein in Deutschland einzigartig erhaltenes Denkmalensemble. Doch nicht nur die Blütezeiten der Stadt zur Spätgotik und zur beginnenden Renaissance sowie im Historismus prägen den Baubestand. Es gibt Beispiele aus jeder

my programy dokształcania opracowane pod kątem ich potrzeb. Także w tym wypadku, nabyty tytuł stanowi odpowiednie poszerzenie wiedzy i umiejętności w danym fachu, np. fachowy rzemieślnik do prac malarskich. Kurs na „restauratora w rzemiośle” albo „fachowego rzemieślnika do prac restauracyjnych” jest uznawane w całym Niemczech. Częściowo stanowi on warunek do składania ofert w przetargach publicznych.

W celu równouprawnionego dopuszczenia obcokrajowców do uczestnictwa w powyższych kursach, Izba Rzemieślnicza w Dreźnie przeprowadza wstępne postępowanie porównawcze pomiędzy zdobytymi dyplomami z innego państwa a ich niemieckimi odpowiednikami. Jeśli zakresy kształcenia nakładają się na siebie, możliwe jest natychmiastowe przyznanie tytułu restauratora w rzemiośle albo, w razie konieczności uczestnictwo w kursie i zdobycie certyfikatu.

Usytuowanie placówki

Mistrzom i czeladnikom różnych rzemioł Görlitz ma do zaoferowania wyjątkowo atrakcyjne warunki do nauki: w mieście znajdują się świetnie odnowione zabytki z różnych epok: romantyzmu, gotyku, renesansu, baroku oraz historyzmu, a także bogate zbiory archiwalne. Do przykładowych obiektów uczestnicy kursów mają dostęp w bezpośrednim sąsiedztwie placówki. Bezpośrednia obserwacja działań podejmowanych przy zabytkach, nie może się równać z lekturą literatury fachowej bądź dokumentacji konserwatorskiej. Ze swoimi ok. 4.000 obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, zachowanym jeszcze z czasów średniowiecza planem miasta, starówką wraz jej nienaruszoną zabudową z XIX i XX wieku, miasto Görlitz stanowi jedyny w swoim rodzaju, zachowany w Niemczech zespół architektoniczny. W zabudowie miasta dominują jednak

Stilepoche seit der Gotik im 14. Jahrhundert. Bauten aus der Renaissance, dem Barock, von Klassizismus und Historismus über den Jugendstil und die 20er und 30er Jahre bis in die Gegenwart hinein bilden ein begehbares Handbuch der Architekturgeschichte. Frühe und beispielhafte Sanierungen und Restaurierungsleistungen mit einer nun bereits über 100-jährigen Tradition lassen den Wandel des Denkmalpflegegedankens über die Jahrzehnte nachvollziehen. Folgerichtig hat die Deutsche Stiftung Denkmalschutz diese Stadt zu einem ihrer Förderschwerpunkte gemacht. Mit dem Görlitzer Kompetenzzentrum Revitalisierender Städtebau, dem Ergänzungsstudium Denkmalpflege, der Jugendbauhütte Görlitz, der DenkmalAkademie und dem Görlitzer Fortbildungszentrum ist hier mit Hilfe der Stiftung eine in Deutschland einzigartige Konzentration von Einrichtungen in der Denkmalbildung entstanden und hat somit Görlitz den Ruf einer «Denkmalstadt» eingebracht. Die Möglichkeit unrestaurierte Baudenkmale, Denkmalbaustellen und fertig gestellte und denkmalgerecht genutzte Bauten direkt nebeneinander besichtigen zu können bildet einen besonderen Reiz für Fachleute. Für die Kursteilnehmer bietet sich die Chance, an renommierten Baudenkmalen praktische Übungen zur Vermessung, Bauaufnahme und Dokumentation am Original durchzuführen. Hilfreich ist zudem die Nutzung historischer Quellen in den Stadtmuseen und -archiven.

Werkstätten

Im Görlitzer Waidhaus stehen Werkstätten für Tischler, Maler, Zimmerer sowie Steinmetze, Stuckateure und Maurer zur Verfügung. Dort kann jeder das Erlernte unmittelbar anwenden. Das Gebäude, der älteste Görlitzer Profanbau, bietet zudem modern eingerichtete Seminarräume. An den Werkplätzen ist der Einsatz von Computer- und Kommunikations-

nie tylko dzieła z okresu jego rozkwitu (późny gotyk, wczesny renesans, czy też historyzm). Swoja reprezentację ma każdy ze stylów, począwszy od XIV-wiecznego gotyku. Obiekty z renesansu, baroku, historyzmu przez secesję, lata 20-te i 30-te, aż po współczesność, tworzą żywy podręcznik historii architektury. Wczesne i przykładowe działania rewitalizacyjne i restauratorskie, składające się na już niemal stuletnią tradycję, pozwalają śledzić i zrozumieć przemiany myśli konserwatorskiej w przeciągu dziesięcioleci. W związku z tym, Niemiecka Fundacja „Deutsche Stiftung Denkmalschutz” uczyniła z miasta jedno z najsilniej wspieranych przedsięwzięć. Dzięki pomocy fundacji, powstało jedyne w swoim rodzaju skupisko inicjatyw zajmujących się zabytkami, a są to przede wszystkim centrum zajmujące się rewitalizacją miast (Görlitzer Kompetenzzentrum Revitalisierender Städtebau), studium uzupełniające na temat ochrony zabytków, Młodzieżowa Strzecha Budowlana i Denkmalakademie (Akademia Zabytków), co przyczyniło się do powstania wizerunku Görlitz jako „miasta zabytków”. Możliwość przyjrzenia się nieodrestaurowanym jeszcze budowlom, placom budowy oraz stojącym w ich pobliżu wyremontowanym oraz stosowanym zgodnie z ich zabytkowym charakterem budynkom jest czynnikiem przyciągającym fachowców. Przed uczestnikami kursu otwiera się szansa praktycznego ćwiczenia umiejętności mierzenia, analizy i dokumentacji na oryginalnych, renomowanych obiektach. Pomoc w nauce oferują również historyczne źródła w muzeach i archiwach miejskich.

Warsztaty

W Waidhaus w Görlitz działają i są do dyspozycji kursantów warsztaty stolarskie, malarskie, cieślarskie jak i kamieniarskie, sztukatorskie oraz murarskie. Można tam w sposób praktyczny wykorzystać zdobytą wiedzę.

technik selbstverständlich. Die hilfreiche Nutzung moderner Technik in den Bereichen elektronische Dokumentation, Bildbearbeitung, Grafikschulung und die Anwendung des Internets bereiten auf den Alltag als Restaurierungsbetrieb vor und erleichtern das Lernen. Eine reiche Sammlung an Arbeitsproben, Materialien und Mustern, der Einsatz qualitätvoller Werkzeuge und die Nutzung des Labors sowie der Aufbau einer eigenen Bibliothek mit ca. 10.000 Titeln garantieren einen effektiven und anschaulichen Unterricht.

Kontakt:

Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege e.V. Bei der Peterskirche 5a. 02826 Görlitz
Tel. 03581-407423 Fax. 03581-407424
info@denkmalzentrum.de
www.denkmalzentrum.de

W budynku tym, który jest najstarszą budowlą świecką w mieście, znajdują się również w pełni wyposażone sale seminaryjne. Na stanowiskach pracy zapewniony jest dostęp do komputerów i sprzętów komunikacyjnych. Współczesna technika potrafi, poza ułatwianiem nauki, być pomocna przy opracowywaniu dokumentacji, obróbce obrazu, szkoleniach z grafiki i wykorzystaniu internetu, przez co uczestnik kursu przygotowuje się do codziennej pracy w firmach restauratorskich. Bogaty zasób próbek roboczych i materiałów, wysokiej jakości narzędzia, własne laboratorium i biblioteka z ok. 10.000 pozycji zapewniają efektywność i bogactwo wykładów.

Kontakt:

Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege e.V. Bei der Peterskirche 5a. 02826 Görlitz
Tel. 03581-407423 Fax. 03581-407424
info@denkmalzentrum.de
www.denkmalzentrum.de



Jugendbauhütte-Teilnehmer / Wolontariusze Młodzieżowej Strzechy Budowlanej | Deutsche Stiftung Denkmalschutz

Silke Strauch

Das Projekt „Internationale Jugendbauhütte Steinort“ Projekt „Międzynarodowa Młodzieżowa Strzecha Budowlana w Sztynorcie“

*I. Jugendbauhütten der Deutschen Stiftung
Denkmalschutz*

Idee und Entwicklung

Denkmale sind Zeugnisse unserer Geschichte. Das bauliche Erbe zu erhalten und zu pflegen ist nicht allein Auftrag der staatlichen Denkmalpflege, sondern selbstverständliche Aufgabe einer Kulturnation. Wenn es gelingt, auch jungen Menschen die Faszination historischer Bauten, alter Handwerkstechniken und Bauweisen zu vermitteln, hat die Vergangenheit eine Zukunft. Deshalb entwickelte die Deutsche Stiftung Denkmalschutz vor über 10 Jahren die Idee der Jugendbauhütten. Inzwischen werden dreizehn Jugendbauhütten in ganz Deutschland betrieben.

Organisation und Ablauf

In der Jugendbauhütte können junge Menschen ein Freiwilliges Jahr in der Denkmalpflege, als eine Form des gemeinwohlorientierten Dienstes (Freiwilliges Soziales Jahr), absolvieren. Die Deutsche Stiftung Denkmalschutz kooperiert zur Durchführung dieses Projektes mit den Internationalen Jugendgemeinschaftsdiensten (ijgd). Die ijgd übernehmen als anerkannter Jugendhilfeträger die Betriebsführung der Jugendbauhüttenprojekte.

Während eines 12-monatigen Einsatzes werden die jungen Menschen Ersterfahrungen im Arbeitsalltag sammeln und ihre be-

*I. Młodzieżowe Strzechy Budowlane fundacji
Deutsche Stiftung Denkmalschutz*

Idea i rozwój

Zabytki stanowią świadectwo naszej historii. Utrzymanie i pielęgnacja materialnego dziedzictwa kulturowego nie pozostaje wyłącznie w gestii państwowej ochrony zabytków, lecz jest oczywistym obowiązkiem każdego rozwiniętego narodu. Odnosząc sukces w zaszczepianiu u młodych ludzi zamiłowania do historycznych budowli oraz tradycyjnych technik rzemiosła i budownictwa, zapewniamy przyszłość przeszłości. Z tego względu niemiecka fundacja Deutsche Stiftung Denkmalschutz zainicjowała ponad dekadę temu ideę Młodzieżowej Strzechy Budowlanej. Obecnie prowadzonych jest trzynaście oddziałów tego projektu na terenie całych Niemiec.

Organizacja i przebieg

W Młodzieżowej Strzeży Budowlanej młodzi ludzie mogą odbyć roczny wolontariat na rzecz ochrony zabytków (tzw. dobrowolny rok zaangażowania społecznego). Przy realizacji tego projektu fundacja Deutsche Stiftung Denkmalschutz współpracuje z Internationalen Jugendgemeinschaftsdiensten (ijgd – Międzynarodowe Służby Wspólnotowe Młodzieży). Jest to organizacja doświadczona w koordynacji projektów skierowanych do młodzieży, dlatego też poproszoną ją o prowadzenie Młodzieżowych Strzech Budowlanych.

ruflichen Vorstellungen präzisieren. Das Jahr in der Jugendbauhütte ist Bildung aber nicht Ausbildung. Es gibt keine direkten Zugangsvoraussetzungen. Entscheidend ist allein das erkennbare Interesse an Fragen der Denkmalpflege und das Persönlichkeitsbild der Bewerber im Alter von 16-26 Jahren. Dabei ist ein Schulabbrecher genauso willkommen, wie ein junger Mensch mit abgeschlossener Ausbildung oder Studium. Das Jahr beginnt in der Regel am 1. September und dauert 12 Monate. Die Teilnehmer erhalten ein Taschengeld, Verpflegungsgeld und einen Unterkunftszuschuss. Sie sind sozialversichert und haben Anrecht auf Kindergeld.

Insbesondere sollen die Freiwilligen die geschichtlichen, wirtschaftlichen und historischen Zusammenhänge ihrer Region und darüber hinaus kennen lernen und dadurch das kulturelle Erbe für die Zukunft zu schützen und zu erhalten wissen. Dies geschieht durch die praktische Arbeit am Denkmal und durch den Einsatz in sogenannten Einsatzstellen, wie in kulturgeschichtlichen Museen, bei erfahrenen Handwerksbetrieben, bei Architekturbüros oder bei Behörden der Kultur- und Denkmalpflege in der Region.

Die Vermittlung von notwendigem theoretischen Wissen der Kunst- und Kulturgeschichte, aber auch handwerklicher Grundfertigkeiten und der Umgang mit historischen Baumaterialien wird durch sieben das Jahr begleitende Seminarwochen realisiert. In ihnen werden unter pädagogischer Leitung Erfahrungen aus dem praktischen Einsatz ausgetauscht. Die Teilnehmer erhalten durch anerkannte Fachreferenten praktische und theoretische Unterweisungen auf Gebieten des traditionellen Handwerks, der Kunst- und Kulturgeschichte und/oder des Denkmalrechtes und der Denkmalpflege. Die Seminare dienen aber auch dem Gemeinschaftserleben,

W trakcie dwunastomiesięcznej służby młodzi ludzie zbierają pierwsze doświadczenia w codziennej pracy, a ich wyobrażenia o ścieżce zawodowej w obszarze ochrony zabytków nabierają wyraźniejszych konturów. Rok w Młodzieżowej Strzesze Budowlanej jest edukacją, ale nie kształceniem zawodowym. Nie istnieją żadne kryteria przyjęcia. Ważne jest jedynie widoczne zainteresowanie kandydata zagadnieniem ochrony zabytków oraz profil wiekowy pomiędzy 16 a 26 rokiem życia. Osoba przerywająca naukę jest przy tym równie mile widziana, co absolwent kursu zawodowego albo uczelni. Rok zaczyna się z reguły od 1 września i trwa 12 miesięcy. Uczestnicy otrzymują kieszonkowe, dopłatę na utrzymanie i zakwaterowanie. Zostają również objęci ubezpieczeniem społecznym i nadal mają prawo pobierać zasiłek rodzinny.

Uczestnicy mają przede wszystkim zapoznać się z historycznymi i ekonomicznymi realiami danego regionu, co ma pomóc im w zachowaniu i podtrzymaniu kulturalnego dziedzictwa na przyszłość. Służy temu przede wszystkim praktyczna praca nad samym zabytkiem oraz w placówkach taki jak muzea historyczno-kulturowe, doświadczane firmy rzemieślnicze, biura architektoniczne oraz urzędy ds. ochrony zabytków w danym regionie.

Przekazywanie niezbędnej teoretycznej wiedzy z zakresu historii sztuki i kultury, ale także podstawowych umiejętności manualnych w rzemiośle oraz obchodzenia się z historycznymi materiałami budowlanymi następuje w trakcie siedmiu tygodni seminaryjnych, rozłożonych równomiernie w ciągu całego roku. W trakcie zajęć, pod okiem pedagoga następuje wymiana doświadczeń ze wspomnianej praktycznej pracy. Uznani i fachowi referenci udzielają uczestnikom praktycznych i teoretycznych wskazówek w dziedzinach tradycyjnego rzemiosła, historii kultury i sztuki

dem Abbau von Vorurteilen, der grenzüberschreitenden Sensibilisierung für den Denkmalschutz bis hin zum interkulturellen Lernen in Gemeinsamkeit mit ausländischen Teilnehmern der östlichen Partnerländer.

Finanzierung

Projektkosten entstehen durch: Personalkosten, Teilnehmerkosten, Seminarkosten und Sachkosten. Das Gesamtbudget eines Jahrganges beläuft sich in Deutschland auf ca. 300 T€. Jede einzelne der dreizehn Jugendbauhütten ist anders finanziert, da je Standort andere Förderpartner gefunden worden sind. So beteiligen sich an einigen Jugendbauhütten Kommunen, Landkreise oder andere Stiftungen und Drittmittelgeber. Projektübergreifend erhalten alle Teilnehmer einen gesetzlich fixierten Bundeszuschuss, da die Jugendbauhütten ein anerkannter Freiwilligendienst im Sinne des Gesetzes zur Regelung der Freiwilligendienste in Deutschland sind.

Alle notwendigen, nicht durch Drittmittel finanzierten Projektkosten, werden durch die Deutsche Stiftung Denkmalschutz getragen. Im Haushaltsjahr 2010 unterstützte die Deutsche Stiftung Denkmalschutz das Projekt Jugendbauhütten mit ca. 2 Mio. Euro. Es existieren inzwischen 13 solche Einrichtungen in ganz Deutschland.

Ziel

Die junge Generation soll zu einem offenen Dialog zur Vergangenheit ermuntert und für die Position des anderen sensibilisiert werden. Vor allem der Gedanke einer Bauhütte, als modellhaft langfristig angelegter Institution für ein denkmalpflegerisches Objekt, führt nicht nur zu einer Nachhaltigkeit am Objekt selbst, sondern vielmehr auch im Bewusstsein der Teilnehmer und über die Öffentlichkeitsarbeit

oraz prawa ochrony zabytków. Semina służyć także budowaniu wspólnoty, likwidowaniu stereotypów, uwrażliwianiu na kwestie ochrony zabytków ponad granicami państw, jak i umożliwiają wspólną naukę uczestników z Niemiec z wolontariuszami ze wschodnich krajów partnerskich.

Finansowanie

Koszty projektu obejmują: koszty personalne, koszty uczestnictwa, koszty związane z organizacją seminariów jak i koszty rzeczowe. Całkowity budżet na roczny cykl wolontariatu wynosi dla Niemiec ok. 300 000 €. Każda z trzynastu Młodzieżowych Strzech Budowlanych finansowana jest w inny sposób, ponieważ w poszczególnych miejscach korzysta się ze wsparcia innych sponsorów. W pokryciu wydatków poszczególnych Młodzieżowych Strzech Budowlanych partycypują gminy, powiaty albo inne fundacje lub osoby trzecie. W ramach projektu każdy uczestnik otrzymuje wsparcie federalne o ustalonej ustawowo wysokości, jako że Strzechy są uznanym ośrodkiem umożliwiającym odbycie zastępczej służby wojskowej w Niemczech.

Wszystkie niezbędne wydatki przy realizacji projektu, nie finansowane przez środki zewnętrzne, ponosi fundacja Deutsche Stiftung Denkmalschutz. W budżecie na rok 2010 fundacja wspierała projekt Młodzieżowych Strzech Budowlanych sumą ok. 2 milionów euro. Obecnie działa ich 13 na terenie całych Niemiec.

Cel

Celem Projektu jest zachęcić młode pokolenie do podjęcia otwartego dialogu na temat przeszłości z innymi ludźmi. Koncepcja strzechy budowlanej jako instytucji założonej w celu długotrwałego działania przy danym zabytku, nie przyczynia się tylko i wyłącz-

auch bei Besuchern der dann restaurierten Anlagen. Die Internationalisierung war von Anfang an Ziel des Projektes und wurde durch die Jugendbauhütte Stralsund/Szczecin und die Internationale Jugendbauhütte Gartendenkmalpflege im Grenzgebiet zwischen Polen und Deutschland erfolgreich umgesetzt. Die Errichtung einer in Steinort ansässigen polnischen Jugendbauhütte mit Ausrichtung auf östliche Partnerschaften ist eine logische und wünschenswerte Konsequenz dieser Entwicklung.

II. Internationale Jugendbauhütte Steinort

Unterstützung der deutschen Jugendbauhütten in Steinort

Zur Vorbereitung des Aufbaus einer Jugendbauhütte Steinort bietet es sich an, die existierenden deutschen Jugendbauhütten einzubinden.

Hierbei kommen folgende Varianten in Frage:

1. Es werden Delegiertenseminare durchgeführt. Aus den aktuellen Jahrgängen der 13 Jugendbauhütten werden je zwei bis vier Teilnehmer für ein einwöchiges Praxisseminar nach Steinort gesandt. Somit könnten erste unterstützende Arbeiten zur Sanierung der Schloss- oder Außenanlagen durchgeführt werden.

- Befreien der zugewachsenen Flächen von störender Vegetation im Bereich Parkarchitekturen und Alleen
- Wegebau: Suchgrabungen historischer Wege und Platzstrukturen,
- Wiederherstellung der offenen Wegeoberflächen der Eichenallee
- Kartierungen, Objektaufmass (Gartenarchitektur), Schadenskartierungen
- Notsicherung und Absteifungsarbeiten
- Maurerarbeiten (Reparatur und Ergänzung von defekten Stellen im Mauerwerk)
- Zimmermanns- und Dachdeckungsarbeiten

nie do jego trwałego zachowania, ale także kształtuje świadomość społeczną, zarówno u młodych wolontariuszy jak i wśród osób, które w przyszłości będą zwiedzali już odrestaurowany obiekt. Idea umiędzynarodowienia, która od samego początku była jednym z celów projektu, została z sukcesem zrealizowana w przypadku Młodzieżowej Strzechy Budowlanej Stralsund/Szczecin (zwanej też „Chatką Młodego Konserwatora”) oraz Młodzieżowej Strzechy Budowlanej poświęconej pielęgnacji zabytkowych parków i ogrodów na pograniczu polsko-niemieckim. Utworzenie polskiej Młodzieżowej Strzechy Budowlanej w Sztynorcie, ukierunkowanej na współpracę z obszarami wschodnimi, stanowi logiczną i pożądaną konsekwencję obrania tego kierunku.

II. Międzynarodowa Młodzieżowa Strzecha Budowlana w Sztynorcie

Wsparcie ze strony niemieckich Młodzieżowych Strzech Budowlanych

W pierwszym etapie tworzenia Młodzieżowej Strzechy Budowlanej w Sztynorcie wskazane byłoby włączenie się do tego procesu istniejących już niemieckich Młodzieżowych Strzech Budowlanych.

W grę wchodzi następujące warianty:

1. Przeprowadzone zostaną seminaria dla delegatów. Z aktualnych roczników trzynastu Młodzieżowych Strzech Budowlanych zostaną wydelegowane 2-4 osoby, które wezmą udział w tygodniowym seminarium w Sztynorcie. Dzięki ich wsparciu zostaną przeprowadzone pierwsze prace rewitalizacyjne w obiekcie i wokół niego:
- oczyszczenie zarośniętych powierzchni w obszarze architektury parkowej i alei,
 - tworzenie ścieżek: prowadzenie wykopalisk w celu zlokalizowania dawnych ścieżek i klombów,

2. Jede Jugendbauhütte führt ein Fachseminar mit allen 25 Teilnehmern in Steinort durch. Die Baustelle könnte so über drei Monate durch aktive Freiwillige besetzt werden. Die begonnenen Arbeiten werden jeweils an die neue Gruppe übergeben Grundvoraussetzung ist die Schaffung geeigneter Unterkünfte, wobei ein niedriger Standard kein Problem darstellt. Die Versorgung und vor allem die Anleitung durch geeignete Fachkräfte auf der Baustelle muss gewährleistet sein. Die Finanzierung ist zwingend im Vorfeld umfassend zu klären.

Errichtung einer eigenen, polnischen / internationalen Jugendbauhütte

Nach den Vorarbeiten oder parallel zum Einsatz der deutschen Freiwilligen könnten Jugendliche aus der Region eine erste Zelle der neuzugründenden Jugendbauhütte Steinort bilden. Aus unserer erfahrenen Sicht sollten dies maximal 12 Freiwillige sein, die dann in „ihrer“ Einsatzstelle am Schloss Steinort unter fachkundiger Anleitung tätig werden. Hier ständen Arbeiten zur Errichtung von Unterkünften, Werkstätten und allgemeine Sanierungsmaßnahmen am Schloss im Vordergrund. Eine Erweiterung der Teilnehmerzahlen im zweiten oder dritten Durchgang ist perspektivisch möglich. Ziel müsste dann auch die Erweiterung auf andere Einsatzstellen in der weitläufigen Region und die Vernetzung mit Aus- und Weiterbildung sein.

- odbudowa powierzchni ścieżek w dębowej alei
- działania kartograficzne, pomiary obiektu (architektura ogrodowa), rejestracja szkół
- wykonanie doraźnych zabezpieczeń oraz usztywnianie słabszych elementów
- prace murarskie (naprawa i uzupełnienie murów)
- prace stolarskie i dekarские

2. Każda Młodzieżowa Strzecha Budowlana przeprowadzi w Sztynorcie tematyczne seminarium ze wszystkimi 25 uczestnikami. Plac budowy mógłby w ten sposób zostać obsadzony na trzy miesiące aktywnymi chętnymi. Każda grupa będzie podejmować swoją pracę na etapie, na którym skończy ją poprzednia. Podstawowym warunkiem jest zapewnienie odpowiedniej bazy noclegowej, przy czym niski standard nie stanowiłby problemu. Należy także zapewnić wyżywienie dla uczestników jak i fachowy nadzór na placu budowy. Kwestia sfinansowania przedsięwzięcia powinna zostać szczegółowo wyjaśniona jeszcze przed jego rozpoczęciem.

Utworzenie własnej, polskiej / międzynarodowej Młodzieżowej Strzechy Budowlanej

Po pracach wstępnych a równolegle do opisanych działań niemieckich ochotników, młodzież z regionu mogłaby utworzyć w Sztynorcie pierwszą komórkę nowo powstającej tam Młodzieżowej Strzechy Budowlanej. Opierając się na naszym doświadczeniu, możemy wskazać, że w skład tej grupy powinno wchodzić maksymalnie 12 osób, które pod okiem fachowców będą pracowali przy pałacu w Sztynorcie. Na pierwszy plan wysuwałaby się potrzeba utworzenia kwater oraz warsztatów jak i ogólne prace renowacyjne w samym pałacu. W perspektywie drugiego i, być może, trzeciego naboru możliwe jest także zwiększenie liczby uczestników. W takim układzie,

Eine Jugendbauhütte öffnet Türen historischer Objekte, aber auch Perspektiven für das eigene Leben im gesamteuropäischen Kontext. Gemeinsam für Steinort!

Dipl.-Ing. Silke Strauch
Deutsche Stiftung Denkmalschutz
Jugendbauhütten
Schlegelstraße 1
53113 Bonn
Tel.: 0228 / 9091-161
Fax: 0228 / 9091-129
silke.strauch@denkmalschutz.de

Büro Hamburg:
Tel.: 040 / 86628038
Mobil: 01520/9190914

www.denkmalschutz.de
Wir bauen auf Kultur.

celem stałoby się utworzenie innych placówek w całym regionie jak i połączenie ich oraz innych podmiotów zajmujących się kształceniem młodzieży w ramach sieci współpracy.

Młodzieżowa Strzecha Budowlana otwiera drzwi historycznych obiektów, ale także perspektywy na własne życie w kontekście ogólnoeuropejskim.
Razem dla Sztynortu!

inż. Silke Strauch
Deutsche Stiftung Denkmalschutz
Jugendbauhütten
Schlegelstraße 1
53113 Bonn

tel.: 0228 / 9091-161
fax: 0228 / 9091-129
silke.strauch@denkmalschutz.de

Biuro w Hamburgu:
tel.: 040 / 86628038
tel. kom.: +49 01520/9190914

www.denkmalschutz.de

Udo Donau

Das ökonomische Konzept für Schloss Steinort

Koncepcja ekonomiczna dla pałacu w Sztynorcie

Prof. Andrzej Tomaszewski hat gewollt, dass Schloss Steinort denkmalgerecht saniert wird, und dieses Ziel ist allgemein anerkannt. Nach seiner Vorstellung muss das Schloss eine Nutzung erfahren, die einerseits seinem historischen und kulturellen Wert gerecht wird, andererseits aber die Kosten für den laufenden Unterhalt beiträgt.

Prof. Gottfried Kiesow hat ebenfalls Wert darauf gelegt, dass die vorgesehenen Nutzungen dem denkmalpflegerischen Ansatz entsprechen. Er hat aber auch immer wieder betont, dass die Verfolgung andere Zwecke dadurch nicht ausgeschlossen wird. Bedingung war für ihn, und so wird es auch in Deutschland bei den denkmalgeschützten Gebäuden im Eigentum der Deutschen Stiftung Denkmalschutz gehalten, dass die Nutzer die laufenden Kosten und gewisse Rücklagen für die Bauunterhaltung aufbringen müssen, aber auch nicht mehr als das. Die Erfüllung dieser substantiellen Bedingung kann im Einzelfall mit denkmalpflegerischen Grundsätzen in Konkurrenz treten; dann muss abgewogen werden.

Gemäß diesen Überlegungen wurden die Zwecke der geplanten Maßnahmen für Steinort bestimmt, wie sie als erster Entwurf in der zu dieser Tagung vorgelegten Broschüre „Schloss Steinort / Sztynort in Masuren, Konzept zur Rettung und Nutzung eines bedeutenden deutsch-polnischen Kulturerbes“ niedergelegt sind.

Prof. Andrzej Tomaszewski chciał, aby pałac w Sztynorcie odnowiono zgodnie z zasadami konserwatorskimi i cel ten został powszechnie zaakceptowany. Zgodnie z jego wizją, pałac z jednej strony miał być wykorzystywany adekwatnie do jego wartości historycznej i kulturowej, z drugiej zaś generować środki na swoje utrzymanie.

Prof. Gottfried Kiesow kładł również nacisk na to, by koncepcja zagospodarowania pałacu odpowiadała standardom właściwym dla zabytków. Zarazem często podkreślał, że nie wyklucza to jednoczesnego spełniania innych funkcji. Jego zdaniem, warunkiem jaki trzeba spełnić, jest to, by użytkownicy zabytku pokrywali bieżące koszty jego utrzymania. Jest to sposób gospodarowania przyjęty przy obiektach będących we własności fundacji Deutsche Stiftung Denkmalschutz. Spełnienie tego podstawowego warunku może w pojedynczych przypadkach być sprzeczne z przyjętymi zasadami ochrony zabytków; w takich wypadkach należy zdecydować, co jest ważniejsze (ochrona obiektu czy użytkownicy i to, w jaki sposób z niego korzystają).

Opierając się na powyższych ideach, ustalono cele planowanych przedsięwzięć, które mają zostać przeprowadzone w Sztynorcie. Zostały one przedstawione w przygotowanej na tę konferencję broszurze „Pałac Sztynort na Mazurach. Koncepcja ocalenia i użytkowania ważnego zabytku polsko-niemieckiego dziedzictwa kultury“.

Bauunterhaltungskosten-Ermittlung für Steinort:

1) Annahmen (Nachweis anhand objektiver Unterlagen)

Auf der Basis des aktuellen vorläufigen Nutzungskonzeptes

Sanierte Nutzfläche in m²: 2 220,00

	in qm	in %
Gastro	190,00	8,56%
Ausstellungs- und Veranstaltungsräume	603,00	27,16%
Gedenkstätte	224,00	10,09%
Touristeninformation	164,00	7,39%
Seminarräume	434,00	19,55%
Jugendbauhütte Räume 1, ggf. Küche	277,00	12,48%
Jugendbauhütte Räume 2 und Bespr.-Raum	164,00	7,39%
Verwaltung	164,00	7,39%
Summe:	2 220,00	100%

2) Ermittlung der Kosten

Zu erwirtschaftende Kosten	pro Jahr
• Kosten der Gebäudeverwaltung	2 000,00 €
• Kosten der Heizung/Wasser (ca.1,00 €/qm/Monat)	26 640,00 €
• Instandhaltungskosten (12,50 €/qm und Jahr)	27 750,00 €
• Kosten der Müllabfuhr	800,00 €
• Kosten der Hausreinigung	2 600,00 €
• Kosten der Gartenpflege	1 000,00 €
• Öffentliche Abgaben	800,00 €
• Sach und Haftpflichtversicherung	100,00 €
• Kosten der Gebäudeversicherung	2 860,00 €
• Internet/Telefon Anschlusskosten	1 200,00 €
• Kosten Winterdienst	200,00 €
Summe der insgesamt zu erwirtschaftenden Kosten	65 950,00 €

3) Monatlich zu erwirtschaftende Kosten demnach 5 500,00 €

Deckungsbeiträge monatlich	
Gastronomie	1 000,00 €
Touristeninformation	200,00 €
Gedenkstätte	300,00 €
Jugendbauhütte 1, Übernachtungsräume	1 200,00 €
Jugendbauhütte 2, Übernachtungsräume	800,00 €
Ausstellung, Veranstaltung, Museum	2 000,00 €
	5 500,00 €

Schloss Steinort, Ermittlung Baunterhaltungskosten nach Sanierung | Grafik: Udo Donau

Dabei handelt es sich insbesondere um ein Museum mit Ausstellungs- und Veranstaltungsräumen sowie Gedenkräumen und um eine internationale Jugendbauhütte; daneben sind eine Gastronomie sowie Einrichtungen für touristische Informationen vorgesehen.

Mit den auf der Tagung vorgelegten Berechnungen konnte nachgewiesen werden, dass die erforderlichen Mittel für den laufenden Betrieb und den Erhalt des Schlosses mit diesen Einrichtungen erwirtschaftet werden können. Künftige Planungen sehen weitere Nutzungen vor, und zwar insbesondere die Einrichtung einer Fortbildungseinrichtung „Europäisches Zentrum für Handwerk und Denkmalpflege“ und die Ausgestaltung des Schlosses als Zentrum für künstlerische und sonstige Zwecke mit Veranstaltungsscharakter. Dabei war bei den Berechnungen zu beachten, dass größere Veranstaltungen mit viel Publikum im Schloss aus Platzgründen nicht durchgeführt werden können und es musste auch berücksichtigt werden, dass nur wenig Übernachtungsmöglichkeiten im Schloss selber geschaffen werden können. Für diese zusätzlichen Zwecke müssen also weitere Räume bereitgestellt werden. Die Kosten für die Erstellung und Einrichtung dieser weiteren Räume sind zusätzlich zu erbringen. Dies ist aber im ersten Schritt noch nicht erforderlich.

Die aktuell vorgesehenen Nutzungen mit Beiträgen zur Kostendeckung sind im Einzelnen die Gastronomie, das Museum mit Ausstellungs- und Veranstaltungsräumen inkl. Informationszentrum, eine Gedenkstätte, die Touristeninformation, die Gemeinschaftsräume sowie die Schlafräume der Jugendbauhütte, ferner die Verwaltung.

In meiner Berechnung zu der Summe der Nebenkosten des Schlosses einschließlich der Bildung einer angemessenen Rücklage konnte

Broschüre ta poświęcona jest przede wszystkim planom utworzenia muzeum z pomieszczeniami na wystawy i wydarzenia nauko-wo-kulturalne, pomieszczeń poświęconych pamięci historycznej oraz międzynarodowej Młodzieżowej Strzechy Budowlanej; a także miejsc na gastronomię oraz informację turystyczną.

Obliczenia przedstawione Państwu podczas tej konferencji pozwoliły wykazać, że istnieje możliwość stałego generowania środków, wystarczających na pokrycie bieżących kosztów utrzymania obiektu, właśnie dzięki wyżej wymienionym jednostkom (muzeum, miejsce pamięci, gastronomia, informacja turystyczna). W przyszłości zaplanowane są również inne formy zagospodarowania, np. urządzenie placówki szkoleniowej o nazwie „Europejskie Centrum Kształcenia w zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków“ i uczynienie z pałacu ośrodka realizującego różnego rodzaju imprezy artystyczne i kulturalne. W obliczeniach uwzględniono fakt, że ze względu na niewystarczającą przestrzeń, w pałacu nie będzie można organizować imprez dla bardzo dużej liczby gości i nie jest możliwe utworzenie większej bazy noclegowej. Do realizacji przedsięwzięć dla większej liczby uczestników, muszą więc zostać przygotowane dalsze pomieszczenia. W związku z tym pojawi się konieczność pokrycia kosztów budowy i urządzenia dodatkowych budynków. Te kroki nie są na chwilę obecną konieczne i będą mogły zostać poczynione dopiero w dalszej kolejności.

Aktualnie planowane formy zagospodarowania, które mają zapewnić utrzymanie obiektu to: gastronomia, muzeum wraz z pomieszczeniami na wystawę oraz imprezy kulturalne, a także centrum informacji, miejsce pamięci, informacja turystyczna, świetlica oraz sypialnie dla Młodzieżowej Strzechy

ich auf die Erfahrungen und auf Vergleichszahlen der Wohnungswirtschaft zurückgreifen, wofür die Kostenansätze im einzelnen ermittelt wurden.

Man kann sicherlich im Einzelnen über die getroffenen Annahmen diskutieren, aber in der Summe wird man mit einem Betrag in Höhe von insgesamt rund 80.000 € rechnen müssen, der jährlich für den laufenden Betrieb und die Unterhaltung des Schlosses aufzubringen ist. Diesen Betrag von 80.000 € habe ich dann in weiteren Berechnungen auf die einzelnen Geschäftsbetriebe verteilt, und zwar gemäß dem in der Broschüre „Schloß Steinort/Sztynort in Masuren, Konzept zur Rettung und Nutzung eines bedeutenden deutsch-polnischen Kulturerbes“ vorgelegten Grundrissplan. Die Nutzfläche des Schlosses mit dem gesamten Erdgeschoß, dem gesamten 1. Stock und einem Teil des 2. Stocks einschließlich aller Treppenhäuser und Nebenräume wird sich nach meinen vorläufigen Ermittlungen auf 2823 qm belaufen.

Die weiteren Berechnungen basieren darauf, dass die Nutzer einen ihrem Nutzungsanteil am Gebäude entsprechenden Anteil an den Gesamtkosten einschließlich der Kosten der Verwaltung erwirtschaften. Kriterien waren dabei, neben der reinen Kostenverteilung gemäß den genutzten Flächen, auch die Fähigkeit der einzelnen vorgesehenen Zwecke, allgemeine Kosten zu tragen. Mit der Gastronomie werden im Gegensatz zu den anderen Zweckbetrieben keine denkmalpflegerischen oder sonstigen öffentlichen Zwecke verfolgt. Es handelt sich hierbei vielmehr um ein reines Wirtschaftsunternehmen, welches sich aber der besonderen Zwecke der Nutzer im Schloss anzunehmen hat. Die Gastronomie versorgt u.a. Teilnehmer der Jugendbauhütten und hat dadurch eine Grundaustattung. Ferner müssen Angebote für die Versorgung bei außer-

Budowlanej, a także, w dalszej kolejności pomieszczenia dla administracji.

Przy moich obliczeniach dotyczących wysokości kosztów ubocznych pałacu, wliczając w to odłożenie rozsądnych oszczędności, mogłem skorzystać z doświadczeń i obliczeń spółdzielni mieszkaniowej, której funkcjonowanie generuje analogiczne koszty. Można oczywiście spierać się co do poszczególnych założeń, lecz należy liczyć się z sumą 80.000 € rocznie bieżących kosztów prowadzenia działalności i utrzymania pałacu. Tę sumę 80.000 € rozdzieliłem w trakcie dalszych obliczeń na poszczególne lokale zgodnie z planem zagospodarowania widniejącym w broszurze „Pałac Sztynort na Mazurach. Koncepcja ocalenia i użytkowania ważnego zabytku polsko-niemieckiego dziedzictwa kultury“. Powierzchnia użytkowa pałacu wraz z całym parterem, pierwszym piętrem i częścią drugiego piętra, włączając w to wszystkie klatki schodowe i pomieszczenia boczne, wynosi – zgodnie z moimi dotychczasowymi ustaleniami – 2823 m kw.

Dalsze obliczenia opierają się na założeniu, że użytkownicy danej powierzchni wypracują swoją część kosztów ogólnych wraz z kosztami administracji. Przyjętym w tym wypadku kryterium nie była tylko i wyłącznie wielkość powierzchni, jaką zajmuje dany użytkownik, lecz również zdolność ponoszenia kosztów. W przedstawionych założeniach gastronomia, w przeciwieństwie do innych zakładów na terenie pałacu, nie ma spełniać żadnej funkcji w zakresie pielęgnacji zabytku lub w jakimkolwiek innym publicznym obszarze. Stanowiłaby przedsięwzięcie o charakterze wyłącznie ekonomicznym, nie przeszkadzającym, a wręcz pomagającym innym użytkownikom w realizacji ich szczególnych celów. Jednym z elementów działalności gastronomii ma być zapewnienie wyżywienia m.in. wolontariuszom Młodzieżowej Strzechy Budowlanej.

ordentlichen Veranstaltungen geboten werden. Ansonsten wendet sich das Angebot an die Besucher und die Öffentlichkeit. Die Gastronomie sollte durch einen Pächter geführt werden. Der Pächter zahlt die auf die Gastronomie entfallenden Nebenkosten selbst, und er leistet einen Beitrag zu den Gesamtkosten.

Der Geschäftsbetrieb Touristinformation erfüllt ebenfalls keinen denkmalpflegerischen Zweck; aus diesem Grund ist es unwahrscheinlich, dass sich die Stiftung selber dieses Themas annehmen und einen Geschäftsbetrieb Touristinformation betreiben wird. Wohl aber kann ein Geschäftsbetrieb Touristinformation im öffentlichen Interesse betrieben werden und fügt sich ohne weiteres in das Gesamtkonzept des Schlosses ein. Es stellt sich daher die Frage, ob ggf. der Kreis oder die Woiwodschaft ein Interesse daran hat, sich mit dem Betrieb einer Touristinformation am Schloss zu beteiligen. In diesem Zusammenhang wird geprüft werden, ob für eine solche Institution Fördermittel akquiriert werden können. Dies wäre vermutlich die Bedingung dafür, dass eine allgemeine Touristinformation einen angemessenen Beitrag zur Kostendeckung liefern könnte. Ansonsten wird sich das touristische Informationsangebot der Stiftung auf denkmalpflegerische und ggf. politische Angebote konzentrieren. Es wäre dann ggf. sinnvoll, ein solches reduziertes Angebot aufzuteilen: Die auf das Schloss, seine Geschichte und die politischen und geschichtlichen Hintergründe bezogenen Touristinformationen können mit der Verwaltung der Gedenkstätte verbunden sein. Allgemeine touristische Informationsbedürfnisse könnten ggf. im geringen Umfang mit der Gastronomie verbunden werden. Unter diesen Prämissen und bei entsprechend vorsichtiger Betrachtungsweise wurde der Touristinformation bei den Berechnungen nur ein kleinerer Deckungsbeitrag zugeordnet.

Ponadto musiałyby zostać opracowana oferta gastronomicznej obsługi imprez. Poza tym ofertę tę skierować można do zwiedzających i szerokiego grona gości. Gastronomia powinna być prowadzona przez dzierżawcę, który sam opłacałaby koszty uboczne wynikające z prowadzenia działalności i byłby zobowiązany do partycypacji w ogólnych kosztach utrzymania obiektu.

Informacja turystyczna również nie spełniałaby funkcji z zakresu pielęgnacji zabytku; z tego względu wydaje się to wątpliwe, aby sama fundacja podjęła się prowadzenia punktu informacyjnego. Prowadzenie informacji turystycznej leży jak najbardziej w interesie publicznym i z całą pewnością wpisuje się w koncepcję zagospodarowania pałacu. Uzasadnione jest zatem pytanie, czy powiat lub województwo byłoby zainteresowane prowadzeniem informacji turystycznej. W związku tym konieczne jest zdobycie informacji, czy na taką instytucję mogą zostać pozyskane środki zewnętrzne. Stanowiłoby to prawdopodobnie wręcz warunek, aby była ona w stanie wnieść swój wkład w pokrycie kosztów utrzymania pałacu. Jeśli chodzi o ofertę informacyjną ze strony fundacji, będzie ona skupiona przede wszystkim wokół zagadnień ochrony zabytków, być może także zagadnień politycznych. Byłoby wskazane, by taką ofertę podzielić w następujący sposób: Informacje dla turystów dotyczące pałacu, jego historii oraz historycznego i politycznego tła mogą być udostępniane przez administrację wspomnianego wcześniej miejsca pamięci. Udostępnianie ogólnych informacji turystycznych, można by połączyć w niewielkim zakresie z gastronomią. Przy takich założeniach i odpowiednio ostrożnej ocenie, informacji turystycznej zostanie przypisana stosunkowo mała składka na pokrycie kosztów utrzymania pałacu.

Das Museum mit Gedenkstätte sowie Ausstellungs- und Veranstaltungsräumen mit Infopoint und Nebenräumen habe ich bei der Berechnung zusammengefasst. Dieser Bereich wird Einnahmen aus dem Verkauf von Eintrittskarten und Literatur/Souvenirs haben. Die Veranstaltungsräume können für Nutzer aller Art in angemessener Form offen sein.

Nach der Erfahrung des Lebens kann eine solche Einrichtung nur unter ganz besonderen Umständen kostendeckend betrieben werden; ob es eine öffentliche Förderung geben kann, ist fraglich. Die Einzigartigkeit des Projekts gibt allerdings Anlass zu der Annahme, dass die besonderen Umstände mit vielen Besuchern bei angemessenen Eintrittspreisen eintreten werden.

Die internationale Jugendbauhütte hat im Schloss ihre Aufenthalts- und Übernachtungsräume sowie Schulungsräume. Der kostendeckende Betrieb einer Jugendbauhütte ist zwar möglich, meist reichen die Gelder aber nicht. Auch insoweit ist anzustreben, dass wegen der Einzigartigkeit des Vorhabens ein besserer Kostendeckungsgrad als bei einem nicht so herausragenden Projekt erreicht werden kann.

Die allgemeine Verwaltung des Schlosses ist für alle Geschäftsbereiche erforderlich und tätig. Die insoweit entstehenden Kosten werden umgelegt.

Muzeum z miejscem pamięci, z salami wystawienniczymi i przeznaczonymi do organizacji imprez, a także punkt informacji wraz z pomieszczeniami bocznymi ująłem w kosztorysie w ramach jednej pozycji. W przedziale tym przewidywane są zyski ze sprzedaży biletów wstępu oraz literatury i pamiątek. Pomieszczenia przeznaczone do organizacji imprez mogłyby być otwarte dla najróżniejszych grup użytkowników.

Z ogólnego doświadczenia wynika, iż placówka tego typu może funkcjonować – pokrywając koszty użytkowania i utrzymania – tylko pod szczególnymi warunkami; kwestia ewentualnego wsparcia ze środków publicznych jest w tym przypadku niejasna. Wyjątkowy charakter projektu pozwala jednak przyjąć założenie, że wspomniane, szczególne warunki zostaną spełnione, głównie dzięki dużej liczbie odwiedzających i odpowiedniej cenie biletów wstępu.

Młodzieżowa Strzecha Budowlana będzie miała do dyspozycji pomieszczenia do spotkań, pomieszczenia noclegowe oraz sale szkoleniowe. Utrzymanie działalności strzechy jest możliwe, zwykle jednak brakuje na to środków. Także w tym zakresie warto wierzyć w powodzenie tak wybitnego projektu i nie ograniczać się do wyników typowych dla projektów mniej wyjątkowych.

Ogólna administracja pałacu jest niezbędna dla dobrej organizacji wszystkich obszarów działalności. Koszty jej funkcjonowania zostaną zgodnie z planem rozłożone.

Vlastislav Ouroda, Jarmila Hansova

Über den Umgang mit den leerstehenden Schlössern und Herrenhäusern in der Tschechischen Republik am Beispiel Südböhmens

O obchodzeniu się z pozbawionymi funkcji pałacami i dworami w Republice Czeskiej na przykładzie Czech Południowych

Die Fragen der Denkmalpflege im Bereich der ländlichen Adelssitze beziehen sich des Öfteren auf die Lösung konkreter denkmalpflegerischer Probleme. Die Tatsache, dass die Erhaltung von historischen Werten der Baudenkmäler nicht vollständig gewährleistet ist, gab im Nationalamt für Denkmalpflege der Tschechischen Republik bzw. der regionalen Fachstelle in České Budějovice den Anstoß zu einem kleinen Forschungsprojekt, in dessen Rahmen der bauliche Zustand der sich im ländlichen Milieu Südböhmens befindenden Adelssitze sowie die Art ihrer Nutzung untersucht wurden.

Herrenhäuser und Schlösser spiegeln häufig über sehr lange Zeiträume sich erstreckende Entwicklungen wider, während denen sich Gesellschaftsverhältnisse und somit auch die Stellung des Adels im Sinne einer privilegierten Gesellschaftsschicht markant veränderten, wodurch auch die bauliche Situation der Adelssitze selber mit anderen Erwartungen konfrontiert wurde und anderen Ansprüchen genügen musste. Unsere Gegenwart stellt eine weitere Entwicklungsetappe dar, in der nun an die Funktion der Herrenhäuser und Schlösser mit neuen und alt-neuen Anforderungen herangetreten wird.

Zagadnienia ochrony ziemskich posiadłości niejednokrotnie odnoszą się do rozwiązania ogólnych problemów konserwatorskich. Fakt, iż całkowita ochrona historycznej wartości takich zabytków nie jest możliwa, stanowił impuls dla Narodowego Urzędu ds. Ochrony Zabytków Republiki Czeskiej, a dokładniej jego wydziału zamiejscowego w Czeskich Budziejowicach, do przeprowadzania drobnego projektu badawczego, w ramach którego zbádano stan zachowania i sposób wykorzystania posiadłości ziemskich, znajdujących się na wiejskim obszarze Czech Południowych.

Dwory i pałace obrazują często rozwój wydarzeń na przełomie długiego okresu czasu, w którym stosunki społeczne uległy zmianom i doprowadziły do osłabienia pozycji arystokracji jako warstwy uprzywilejowanej, przez co sytuacja siedzib szlacheckich zmieniła się o tyle, że obiekty te musiały sprostać nowym oczekiwaniom i wymaganiom. Współczesność stanowi dalszy etap rozwoju, w którym dworom i pałacom nadaje się nowe funkcje, biorąc pod uwagę dawne i współczesne uwarunkowania.

W historii najnowszej sytuacja państw tej krainy geograficznej była zbliżona do potoże-

In der jüngeren Vergangenheit machten die böhmischen Länder ähnliche Erfahrungen wie andere postkommunistische Staaten: Für Denkmalschutz und Denkmalpflege hing die Ausgangssituation nach 1989 mit dem baulichen Zustand der Adelssitze zusammen, einem problematischen Resultat der von der Kommunistischen Partei früher dominierten Politik. Abgesehen von der vollkommenen oder teilweisen Zerstörung von Schlössern zeichnete sich das Erbe der kommunistischen Ära durch eine gravierende Vernachlässigung der Instandhaltung der meisten Baudenkmäler aus. Nachdem die ursprüngliche Funktion erloschen war, wurde in dieser Zeit eine Nutzungsart praktiziert, die für Baudenkmäler oftmals ungeeignet war oder die manchmal sogar ihrem Verfall zugrunde lag. In der tschechischen Fachliteratur wird diese Problematik in kleineren Studien und detailliert vor allem im Werk Jiří Úlovec abgehandelt. Im Zuge der Restitutionen und Privatisierungen der 90er Jahre des 20. Jahrhunderts wandelte sich die Struktur der Schlosseigentümer grundlegend.

In unserem Forschungsprojekt wurden exemplarisch 150 historische Adelssitze herangezogen und ausgewertet. Neben der baulichen Bestandsaufnahme interessierten wir uns hauptsächlich dafür, wie sich die Nutzungsart auf den baulichen Zustand auswirkt. Aktuell konnten dabei folgende Merkmale festgestellt und kategorisiert werden:

- Adelssitz als Erholungsort für Einzelgäste, Familien u.a.
- Adelssitz als Bestandteil unternehmerischer Aktivitäten (vorwiegend in Tourismus, Wellness und Landwirtschaft)
- Adelssitz als Zentrum des Gesellschaftslebens von Gemeinden oder Vereinen
- Bedeutendste Schlösser im Staatseigentum als Bestandteil des nationalen Kulturerbes

nia, w jakim znajdowały się pozostałe postkomunistyczne kraje: punktem wyjścia dla ochrony zabytków był w 1989 roku stan siedzib szlacheckich, który stanowił zwykle przykry rezultat dominującej przez wcześniejsze lata polityki partii komunistycznej. Poza zupełnym lub częściowym zniszczeniem pałaców, spuściznę ery komunizmu cechuje znaczące zaniedbanie większości zabytków. Po wygaśnięciu ich pierwotnej funkcji, budowle te użytkowano zwykle w sposób niekorzystny, niejednokrotnie wręcz doprowadzając je do ruiny. W czeskiej literaturze fachowej, zagadnienie to zostało omówione przede wszystkim w publikacjach Jiřího Úlovca. W ramach restytucji i prywatyzacji dokonywanych w latach dziewięćdziesiątych, struktura własnościowa pałaców ulegała całkowitej zmianie.

W naszym projekcie zbadaliśmy i oceniliśmy grupę 150 przykładowych, historycznych siedzib szlacheckich. Obok dokonania inwentaryzacji budowli, interesowaliśmy się przede wszystkim wpływem sposobu wykorzystania na ich stan. Na dzień dzisiejszy odnotowaliśmy i określiliśmy następujące sposoby wykorzystania dworów szlacheckich:

- dawna siedziba szlachecka jako miejsce wypoczynku dla gości indywidualnych, rodzin itp.
- dwór jako element działalności gospodarczej (przede wszystkim turystyka, wellness i rolnictwo)
- dwór jako centrum towarzyskiego życia gmin lub stowarzyszeń
- najważniejsze pałace/dwory stanowią własność Skarbu Państwa jako część narodowego dziedzictwa kulturowego

Dla wszystkich form własności obowiązuje jednolita zasada, iż zabytek po części użytkowany jest przez właściciela, a po części udostępniany jest społeczeństwu. Istnieją różne formy udostępniania tych obiektów społeczeństwu – może to być udostępnienie założenia parkowego otaczającego dwór lub organizacja oprowadzeń lub wystaw stałych.

Für alle Eigentumsarten gilt, dass die Teilung der Werte der im Eigentum stehenden Denkmäler dem Dienst an der Gesellschaft gleichkommt. Die Formen der Teilung können dabei sehr unterschiedlich sein – je nachdem, ob eine Parkanlage der Öffentlichkeit zugänglich gemacht wird oder ob gelegentliche Führungen bzw. Dauerausstellungen angeboten werden.

Eine erfolgreiche nachhaltige Nutzung der ländlichen Adelssitze hängt von vielen Faktoren ab. Da die Rahmenbedingungen von Fall zu Fall variieren, ist es notwendig, für jedes Baudenkmal ein spezifisches Nutzungskonzept zu erstellen. Beachtenswert ist es, dass viele europäische Projekte, deren Forschungsinhalte auf die gegenständliche Problematik fokussieren, unter das gleiche Motto gestellt werden: „Aus Herrenhäusern nochmals Kulturzentren machen“ - oder anders formuliert: „Orte der Macht in Begegnungsstätten umwandeln“.



Pole, Herrenhaus im Privatbesitz. Zustand 2007 / Pole, posiadłość w rękach prywatnych, stan w 2007 r. | V. Ouroda, J. Hansova



Pole, Herrenhaus im Privatbesitz. Zustand 2011 / Pole, posiadłość w rękach prywatnych, stan w 2011 r. | V. Ouroda, J. Hansova



Schlosshotel Wojanów / Schildau im Hirschberger Tal im Juni 2011 / Hotel w Wojanowie, czerwiec 2011 r. | Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz

Krzysztof Korzeń

Erfolge und Probleme bei der Wiederherstellung und Nutzung der Schlösser und Parkanlagen im Hirschberger Tal

Sukcesy i problemy w przywracaniu do stanu użyteczności pałaców i parków w Kotlinie Jeleniogórskiej

Das Hirschberger Tal ist ein besonderer Ort auf der kulturellen Landkarte Polens. Auf der einen Seite wunderschöne Landschaften der Karkonosze (dt. Riesengebirge) und des Rudawy Janowickie (dt. Landeshuter Kamm), auf der anderen die größte Dichte an historischen Baudenkmalen. Und nicht nur die Quantität, sondern vor allem die Qualität und Vielfalt der historischen Baudenkmale geben der Region einen einzigartigen Charakter. Im 19. Jahrhundert wurde die Region als „Schlesisches Elysium“ bezeichnet. Bis heute ist es eine außergewöhnliche Attraktion, etwa 30 alte Herrenhäuser existieren, verstreut auf einem sehr kleinen Gebiet. Diese Objekte, nach Jahren der Vernachlässigung und Zerstörung, werden heutzutage als solche wieder neu entdeckt. Heute sind viele von ihnen, nach umfangreichen Sanierungsarbeiten sorgfältig restauriert und stellen eine Attraktion des Hirschberger Tals dar, das zunehmend als das Tal der Schlösser und Gärten bekannter wird. Besondere Stellung innerhalb Schloss- und Parkanlagen des Hirschberger Tals haben Häuser in Bukowiec, Mysłakowice, Łomnica, Wojanów und Karpniki, die miteinander verbunden sind.

Um dieses einzigartige kulturelle Erbe zu fördern, wurde die Stiftung Schlösser und Gärten des Hirschberger Tals gegründet. Es ist eine gemeinnützige Organisation, die im Rahmen ihrer Tätigkeit, Bildungs- und Informati-

Kotlina Jeleniogórska jest miejscem szczególnym na kulturowej mapie Polski. Z jednej strony - wspaniałe krajobrazy Karkonoszy i Rudaw Janowickich, a z drugiej - największe nasycenie w obiekty zabytkowe. I nie tylko ilość, ale przede wszystkim jakość i różnorodność historycznych budowli nadają regionowi unikatowy charakter. W XIX wieku region ten był nazywany „Śląskim Elizjum”. Do dziś niezwykłą atrakcją jest ok. 30, położonych na bardzo małym obszarze, dawnych rezydencji. Obiekty te, po latach zniszczeń i zaniedbań, są odkrywane niejako na nowo. Obecnie wiele z nich, po szeroko zakrojonych pracach konserwatorskich, jest pieczołowicie odrestaurowanych i stanowi atrakcję Kotliny Jeleniogórskiej, która nazywana jest coraz częściej Doliną Pałaców i Ogrodów. Szczególne miejsce wśród zespołów pałacowo-parkowych Kotliny zajmują powiązane ze sobą rezydencje w Bukowcu, Mysłakowicach, Łomnicy, Wojanowie i Karpnikach.

W celu promocji tego niespotykanego dziedzictwa kulturowego w 2005 roku została założona Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej. Jest to organizacja pożytku publicznego, w ramach działalności której realizowane są przedsięwzięcia edukacyjne i popularyzatorskie związane z zabytkami regionu. Fundacja jest organizatorem licznych konferencji oraz spotkań poświęconych

onsverbreitung im Zusammenhang mit den Denkmälern der Region durchführt. Die Stiftung ist Veranstalter zahlreicher Konferenzen und Treffen, die den Schutz von Denkmälern und ihre wirtschaftliche Bedeutung für die Entwicklung des Tourismus im Hirschberger Tal fördern. Um den Touristen diese Gebiete näher zu bringen, führte die Stiftung eine Reihe von Werbetätigkeiten durch. Im Rahmen dieser Arbeit wurde unter anderem eine Reihe von Publikationen herausgegeben, die alle wichtigen Orte des Hirschberger Tals aufzeichnen und detaillierte Informationen über ihre Geschichte und Beschreibungen der wertvollsten historischen Objekte liefern. Darüber hinaus wurden Fremdenführer veröffentlicht, so dass jeder Besucher leicht zu seinem begehrten Objekt geführt wird. Ergänzt ist das Ganze über einer Website, welche ein breites Paket von Informationen über kulturelle Veranstaltungen und Besucherzeiten für jedes Objekt beinhaltet (www.dolinapalacow.pl). In naher Zukunft wird eine für das Mobiltelefon angepasste Version entwickelt. Zusätzlich, aus der Initiative der Stiftung heraus, ist erst kürzlich eine Anwendung für Apps „Smartphones“ entstanden, um die Erreichbarkeit einzelner Objekte per Google Maps und GPS zu garantieren. Um die Zugänglichkeit der verschiedenen Sehenswürdigkeiten zu verbessern, engagiert sich die Stiftung für eine Bestimmung von touristischen Wanderwegen. Straßen wurden auch vor kurzem mit entsprechenden Informationstafeln bestückt – Tal der Schlösser und Gärten – und es erfolgte auch die Beschreibung historischer Baudenkmale. Dieser Weg war auf der Liste der Prioritäten für die Wojewodschaft Niederschlesien und ist nun eine der Hauptattraktionen der Region.

Darüber hinaus ist die Stiftung der Organisator von Ausstellungen über die Präsentation des regionalen Kulturerbes und zahlreicher anderer kultureller Veranstaltungen zur

tematyce ochrony zabytków i ich ekonomicznego znaczenia dla rozwoju ruchu turystycznego w Kotlinie Jeleniogórskiej. Aby przybliżyć bardziej te tereny odwiedzającym turystom, w ramach działalności Fundacji przeprowadzono szereg działań promocyjnych. W ramach tych prac wydano m.in. serie publikacji obejmujących wszystkie znaczące miejscowości w Kotlinie Jeleniogórskiej, w których zawarto wyczerpujące informacje dotyczące ich historii oraz opisy najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych. Dodatkowo został wydany przewodnik turystyczny, dzięki któremu każdy turysta bez trudu dotrze do interesujących go obiektów. Uzupełnieniem całości jest strona internetowa z szerokim pakietem informacji o wydarzeniach kulturalnych oraz udostępnieniu dla ruchu turystycznego poszczególnych obiektów (www.dolinapalacow.pl). W najbliższej przyszłości zostanie opracowana jej uproszczona wersja, przystosowana do przeglądania w telefonach mobilnych. Również z inicjatywy Fundacji powstała w ostatnim czasie aplikacja na telefony „Smartphone”, ułatwiająca dojazd oraz odnalezienie poszczególnych obiektów dzięki wykorzystaniu możliwości Google Maps oraz technologii GPS. Dla polepszenia dostępności do poszczególnych zabytków Fundacja angażuje się również w wytyczanie szlaków turystycznych. W ostatnim czasie powstał samochodowy szlak turystyczny, oznakowany tablicami informującymi „Dolina Pałaców i Ogrodów” oraz drogowskazami kierującymi do obiektów zabytkowych. Szlak ten, znalazł się także na liście szlaków priorytetowych dla województwa dolnośląskiego oraz stanowi jedną z głównych atrakcji turystycznych regionu.

Ponadto Fundacja jest organizatorem wystaw przedstawiających dziedzictwo kulturowe regionu oraz licznych wydarzeń kulturalnych mających na celu popularyzację zabytków. W ostatnim czasie została zorganizowa-

Popularisierung von Denkmälern. Vor kurzem wurde eine Open-Air-Ausstellung organisiert. Ausgestellt wurde an öffentlichen Orten wie Wrocław, Poznań, Opole, Legnica, Katowice, Chorzów und Jelenia Góra. Eine vielfältige Reihe von Konzerten und Theateraufführungen, in den verschiedenen historischen Gebäuden, fanden in diesem Rahmen statt.

Die vorrangigen Aufgaben der Stiftung sind der Schutz und die Restaurierung von Denkmälern im Hirschberger Tal. In den letzten Jahren haben einige Personen, die mit der Stiftung in Verbindung stehen, aus eigener Initiative heraus, auf den Gebieten der Schloss- und Parkanlagen in Wojanów, in dem Schloss Paulinum in Jelenia Góra und in der Dębowy Dwór in Karpniki, eine Revitalisierung durchgeführt. Das wichtigste Projekt wird von der Stiftung für die Restaurierung von Schloss und Park in Bukowiec realisiert, mit der Absicht, ein Ausbildungszentrum für die Erhaltung historischer Park- und Gartenanlagen zu gründen. Es ist geplant, um im Park eine öffentliche Bildungs-, Tourismus- und Erholungsfunktion einzuführen - basierend auf einer vollständigen Revitalisierung alter Anlagen, zusammen mit der Wiederherstellung der ursprünglichen Gestalt des Landschaftsparks.

In Zusammenarbeit mit lokalen Gruppen hat die Stiftung dazu beigetragen, die Aufmerksamkeit auf die Notwendigkeit einer Revitalisierung von Denkmälern in der Region zu ziehen, als einer der Hauptfaktoren für die touristische und wirtschaftliche Entwicklung. Im Rahmen der Regionalpolitik liegt das Hauptaugenmerk auf der Subregion des Riesengebirges. In den kommenden Jahren plant die Stiftung im Isergebirge, den Satzungszielen entsprechend, eine entsprechende Restaurierung der historischen Aussichtstürme, Aussichtspunkte und Parkanlagen. Desweiteren einen Ausbau der touristischen Infrastruktur und die

na wystawa plenerowa eksponowana w miejscach publicznych Wrocławia, Poznania, Opola, Legnicy, Katowic, Chorzowa i Jeleniej Góry oraz cykl różnorodnych koncertów i spektakli teatralnych w poszczególnych obiektach zabytkowych.

Do priorytetowych zadań Fundacji należy także ochrona i odbudowa zabytków na terenie Kotliny Jeleniogórskiej. W ostatnich latach z inicjatywy osób związanych z Fundacją, przeprowadzone zostały prace rewitalizacyjne na terenie założenia pałacowo-parkowego w Wojanowie, w Pałacu Paulinum w Jeleniej Górze oraz w Dębowym Dworze w Karpnikach. Najistotniejszym projektem realizowanym obecnie przez Fundację jest rewaloryzacja zespołu pałacowo-parkowego w Bukowcu z zamiarem utworzenia tu ośrodka szkoleniowego w zakresie konserwacji zabytkowych parków i ogrodów. W parku planuje się wprowadzenie ogólnodostępnych funkcji edukacyjno-turystyczno-rekreacyjnych, opartych na pełnej rewitalizacji dawnego założenia wraz z przywróceniem mu pierwotnego charakteru parku krajobrazowego.

W ramach współpracy z samorządami lokalnymi działalność Fundacji przyczyniła się do zwrócenia uwagi na potrzebę rewitalizacji zabytków regionu jako jednego z głównych czynników rozwoju turystyczno-gospodarczego. W ramach realizacji tej polityki samorządy lokalne skupione w subregionie Karkonosze – Góry Izerskie będą realizowały w najbliższych latach zbieżne z celami statutowymi Fundacji działania, zmierzające do rewitalizacji zabytkowych wież widokowych, punktów widokowych, parków oraz rozbudowy infrastruktury turystycznej i promocji produktu turystycznego „Dolina Pałaców i Ogrodów”. Ponadto w 2008 r., współdziałając ze Związkiem Gmin Karkonoskich, Fundacja doprowadziła do utworzenia na terenie trzech gmin

Förderung des Tourismus als „Tal der Schlösser und Gärten“. Im Jahr 2008 schuf die Stiftung darüber hinaus, in Zusammenarbeit mit dem Verein Gemeinde des Riesengebirges, in drei Gemeinden den größten Kulturpark Polens. Vor kurzem erreichte die Stiftung den Eintrag des 11. Schlosses aus dem Hirschberger Tal in die Denkmalliste des polnischen Präsidenten. Nominert für den „Schlesischen Schlüssel zum Erfolg“ erhielt die Stiftung die Auszeichnung von ELLE und das Zertifikat der polnischen Touristik Organisation, als bestes „touristisches Produkt“ Polens.

Alle Maßnahmen zeigen die Möglichkeit der Förderung der Region und ihrer touristischen und wirtschaftlichen Entwicklung, im Bezug auf historische Objekte. Somit sind sie ein wichtiger Beitrag zur Erhaltung und Restaurierung des europäischen Kulturerbes im Hirschberger Tal. Im Jahr 2012 ist die Renovierung des Schlosses Pakoszwów geplant und Anfang 2013 die des Schlosses Karpniki. Aber trotz so vieler Bemühungen ist die Situation noch schwierig, etwa im Schloss Bobrow und dem Schloss Dąbrowica. Die Kulturlandschaft des Hirschberger Tals verliert auch immer mehr an Wert durch den Ausbau von Neubaugebieten. Man sollte jedoch darauf hoffen, dass Bewohner und lokale Behörden in Zukunft ein Bewusstsein für eine nachhaltigere, ausgeglichene Entwicklung des Hirschberger Tals fördern, vor allem bezüglich der Urbanisierung, damit zumindest in Teilen das „Schlesische Elysium“ des 19. Jhd. bestehen bleibt.

Kontakt | Dane kontaktowe:

Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej
ul. Świdnicka 31, 50-066 Wrocław, Tel. +48 71 78 222 32, Handy: +48 502 212 882
www.dolinalacow.pl, E-mail: biuro@dolinalacow.pl

największego Parku Kulturowego w Polsce, a niedawno doprowadziła do wpisu 11 rezydencji z Kotliny Jeleniogórskiej na Listę Pomników Historii Prezydenta RP. Dotychczasowa działalność Fundacji została wyróżniona nominacją do Dolnośląskiego Klucza Sukcesu, nagrodą ELLE oraz Certyfikatem Polskiej Organizacji Turystycznej za najlepszy produkt turystyczny w Polsce.

Wszelkie te działania zwracają uwagę na możliwości promocji regionu oraz jego rozwoju turystyczno-gospodarczego opartego o obiekty zabytkowe. Jednak, co jest bardziej istotne, przyczyniają się do zachowania i odbudowy niespotykanego dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim Kotliny Jeleniogórskiej. W 2012 roku planowane jest, po remoncie, otwarcie Pałacu w Pakoszwowie, natomiast na początku 2013 Pałacu w Karpnikach. Jednak pomimo tak wielu wysiłków, nadal trudna jest sytuacja Pałacu w Bobrowie oraz Pałacu w Dąbrowicy. Dodatkowo coraz bardziej znaczący staje się problem pojawiania się dysharmonijnej zabudowy na terenach historycznie niezainwestowanych, co istotnie degraduje krajobraz kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej. Można mieć jednak nadzieję, że rosnąca świadomość mieszkańców i władz samorządowych spowoduje, że w przyszłości zrównoważony rozwój Kotliny Jeleniogórskiej, głównie ze względów urbanizacyjnych będzie respektowany i choć w części miejsce to będzie nadal przypominać XIX-wieczne „Śląskie Elizjum”.

Elisabeth von Küster

20 Jahre Schloss Lomnitz. Wiederaufbau

– heutige Nutzung – Zukunftspläne

20 lat Pałacu Łomnica: odbudowa

– dzisiejsze wykorzystanie – plany na przyszłość

Schloss Lomnitz liegt inmitten des Hirschberger Tals / Kotlina Jeleniogórska am Fuße des Riesengebirges / Karkonosze in Niederschlesien. Besonders das 19. Jahrhundert hat hier architektonische und gartengestalterische Spuren in der Landschaft hinterlassen. Im Zeitgeist der Romantik wurden zahlreiche der oft noch aus der Renaissance stammenden Schlösser vom preußischen Königshaus und europäischen Adelsfamilien umgebaut und mit weitläufigen Parkanlagen umgeben. Herausragende Künstler und Architekten, wie Schinkel oder Peter Josef Lenné hinterließen hier ein kulturlandschaftliches Gesamtkunstwerk, das auch als „schlesisches Elysium“ bezeichnet wurde. Dank historischer Ansichten von Schlössern wie Fischbach/ Karpniki, Erdmannsdorf/ Mysłakowice oder auch Schildau/ Wojanów ist diese Schönheit auch heute noch gut nachvollziehbar und war bei unserem ersten Besuch im Jahre 1991 trotz Vernachlässigung und Verfall gerade auch vor dem Panorama des imposanten Riesengebirges eine sehr eindrucksvolle Erfahrung, die sicherlich einer der Auslöser für unser dann folgendes Engagement in Lomnitz wurde.

Schloss Lomnitz befindet sich inmitten dieser Schlösser- und Parklandschaft. Seit 1835 im Besitz der Familie v. Küster, der Familie meines Mannes, war der ehemalige Familienbesitz auch nach der Vertreibung und Enteignung der Familie immer noch durch Geschichten und Berichte lebendig.

Pałac w Łomnicy leży na Dolnym Śląsku, pośrodku Kotliny Jeleniogórskiej u podnóża Karkonoszy. Szczególnie XIX wiek pozostawił w krajobrazie tego regionu swoje architektoniczne i skupione na kształtowaniu terenów zielonych ślady. W duchu romantyzmu przebudowywano liczne i pochodzące niejednokrotnie z renesansu pruskie pałace rodziny królewskiej i europejskich rodzin arystokratycznych, a także otaczano je szerokimi zespołami parkowymi. Wybitni artyści i architekci, jak Schinkel albo Peter Josef Lenné utworzyli tu jednorodne dzieło krajobrazu kulturowego, znanego także pod określeniem „śląskie elizjum”. Dzięki historycznym pejzażom pałaców w Karpnikach, Mysłakowicach czy w Wojanowie, ich piękno można sobie uzmystowić do dziś, a ich widok w trakcie naszej pierwszej wizyty w 1991 roku, mimo opłakanego stanu tych budowli, prezentował się nadal bardzo korzystnie, szczególnie na tle panoramy imponujących Karkonoszy. Widok tych miejsc z pewnością stał się jednym z bodźców dla naszego późniejszego zaangażowania w Łomnicy.

Pałac w Łomnicy znajduje się w samym środku tego pełnego pałaców i parków krajobrazu. Siedziba, od 1835 roku znajdująca się we własności rodziny von Küster, z której wywodzi się mój mąż, nawet po wysiedleniu i wywłaszczeniu rodziny, żyła w pamięci dzięki historiom i opowiadaniom.



Schloss Lomnitz / Pałac w Łomnicy | E. von Küster

Nach dem Fall des eisernen Vorhanges beschloss daher mein Mann, Ulrich v. Küster, der jüngste Enkelsohn von Constanze v. Küster, die das Gut bis 1945 besessen hatte, an diese Familiengeschichte anzuknüpfen. Konkreter Anlass war die Information von polnischen Freunden, dass das zu einer völligen Ruine verfallene Schloss von der Dorfgemeinde verkauft werden sollte. Der bis heute amtierende Denkmalpfleger der Wojewodschaft Jelenia Góra, Wojciech Kapałczyński gab gleich nach der Wende einen mehrsprachigen Verkaufskatalog heraus, der die am stärksten bedrohten Baudenkmäler vor allem an ausländische Investoren anbot. Mit

Po upadku żelaznej kurtyny mój mąż, Ulrich von Küster, najmlodszy wnuk Constanze von Küster – właścicielki tych ziem do 1945, postanowił nawiązać do tej rodzinnej historii. Konkretnym bodźcem, który uruchomił inicjatywę, okazała się informacja od naszych polskich przyjaciół, że całkowicie podupadły pałac miał zostać sprzedany przez władze gminy. Urzędujący do dziś wojewódzki konserwator zabytków w Jeleniej Górze, Wojciech Kapałczyński, wydał zaraz po 1989 roku wielojęzyczny katalog z ofertą budowlaną, w którym do kupna najpoważniej uszkodzonych zabytków zachęcano właśnie zagranicznych inwestorów. Katalog ten

diesem Katalog begann unser Projekt „Rettung von Schloss Lomnitz“.

Eine sehr freundliche und aufgeschlossene Atmosphäre vor Ort, vor allem der Zuspruch und die Hilfe des Denkmalpflegers Kapałczyński, der von Anbeginn unsere Pläne unterstützte, die wunderbare Landschaft und auch die günstige zentrale Lage mitten in Europa, all dies führte zu der spontanen Entscheidung, hier einen Rettungsversuch zu wagen und das kurz vor dem totalen Einsturz stehende Schloss zu erwerben. Das schon zu großen Teilen eingestürzte Dach, die herabgestürzten Deckenbalken, fehlende Fenster und Türen, eine Hausmülldeponie direkt vor der Eingangstür, all das wirkte abschreckend, aber auch motivierend zugleich, denn es forderte regelrecht zu einer Veränderung heraus. Es dominierte der Wunsch das Schloss zu retten, da es selbst für uns als Laien erkennbar war, dass es eigentlich schon fünf nach 12 Uhr war.

Rechtliche Hürden, eine komplizierte Verwaltung, Kommunikationsschwierigkeiten, all diese Themen drängten wir zur Seite und begannen einfach mit der Rettung. Ausgestattet mit einer lächerlichen Ausrüstung, einer Schubkarre und Spaten vom Baumarkt am Kurfürstendamm in Berlin und nur sehr geringen finanziellen Mitteln.

Die Anfänge waren beschwerlich, ein polnischer Partner und Freund aus Studienzeiten stand uns treu zur Seite, doch sahen wir uns allein vor zum Teil fast unlösbare Aufgaben gestellt. Erst mit den Jahren, etwa ab 1993 begann sich ein dann doch schnell immer größer werdender Kreis von zuerst ausschließlich mit Schlesien eng verbundenen Heimatvertriebenen zu entwickeln, der dann recht bald auch um denkmalbegeisterte Kunstliebhaber aus Deutschland und Polen erweitert wurde. Persönlichkeiten wie Arne Franke, Ellen Röhner,

stanowił początek projektu „Ratunek dla pałacu w Łomnicy“.

Bardzo przyjazna i otwarta atmosfera w okolicy, przede wszystkim przyjęcie oferty i pomoc konserwatora Kapałczyńskiego, wspierającego nasz plan od samego początku, piękny krajobraz jak i korzystne położenie w sercu Europy – wszystkie te atuty przyczyniły się do spontanicznej decyzji o nabyciu i podjęciu odważnej próby ratowania pałacu zagrożonego zawaleniem. W znacznych częściach zapadnięty już dach, zarwane stropy, brakujące okna i drzwi, wysypisko śmieci przy samym wejściu, wszystko to działało odstraszająco, lecz motywowało również do działania. Pragnienie ratowania pałacu wzięło górę, gdyż nawet dla nas laików sprawa była jasna – było już pięć po dwunastej.

Przeszkody prawne i administracyjne, problemy z porozumieniem się, wszystkie te zagadnienia odgarnęliśmy na bok, aby móc zwyczajnie zająć się najbardziej pilnymi pracami. Wyposażeni w sposób budzący politowanie, mając do dyspozycji taczkę i szpadle ze sklepu budowlanego przy Kurfürstendamm w Berlinie oraz bardzo skromny kapitał finansowy.

Początki były bardzo trudne i choć wspierał nas nasz wierny polski partner i przyjaciel jeszcze z czasów studiów, zdawaliśmy sobie sprawę, że części problemów, przed którymi staliśmy, nie da się rozwiązać. Dopiero z upływem lat, mniej więcej od roku 1993, krąg zainteresowanych zaczął rosnąć. Na początku należały do niego wyłącznie osoby wypędzone ze Śląska, bardzo do tego regionu przywiązane. Z czasem dołączyli do nich zainteresowani zabytkami miłośnicy sztuki z Niemiec i Polski. Wkrótce w Łomnicy zaczęły działać osobistości takie jak Arne Franke, Ellen Röhner, Ulrike Treziak, których wkład w odrodzenie Kotliny Jeleniogórskiej pozostaje nieoceniony do dziś.

Ulrike Treziak, die einen bis heute nicht hoch genug zu schätzenden Beitrag für die Renaissance des Hirschberger Tales geleistet haben, begannen in Lomnitz mitzuwirken. Zeitgleich mit dem Erwerb des direkt neben dem Hauptschloss befindlichen Witwenschlosses und dem Park gründete 1995 in Lomnitz der Verein zur Pflege schlesischer Kunst u. Kultur, der sich als deutsch-polnischer Verein verstand seinen Sitz. Die Hauptaufgabe sah er damals schon in der Betreuung eines Kulturzentrums in der Öffentlichkeitsarbeit und eine grenzüberschreitende Zusammenarbeit zum Schutze des kulturellen Erbes und der Kulturlandschaft Schlesiens betrieben wird.

Eine Zeit des dynamischen Aufbaus und Aufbruchs begann. Mit privaten Krediten der Familie wurde das Witwenschloss zu einem Hotel und Restaurant ausgebaut, was nur in sehr bescheidenen Schritten und mit vielen technischen und finanziellen Hürden voranging. Doch der Wille, hier eine historische Gutsanlage wieder zu neuem Leben zu erwecken wurde von den Besuchern gewürdigt und unterstützt. Die meisten Gäste sahen ihren Besuch im Hotel bzw. Restaurant auch als einen aktiven Beitrag, diesen Ort weiter voranzubringen. Es war und ist bis heute ein sehr lebendiges und partnerschaftliches Miteinander zwischen Gästen und uns als Gastwirten.

Ganz wichtig war von Anfang an in Lomnitz die enge Zusammenarbeit vieler Menschen. Nicht nur grenzüberschreitend deutsch-polnisch war dies wichtig, hier vor allem um Verständnis und den Abbau von Vorurteilen und falschen Bildern bei polnischen Entscheidungsträgern zu erreichen. Genauso wichtig und oft fast schwieriger war es in Deutschland ein Interesse und positive Offenheit für unser Projekt zu erlangen. Gerade auch bei jüngeren Menschen war eine sehr ausgeprägte Unkenntnis über Polen und vor allem

W 1995 roku, wraz z nabyciem parku oraz pałacu wdowiego (położonych tuż obok pałacu głównego), powstało Stowarzyszenie Pielęgnacji Kultury i Sztuki Śląska, które rozumiano jako przedsięwzięcie polsko-niemieckie. Głównym zadaniem stowarzyszenia było wówczas rozwinięcie centrum kultury oraz transgranicznej współpracy w zakresie ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Śląska.

Nastał czas dynamicznego rozwoju i przełomu. Dzięki prywatnym kredytom udało się odrestaurować pałac wdowi i rozbudować go na hotel z restauracją. Realizacja tego przedsięwzięcia była stopniowa i wiązała się z pokonaniem wielu trudności natury technicznej i finansowej. Determinacja, aby w tym miejscu przywrócić do życia historyczną posiadłość, została przez odwiedzających ciepło przyjęta i doceniona. Większość odwiedzających postrzegała swoją wizytę w hotelu tudzież restauracji jako własny, czynny wkład w odbudowę tego miejsca. Do dzisiaj, we wzajemnych stosunkach gości i nas – gospodarzy dominuje żywe partnerstwo.

Od samego początku bardzo ważną rolę odgrywała w łomnicy ścisła współpraca wielu ludzi. Główne znaczenie miał rozwój polsko-niemieckich relacji, dzięki czemu mogło dojść do przełamania stereotypów i negatywnych wzorców u polskich decydentów. Równie ważne, a częstokroć trudniejsze do osiągnięcia było wzbudzenie w Niemczech zainteresowania i otwartej postawy względem naszego projektu. Szczególnie u młodszych pokoleń dominował wyraźny brak znajomości Polski i Polaków, a także brak obeznania z historią Śląska. Spoglądając wstecz na ostatnie 20 lat można powiedzieć jedno: wszystko zależy od ludzi; wszystkie tak często zupełnie różne charaktery, pola zainteresowań, przypadki, wydarzenia, to wszystko razem doprowadziło do sukcesu, jakim jest odbudowanie całego kom-



Gutshof / Folwerk | E. von Küster

zum Thema Schlesien allgegenwärtig. Rückblickend auf die letzten 20 Jahre ist zu sagen: alles geht von den Menschen aus, die vielen oft sehr unterschiedlichen Charaktere, Interessengebiete, Zufälle, Ereignisse, all das hat insgesamt zu dem Erfolg des Wiederaufbaus geführt, der nun in Lomnitz mit den zwei Schlössern und dem Gutshof zu erleben ist.

Jedoch wäre das bisher erreichte nicht möglich gewesen, wenn es nicht immer wieder, praktisch als Initialzündung, großzügige Unterstützungen von Institutionen gegeben hätte. Diese mussten oft erst mühsam überzeugt werden, da Lomnitz - im Gegensatz zu anderen Wiederaufbauprojekten mit dem Nachteil kämpfen musste, eine private Initiative und ein Privatbesitz zu sein. Dieser Nachteil verwandelte sich aber auch oft im Nachhinein in einen Vorteil, da eine direkte und sehr effektive Nutzung der oft begrenzten finanziellen Mittel möglich war.

Es war das Miteinander von privaten und offiziellen Personen und Institutionen, ein tägliches Bemühen um eine Weiterentwicklung und einen Fortschritt, die bis heute Lomnitz für viele Besucher so interessant macht.

pleksu, którego dwa pałace i folwerk można do dziś podziwiać w Łomnicy.

Osiągnięcia te nie byłyby jednak możliwe, gdyby nie hojne darowizny od różnych instytucji, które pełniły rolę swoistego zapłonu do dalszego działania. Należało je najpierw mozolnie przekonywać do samego pomysłu, gdyż Łomnica musiała zмагаć się, w przeciwieństwie do innych restaurowanych obiektów, z wadą bycia własnością prywatną odbudowywaną z niepublicznej inicjatywy. Wada ta okazywała się jednak z czasem zaletą, jako że możliwe było bezpośrednio i bardzo efektywne wykorzystanie przekazanych środków.

To właśnie działanie osób prywatnych i publicznych instytucji, objawiające się w codziennych staraniach o dalszy rozwój projektu, uczyniły Łomnicę tak interesującą dla zwiedzających.

Znaczącego wsparcia projektowi udzieliły również media, ponieważ dopiero dzięki licznym reportażom Łomnica, a z czasem cała Kottlina Jeleniogórska, mogły odzyskać miejsce w świadomości społecznej. Dla wszystkich osób zaangażowanych dość szybko stało się

Von enormer Hilfe waren hierbei die Medien, denn erst durch zahlreiche und sehr weit thematisch gefächerte Berichterstattungen konnte Lomnitz und dann auch das Hirschberger Tal wieder einen Platz im öffentlichen Bewusstsein erlangen. Es war allen in Lomnitz engagierten Mitstreitern recht schnell klar, dass nur in einem sehr weit verstandenen Radius eine langfristige positive Veränderung für uns vor Ort in Lomnitz erreicht werden kann. Mit ersten kleineren Ausstellungen, vor allem aber mit einer bescheidenen Kabinettsausstellung über das Hirschberger Tal begann dann die Erfolgsgeschichte der Wiederentdeckung der Schlösser- und Parklandschaft Hirschberger Tal. Wieder waren es Menschen, die diese vom Lomnitzer Kreis ausgehende Idee bereitwillig aufnahmen und weiterentwickelten. Hier möchte ich vor allem Dr. Klaus v. Krosigk aus Berlin und seinen leider schon verstorbenen Kollegen Dr. Robert de Jong, damals Präsident von ICOMOS-IFLA nennen, diese beiden haben gemeinsam mit ihren polnischen Kollegen Dr. Andrzej Michałowski und Prof. Andrzej Tomaszewski, der leider auch nicht mehr unter uns weilt, den Faden aufgegriffen und durch eine beispiellose grenzüberschreitende Zusammenarbeit und Freundschaft dafür gesorgt, dass das Tal wieder in das Bewusstsein der Öffentlichkeit gelangte. Eine große deutsch-polnische Ausstellung "Das Tal der Schlösser und Gärten – Das Hirschberger Tal in Schlesien", die 2000 durch mehrere Städte in Polen und Deutschland wanderte, ist das Ergebnis dieser Arbeit. Seit einigen Jahren ist die Ausstellung, stark verkleinert, in Lomnitz zu sehen, und das Hirschberger Tal ist mit dem Beinamen „Tal der Schlösser und Gärten“ in ganz Polen ein Begriff. Das Geheimnis von Lomnitz ist, dass es sich nicht auf sich selbst begrenzt, sondern von allen hier versucht wird, die Bevölkerung der Umgebung und die Besucher mitzureißen und zu integrieren. Aus diesem Gedanken entstand auch die Idee, den

jasne, że długotrwała pozytywna przemiana może zostać osiągnięta tylko wtedy, kiedy będzie miała dużo szerszy promień działania. Wraz z pierwszymi małymi wystawami, przede wszystkim wraz ze skromną ekspozycją gabinetową na temat Kotliny Jeleniogórskiej, rozpoczęło się pasmo sukcesów w odkrywaniu na nowo krajobrazu kulturowego kotliny. Ten sukces był dziełem osób, które przyjęły i rozwinęły ideę, wywodzącą się z łomnickich kręgów. Przede wszystkim chciałbym podkreślić w tym miejscu wkład dr Klausa von Krosigka z Berlina i jego, niestety już zmarłego, kolegi dr Roberta de Jong, w tamtym czasie prezydenta ICOMOS-IFLA, którzy we współpracy z ich polskimi kolegami po fachu dr Andrzejem Michałowskim i, niestety również nie będącym już z nami, prof. Andrzejem Tomaszewskim, podjęli ten temat i przez swoją wyjątkową, transgraniczną działalność i przyjaźń zadbali o to, aby Kotlina Jeleniogórska znowu zaistniała w zbiorowej świadomości społeczeństwa. Duża wystawa polsko-niemiecka "Doliny pałaców i ogrodów – Kotlina Jeleniogórska na Śląsku", która w roku 2000 wędrowała po miastach w obu krajach, jest właśnie wynikiem ich pracy. Od kilku lat można ją, choć w skromniejszym rozmiarze, podziwiać w Łomnicy, a wykreowane przez nią pojęcie „dolina pałaców i ogrodów” jest kojarzona w całej Polsce właśnie z Kotliną Jeleniogóorską. Tajemnicą sukcesu Łomnicy jest fakt, że pałac nie ogranicza się do samego siebie, lecz stale podejmowane są wysiłki, aby zaangażować i zintegrować całą społeczność lokalną oraz zwiedzających. Z tej myśli zrodziła się idea zagospodarowania nabytego w 2006 roku folwarku łomnickiego.

Powstać miał tutaj folwark w starym stylu, mający na nowo zdefiniować ich zapomnianą po 1989 roku funkcję. Folwark łomnicki był, jak wszystkie obiekty tego typu, od zawsze miejscem bardzo żywym, w którym pracowano

verfallenen Gutshof von Lomnitz, der 2006 erworben werden konnte, zu nutzen.

Hier sollte ein Gutshof im alten Stil entstehen, der die Funktion der Gutshöfe, die fast sämtlich nach der Wende ungenutzt verfielen, neu definiert. Der Lomnitzer Gutshof war wie alle Gutshöfe seit jeher ein lebendiger Ort des Arbeitens und Lebens und sollte in neuer Nutzung diese soziale zentrale Funktion wieder erlangen. Ziel war es, so ganz allgemein das Problem des Verfalls der Gutshöfe, die untrennbar mit den Schlössern und Gutshäusern als Einheit zu betrachten sind, in einen neuen Blickpunkt der Öffentlichkeit zu rücken. So sollte der dramatische Verlust dieser die Landschaft prägenden Gebäude aufgehalten werden. Hier kam uns die Deutsche Bundesstiftung Umwelt/DBU zur Hilfe, die die Brisanz der Kulturlandschaftszerstörung und den dramatischen Handlungsbedarf für die Region Niederschlesien erkannte. Dank der Förderung der DBU konnte mit der Sanierung des Lomnitzer Gutshofes begonnen werden. Der Gutshof dient nun schon seit einigen Jahren vor allem der ländlichen Bevölkerung der Region als Ort der Begegnung, zu Märkten, Festivals und als touristische Attraktion. Um eine große Bevölkerungsgruppe anzusprechen und auch um dem historischen Charakter des Gutshofes gerecht zu werden, wurde eine gemischte Nutzung konzipiert. Ausgehend von Landwirtschaft mit einigen eher als touristische Attraktion zu betrachtenden Nutztieren entstanden eine Bäckerei und Schmiede, ein Hofladen, um neu entstehende regionale Produkte direkt an die zahlreichen Touristen anbieten zu können, und eine preiswerte Gastronomie. Ein musealer Aspekt wurde im Speicher mit einer weiteren Ausstellung „Hinterm Herrenhaus – Geschichte der Gutsherrschaft im Hirschberger Tal“ geschaffen, die sehr anschaulich in mehreren Sprachen die Bedeutung der Güterwirtschaft, die die mitteleu-

i mieszkało, a w ramach dzisiejszego zagospodarowania miałyby do tych wzorców nawiązywać i znowu spełniać centralną, społeczną funkcję. Celem było przybliżenie społeczności lokalnej problemu popadania w ruinę historycznych folwarków, które są przecież nierozłącznie związane z pałacami i dworami tego regionu. Poprzez docieranie do społeczności lokalnej chciano zatrzymać proces popadania w ruinę tych cennych, kształtujących krajobraz budowli. W tej kwestii przyszła nam z pomocą fundacja Deutsche Bundesstiftung Umwelt/DBU, która rozpoznała skalę zjawiska niszczącego krajobraz kulturowy Dolnego Śląska i związaną z tym pilną potrzebę działania. Dzięki finansowemu wsparciu DBU można było rozpocząć remont folwarku łomnickiego. Obecnie, od kilku lat służy on przede wszystkim społeczności wiejskiej jako miejsce spotkań, organizacji kiermaszów, festynów oraz jako atrakcja turystyczna. Aby dotrzeć do szerszego kręgu odbiorców, działając przy tym w zgodzie z historycznym charakterem zabudowań, wykoncypowano mieszane formy użytkowania. Wychodząc od gospodarstwa z żywym inwentarzem, służącym raczej za atrakcję turystyczną, otwarto również piekarnię i kuźnię, sklepik, w którym licznym turystom sprzedawane są powstające tam lokalne produkty, jak i korzystną cenowo gastronomię. Muzealny aspekt został zrealizowany w spichlerzu w postaci kolejnej wystawy „Na Tyłach Dworu - Wystawa dotycząca historii folwarków i władzy dworskiej w Kotlinie Jeleniogórskiej”, która w sposób bardzo obrazowy i w różnych językach przedstawia znaczenie folwarku, który kształtował charakter środkowoeuropejskiej wsi po dziś dzień. Ogródek kuchenny oraz małe, improzowane gospodarstwo rolne uzupełniają pełen obraz tego miejsca, zapewniając jednocześnie realistyczny wgląd w życie folwarku.

Wiele nowych rzeczy wciąż powstaje, jest jeszcze wiele pracy do wykonania. Niektóre



Schloss Lomnitz / Pałac w Łomnicy | E. von Küster

ropäische Kulturlandschaft so nachhaltig bis heute geprägt hat, zu vermittelt. Ein Küchengarten und ein kleiner sehr improvisierter landwirtschaftlicher Betrieb vervollständigen das Bild und gewährleisten so einen realistischen Einblick in einen Gutsbetrieb.

Noch ist vieles im Werden und sehr viel Arbeit steht noch bevor. Einige Gebäude sind immer noch vom Zahn der Zeit gezeichnet. Doch haben wir, nach 20 Jahren in Lomnitz das Gefühl, den richtigen Weg eingeschlagen zu haben, was uns mit Freude und Kraft für die neuen Aufgaben erfüllt.

Als wichtige Erfahrung kann ich nur weitergeben, das ein offenes Miteinander, der Abbau von Barrieren und viel Verständnis und Toleranz für die so unterschiedlichen Erwartungen und Bedürfnisse der Menschen vor Ort wohl das wichtigste Handwerkszeug sind,

budynki wciąż pozostają nadgryzione przez ząb czasu. Po 20 latach przygody z Łomnicą mamy jednak poczucie, że wybraliśmy właściwą drogę, co pozwala nam z radością i siłą wypełniać coraz to nowe zadania.

Jako ważne doświadczenie mogę Państwu przekazać, iż wzajemne podejście pełne otwartości, zniesienie barier oraz tworzenie nici porozumienia i tolerancji dla tak różnych oczekiwań i potrzeb okolicznych mieszkańców jest najważniejszym narzędziem, by przeprowadzić podobny projekt. Każdy taki obiekt będzie się różnił od poprzedniego, a każdy projekt odbudowy będzie wypływał z indywidualnych impulsów i będzie wyznaczał inne kierunki rozwoju – dopasowane do charakteru danego regionu.

Cieszymy się z pracy czekającej nas w przyszłości w Łomnicy i mamy nadzieję, że także

um ähnliche Projekte durchzuführen. Jedes wird anders sein und jedes Wiederaufbauprojekt wird ganz individuell aus seiner Region selbst die notwendigen Impulse und Schwerpunkte entwickeln.

Wir freuen uns auf die zukünftige Arbeit in Lomnitz und hoffen, dass auch in Zukunft viele neue Aktivitäten und Maßnahmen zum Schutz des gemeinsamen kulturellen Erbes und zum Nutzen für die Region hier entstehen werden.

w przyszłości powstanie tu wiele inicjatyw mających na celu ochronę wspólnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tego regionu.



Kunsthistoriker Arne Franke, Berlin / Historyk sztuki Arne Franke, Berlin | R. John-Lindner

Arne Franke

Innovative Revitalisierungskonzepte für leerstehende Schlösser in Großbritannien und Siebenbürgen – zukünftige Konzepte auch für Schlesien?

Innowacyjne koncepcje rewitalizacji opustoszałych pałaców w Wielkiej Brytanii i w Siedmiogrodzie (Rumunia) – przyszłe koncepcje również dla Śląska?

Zur Situation der Schlösser in Schlesien zwischen 1945 und 1989

„Schlesien – Land der Schlösser“, so lautet der Titel einer Publikation von Joseph von Golitschek, der 1988 durch die Wiederauflage des bedeutenden Werks des Dresdner Fotografen Robert Weber diese so bedeutende Schlösserlandschaft im Herzen Europas einer breiten Öffentlichkeit darzustellen versuchte. Bis heute wird das Land östlich der Neiße vor allem durch die zahlreichen Schlösser und Herrenhäuser geprägt, die einst gesellschaftlicher, wirtschaftlicher und sozialer Mittelpunkt der einzelnen Gemeinden waren.

Schon in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts stellten die heute fast vergessenen Studien bedeutender Kunsthistoriker wie Dagobert Frey, Hans Tintelnot und des letzten Provinzialkonservators Schlesiens, Günther Grundmann, deren Bedeutung für die Kulturgeschichte dar. Nachdem sich jedoch die deutsche kunstwissenschaftliche Forschung seit 1945 diesem Thema nur noch marginal gewidmet hat und der Forschungsschwerpunkt der polnischen Seite von 1945 bis 1989 auf den Objekten des „piastischen Erbes“ lag,

Sytuacja pałaców na Śląsku pomiędzy 1945-1989

„Śląsk – kraina pałaców“, tak brzmi tytuł publikacji Josepha von Golitschek, który to w 1988 roku, poprzez wznowienie wydania znanego dzieła drezdeńskiego fotografa Roberta Webera próbuje przybliżyć szerokiej publiczności ten bogaty w obiekty pałacowe teren leżący w sercu Europy. Do dzisiaj, ten położony na wschód od Nysy region znany jest z licznych pałaców i dworów, które kiedyś tworzyły społeczne i gospodarcze ośrodki poszczególnych gmin.

Już w pierwszej połowie XX wieku zapomniane niemal badania takich znanych historyków sztuki jak Dagobert Frey, Hans Tintelnot i ostatniego konserwatora prowincji Śląsk - Günthera Grundmana, podkreślały ich znaczenie dla historii kultury. Gdy po 1945 roku niemieckie badania naukowe zajmowały się bardzo marginalnie tym tematem, a polska strona zajęta się wzmożoną analizą obiektów dziedzicznych po Piastach, powstał ogromny deficyt opracowań dotyczących tego tematu, który jednak od 1989 roku znów cieszy się popularnością, szczególnie wśród polskich naukowców.

gibt es zu diesem Thema insgesamt einen großen Forschungsrückstand, der aber insbesondere durch polnische Wissenschaftler seit 1989 zunehmend abgebaut wird.

Da es bisher weder von der deutschen noch von der polnischen Forschung eine Gesamtbestandsaufnahme aller Schlösser und Herrenhäuser aus der Zeit vor 1945 gibt, hat sich der Autor dieses Beitrags seit Anfang der 1990er Jahre dieser Aufgabe angenommen. In einer laufend aktualisierten Datenbank konnten so bisher rund 2.500 Objekte erfasst werden – die derzeit noch nicht aufgenommenen Bauten werden noch einmal auf mehr als 500 Objekte geschätzt.

Situation der Schlösser nach 1945

Zwar vernichtete der Zweite Weltkrieg mit rund 10 % des Gesamtbestandes eine größere Anzahl an Schlössern und Herrenhäusern, doch das Gros der Bauten blieb erhalten. Im Gegensatz zur SBZ bzw. späteren DDR, wo infolge des 1947 erlassenen Befehls Nr. 209 der sowjetischen Militäradministration Herrensitze in großer Zahl abgebrochen wurden, gab es solche politisch motivierten Abbrüche in Polen kaum. Stattdessen wurden die ihrer Ausstattung und oft wertvollen Sammlungen beraubten Adelssitze als Verwaltungsgebäude der Staatsgüter (PGR), als Wohnbauten für die „Repatrianten“ oder als Bauten mit öffentlichen Funktionen (Schulen, Altenheime, Hospitäler, Verwaltungsgebäude etc.) erhalten. Dabei wurden zahlreiche Objekte im Inneren für die neuen Funktionen adaptiert, wobei häufig wertvolle Bausubstanz im Innern verloren ging; die Außenseite der Schlösser blieb jedoch zumeist weitgehend unangestastet. Bereits seit den 1950er Jahren wurden viele der Schlösser auch unter Denkmalschutz gestellt, man inventarisierte die Häuser und erarbeitete zum Teil innovative Konzepte für eine Neunutzung.

Ponieważ ogólny spis wszystkich pałaców i dworów z czasu przed 1945 r. nie został dotąd opracowany ani przez polskich ani przez niemieckich naukowców, w związku z tym autor tego opracowania podjął się tego zadania na początku 1990 roku. W ciągle aktualizowanej bazie danych, do dziś zostało zapisanych około 2500 obiektów, a ilość zabytków, które wciąż nie zostały ujęte, szacuje się na ponad 500.

Sytuacja pałaców po 1945

Chociaż w czasie II wojny światowej duża część pałaców i dworów, tj. około 10%, uległa zniszczeniu, to jednak większość z nich została zachowana. Na terenie Radzieckiej Strefy Okupacyjnej, późniejszego NRD, duża ilość dworów została wyburzona w wyniku wydanego w 1947 roku przez Radziecką Administrację Wojskową rozkazu nr 209. W Polsce takie działania ze względów politycznych były prawie niepodjęwane. Posiadłości arystokratyczne, ograbione w czasie działań wojennych z wyposażenia i cennych zbiorów, były przekształcane w biura PGR, mieszkania dla repatriantów albo na budowlę użyteczności publicznej (szkoły, szpitale, domy pomocy społecznej, budynki administracji). W celu adaptacji budowli do nowych zastosowań, ich wnętrza zostały w tak znacznym stopniu zmienione, utraciły one swój pierwotny styl. Zewnętrzny wygląd tych posiadłości został natomiast najczęściej nienaruszony i zachowany. Już w latach 50-tych wiele pałaców zostało objętych ochroną konserwatorską, przeprowadzono ich inwentaryzację i opracowano innowacyjne koncepcje zagospodarowania.

Jednakże w wielu przypadkach, szczególnie w przypadku budowli należących do PGR, inwestycje na ich utrzymanie były bardzo niskie lub też całkowicie zaniechano prac remontowych. Już od lat 70-tych doprowadzało to wiele pałaców niemal do ruiny. W tym okresie zo-

Allerdings wurden bei vielen Häusern, insbesondere denen, die Bestandteil der Staatsgüter waren, die Investitionen für eine Instandhaltung sehr gering gehalten – oder bauliche Erhaltungsmaßnahmen gänzlich unterlassen. Dies führte bei zahlreichen Schlössern bereits seit den 1970er Jahren zu eklatanten Verfallserscheinungen – in dieser ersten Welle des Zerfalls ging bereits ein erheblicher Prozentsatz der den Krieg überlebenden Herrensitze verloren. Nachfolgend eine vorläufige Statistik, die anhand der bisher vollständig erfassten Gebiete (ehem. Landkreise/powiaty) erstellt wurde:

- 10 % Kriegszerstörung
- 13 % Zerstörung/Zerfall/Abriss bis 1989
- 77 % Erhalten (und zumeist genutzt) bis 1989

Situation der Schlösser in Schlesien seit 1989

Nach der politischen Wende in Ostmitteleuropa zeigte sich auch in Polen, dass der Unterhalt von einer so großen Anzahl von Schlössern und Herrenhäusern für den Staat kaum noch finanzierbar ist. Dementsprechend wurden die meisten Schlösser und Herrenhäuser der polnisch-staatlichen Treuhandagentur (= Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa; nachfolgend abgekürzt mit AWRSP) übertragen, in der Absicht, die Häuser zu privatisieren. Bei den erfolgten Verkaufsabwicklungen wurde auf die historische und kunsthistorische Bedeutung der Schlösser keine angemessene Rücksicht genommen. Bei der Auswahl der Investoren spielten zudem offensichtlich weder eine langfristige Bonität noch potentielle Instandsetzungs- und Nutzungskonzeptionen eine ausschlaggebende Rolle. Heute (Stand 2010) stellen sich die Eigentumsverhältnisse wie folgt dar:

- 54 % Staatl./städt. Eigentum (inkl. AWRSP)
- 46 % Privateigentum

So wurden zwar, insbesondere seit der Jahrtausendwende, die meisten der im Besitz der AWRSP befindlichen Objekte tatsächlich priva-

taft bezpowrotnie utracony duży procent posiadłości, które przetrwały wojnę. Statystyka opracowana dla wszystkich obiektów znajdujących się na terenach dawnych niemieckich powiatów przedstawia się następująco:

- 10% zniszczenia wojenne
- 13% zniszczenie spowodowane zaniedbaniem lub celowe wyburzenie do 1989
- 77% zachowane (najczęściej użytkowane) do 1989

Sytuacja pałaców na Śląsku od 1989 roku

Po politycznym przełomie w Europie Środkowo-Wschodniej, również w Polsce okazało się, że utrzymanie pod względem finansowym tak dużej liczby pałaców i dworów jest dla państwa prawie niemożliwe. Dlatego też, większość obiektów przekazano Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP), w celu ich sprywatyzowania. Przy ustalaniu warunków sprzedaży nie kierowano się ani historycznym znaczeniem obiektów ani ich szczególną wartością architektoniczną. O wyborze potencjalnych inwestorów nie decydowały ani długofalowe korzyści ani koncepcja odrestaurowania i użytkowania obiektów. Na dzień dzisiejszy (2010) stosunki własnościowe przedstawiają się następująco:

- 54% własność państwowa lub komunalna (łącznie z AWRSP)
- 46% własność prywatna

I tak, szczególnie na przełomie tysiąclecia, większość obiektów znajdujących się w posiadaniu AWRSP została rzeczywiście sprywatyzowana, jednak niewiele z tych obiektów odrestaurowano, nie mówiąc już nawet o odpowiednim zagospodarowaniu.

Również sytuacja obiektów znajdujących się w posiadaniu AWRSP jest bardzo dramatyczna. Domy te tracą swoją pierwotną funkcję, a utrzymywanie ich, jako pustostanów

tisiert, doch die wenigsten der bisher verkauften Bauten wurden instandgesetzt, geschweige denn, einer geeigneten Nutzung zugeführt.

Auch was die Objekte anbetrifft, die sich noch im Besitz der AWRSP befinden, ist die Situation zum Teil höchst dramatisch: Nachdem die Häuser alle ihre einstige Funktion verloren, wirkte sich der Leerstand zum Teil verheerend aus – Häuser in großer Anzahl wurden ausgeschlachtet und zum Teil bis auf die Außenmauern abgetragen. Unzählige Beispiele ließen sich anführen für Bauten, die bis in die 1990er Jahre hinein noch intakt und genutzt waren – und heute völlig ausgewaidete Ruinen sind. Die statistische Erhebung zum heutigen Zustand der bis 1989 noch genutzten Objekte zeigt deutlich die akute Gefährdung der Schlösserlandschaft.

- 24 % guter bis mäßiger, zumeist genutzter Zustand
- 7 % in Renovierung begriffen/Planung im Gang
- 30 % seit mehreren Jahren leerstehend, keinerlei Erhaltungsmaßnahmen
- 39 % in Verfall begriffen oder bereits ruinos

Das Hirschberger Tal – ein Sonderfall?

Nun gibt es natürlich etliche bemerkenswerte Beispiele für die Renovierung und Restaurierung von Schlössern in Schlesien, die mit zum Teil visionären Restaurierungsvorhaben privater Investoren für die Wiederbelebung einer bereits verloren geglaubten Kunstlandschaft sorgen. Eine in der Öffentlichkeit exponierte Stellung nehmen die zahlreichen erfolgreich umgesetzten Projekte im Hirschberger Tal/Kotlina Jeleniogórska ein. Auch zeigen seit Jahren steigende Gästezahlen in den mittlerweile sieben Schlosshotels (drei weitere sind im Bau) und zahlreiche, in das Hirschberger Tal geführten Themenreisen ein wachsendes öffentliches Interesse an der Kunstlandschaft des

wptynęto w dramatyczny sposób na pogorszenie ich stanu technicznego: budowle te zostały w większości rozebrane, po części aż do gołych murów zewnętrznych. Można wskazać liczne przykłady budowli, które do schyłku lat 90-tych były używane i pozostawały w dobrym stanie technicznym, a dzisiaj są zarośniętymi ruinami. Statystyczne zestawienia dzisiejszego stanu obiektów używanych do roku 1989 ukazują wyraźne zagrożenie ich egzystencji:

- 24% stan dobry lub średni, użytkowane
- 7% przeznaczone do renowacji, planowanie w toku
- 30% od wielu lat pustostany, nie objęte działaniami konserwatorskimi
- 39% w stanie rozkładu lub ruina.

Kotlina Jeleniogórska – wyjątek?

Istnieje oczywiście wiele godnych odnotowania przykładów renowacji i odrestaurowania pałaców na Śląsku, które w ramach przedsięwzięć prywatnych inwestorów przyczyniły się do ponownego ożywienia prawie już utraczonych dla świata sztuki obiektów. Szczególnie znane są liczne, zakończone sukcesem projekty w Kotlinie Jeleniogórskiej. Od lat rosnąca liczba gości w siedmiu hotelach pałacowych (trzy następne w budowie) i licznie przeprowadzane wycieczki tematyczne po Kotlinie Jeleniogórskiej wskazują na zwiększające się zainteresowanie pięknem krajobrazu „śląskiego elizjum” - tak nazywany był ten region w XIX wieku. Ale w całym, dużo większym regionie śląskim dzieje się niestety dużo mniej. Choć nie brakuje potencjalnych inwestorów, to stworzenie innowacyjnej i opłacalnej koncepcji użytkowania tych obiektów jest w wielu przypadkach nadzwyczaj trudne. W tej kwestii warto spojrzeć na Wielką Brytanię, w której – przy podobnym zagęszczeniu arystokratycznych siedzib – podobne problemy wystąpiły już w latach 1950-1970.

„Schlesischen Elysiums“, wie die Region im 19. Jahrhundert bezeichnet wurde. In der weit größeren Gesamtregion Schlesiens bewegt sich jedoch leider ausgesprochen wenig. Zwar mangelt es dort nicht an potentiellen Investoren, doch gestaltet sich die Suche nach innovativen und wirtschaftlich tragfähigen Nutzungskonzepten häufig außerordentlich schwierig.

Hier könnte sich nun ein Blick nach Großbritannien lohnen, wo sich bei einer ähnlich großen Dichte an adeligen Herrnsitzen auch ähnliche Probleme einstellten – allerdings bereits in den 1950 bis 1970er Jahren.

Der Blick nach Großbritannien

Nachdem in den polnischen Medien voreilig angekündigt wurde, dass der britische Thronfolger Prinz Charles beabsichtigt, ein Schloss in Schlesien zu erwerben, ist auch die Schlösserlandschaft des Inselstaats zunehmend in den Fokus der polnischen Öffentlichkeit getreten.

Auf den ersten Blick scheint diese mit der Gefährdung der Kulturlandschaft Schlesiens nichts gemein zu haben, gibt es doch bereits seit 1895 den National Trust, der sich um viele adelige Sitze kümmert und diese denkmalgerecht erhält. Doch blickt man in die Geschichte der Denkmalpflege im Vereinigten Königreich, muss man feststellen, dass auch hier seit Beginn des 20. Jahrhunderts eine Zerstörungswelle über die Schlösserlandschaft hinweg rollte, die in den 1950er Jahren mit der Beseitigung von durchschnittlich rund 150 Schlössern jährlich ihren traurigen Höhepunkt erreichte – mehr als 1.000 Herrenhäuser fielen bis 1975 dem Abbruch zum Opfer.

Gründung von SAVE

Eine stärkere Sensibilisierung der politischen Entscheidungsträger wie auch der breiten Bevöl-

Spojrzenie na Wielką Brytanię

Kiedy w polskich mediach przedwcześnie podano do wiadomości, że brytyjski następca tronu książę Karol zamierza nabyć jeden z pałaców na Śląsku, również w Polsce zaczęto się interesować sytuacją podobnych obiektów, znajdujących się na Wyspach Brytyjskich.

Na pierwszy rzut oka, sytuacja obiektów w Wielkiej Brytanii nie ma nic wspólnego z sytuacją śląskich obiektów, ponieważ już od 1895 roku istnieje na Wyspach Brytyjskich National Trust, który dba o utrzymanie wielu posiadłości arystokratycznych, zgodnie z zasadami ochrony zabytków. Patrząc jednak na historię ochrony zabytków w Zjednoczonym Królestwie trzeba stwierdzić, że od początku XX wieku bardzo wiele obiektów uległo zniszczeniu: i tak w latach 50-tych wyburzano około 150 obiektów rocznie. Do 1975 roku ponad 1000 posiadłości padło ofiarą wyburzeń.

Utworzenie SAVE

Silne uwrażliwienie politycznych reprezentantów jak i społeczeństwa nastąpiło dopiero po ogłoszeniu przez Radę Europy roku 1975 „rokiem ochrony zabytków”. W tym czasie powstały liczne inicjatywy obywatelskie. „SAVE Britain’s Heritage” organizacja utworzona przez architektów, historyków i publicystów okazała się najbardziej znaną. Ze swoimi licznymi publikacjami o zagrożeniu historycznych budowli zapadła w pamięć szerokiej rzeszy czytelników. Już w roku założenia, SAVE zaprezentowała się popularną wśród zwiedzających wystawą „The Destruction of the country house”, dotyczącą opuszczonych, zagrożonych wówczas wyburzeniem i znajdujących się w stanie całkowitego rozkładu posiadłości arystokratycznych. SAVE zainicjowała liczne kampanie, a towarzyszące im liczne publikacje prasowe doprowadziły do tego, że wiele osób zainteresowało się losami zagrożonych

kerung erfolgte erst durch das vom Europarat angeregte „Europäische Denkmalschutzjahr“ 1975. In dessen Verlauf wurden zahlreiche bürgerliche Initiativen gebildet. „SAVE Britains Heritage“, gegründet von Architekten, Historikern und Publizisten, wurde die vielleicht bekannteste Organisation, da sie sich mit zahlreichen begleitenden Publikationen zur Gefährdung von historischen Bauten in einer breiten Öffentlichkeit bestens verankern konnte. So präsentierte sich SAVE bereits im Gründungsjahr mit einer ausgesprochen publikumswirksamen Ausstellung unter dem Titel „The Destruction of the country House“ zu den zahlreichen abgebrochenen und seinerzeit durch Abriss gefährdeten und bereits gänzlich im Verfall befindlichen Adelssitzen. SAVE initiierte in der Folgezeit zahlreiche Kampagnen, die durch rege publizistische Tätigkeit begleitet wurden und durch die die breite Öffentlichkeit auf viele abbruchgefährdete oder vom Verfall bedrohte Baudenkmäler aufmerksam gemacht wurde. Obwohl die Organisation selbst nicht staatlich gefördert wird – die Initiative finanziert sich vor allem aus den Mitgliedsbeiträgen – konnten für etliche gefährdete Bauten Geldmittel akquiriert werden, mit denen zumindest Notsicherungen durchgeführt werden konnten. Anschließend wurden die Bauten an geeignete Investoren gegeben, die die Renovierung vollendeten und die Häuser einer neuen, denkmalverträglichen Nutzung zuführten.

Ein innovativer Geist – der Architekt, Publizist und Investor Kit Martin

Zudem sind es auch einzelne Mitglieder, die sich tatkräftig in der Restaurierungspraxis sowie der Revitalisierung gefährdeter Schlösser bewährt haben. Mit dem Architekten Kit Martin steht SAVE ein überaus innovativer und erfahrener Geist zur Seite. Seit den 1970er Jahren erwarb Martin, der auch Prinz Charles zu konservatorischen Themen berät, zahlreiche von der Denkmalpflege bereits aufgegebene

gnischnen lub wyburzeniem zabytków. Pomimo, że ta organizacja nie jest dotowana przez państwo – finansuje się ze składek członkowskich – zebrano środki, które pozwoliły na przeprowadzenie niezbędnych prac zabezpieczających wiele zagrożonych budowli. Ostatecznie obiekty te przekazano odpowiednim inwestorom, którzy zakończyli renowację budynków i przystosowali je do użytkowania zgodnego z ich zabytkowym charakterem.

Innowacyjny duch – architekt, publicysta i inwestor – Kit Martin

Często to pojedynczy członkowie organizacji wykazują się swoim zaangażowaniem przy restauracji i rewitalizacji zagrożonych pałaców. Do takich osób należy, wspierający SAVE swoimi innowacyjnymi pomysłami i doświadczeniem, architekt Kit Martin. Od lat 70-tych Martin, który jest doradcą księcia Karola w tematach konserwatorskich, nabył liczne pałace i dwory i z sukcesem zaadaptował je na mieszkania własnościowe i kwatery turystyczne. Często są to nie tylko same posiadłości arystokratyczne, ale również graniczące z nimi budowle mieszkalne i gospodarcze, które zostały przebudowywane na mieszkania, domy i pomieszczenia użyteczności publicznej. W wyniku tego, uzyskano w tych posiadłościach różnorakie możliwości wykorzystania powierzchni mieszkalnej, które odpowiadają różnorodnym wymogom i możliwościom finansowym nowych użytkowników. Bardzo często, te położone w parkach kompleksy, nie mają charakteru zamkniętej enklawy, lecz wręcz przeciwnie – zapraszają do zwiedzania. W wielu z tych domów, we wcześniejszych pomieszczeniach reprezentacyjnych utworzono muzea.

Landmark Trust

W podobny sposób angażuje się brytyjski „Landmark Trust“. Ta fundacja została za-

Schlösser oder Herrenhäuser, die er erfolgreich zu Eigentums-Wohnanlagen oder Ferienwohnungen adaptierte. Dabei sind es nicht nur die adeligen Häuser selbst, sondern auch die angrenzenden Wohn- und Wirtschaftsbauten, die zu Wohnungen, Einzelhäusern und Gemeinschaftseinrichtungen umgebaut werden. Dadurch werden in einer herrschaftlichen Anlage vielfältige Wohnformen geschaffen, die auch unterschiedlichen Ansprüchen und finanziellen Rahmenbedingungen gerecht werden. Dabei sind die häufig in Parkanlagen eingebundenen Komplexe nicht wie abgeschlossene Resorts angelegt, sondern laden regelrecht dazu ein, in Teilen besichtigt zu werden. So sind in zahlreichen Häusern die einstigen Repräsentationsräume als Museen eingerichtet.

Landmark Trust

In ähnlicher Weise engagiert sich der britische „Landmark Trust“. Diese Stiftung wurde 1965 durch Sir John Smith gegründet, um historische Bauten zu sichern und sie in Form von Ferienhäusern bzw. Ferienwohnungen einer neuen substanzschonenden Nutzung zuzuführen. Inzwischen konnten mehr als 190 historische Objekte, darunter zahlreiche Schlösser und Herrenhäuser aber auch Kirchen, Scheunen, Leuchttürme, vor dem Zerfall oder Abbruch gerettet werden.

Modellfall Siebenbürgen?

Welche weitreichende Wirkung solche Initiativen haben können, zeigt auch ein Blick nach Rumänien, genauer gesagt nach Siebenbürgen (Transsylvanien).

Hier steht nun eine andere, ebenfalls akut gefährdete Denkmalkategorie, die der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfensembles im Fokus. Diese entstanden durch deutsche Einwanderer des 13. und 14.

łożona przez Sir Johna Smitha w 1965 roku w celu zabezpieczenia budowli historycznych i nadania im nowej formy użytkowania, poprzez przekształcenie ich na mieszkania własnościowe lub domy wypoczynkowe. W ten sposób zostało uratowanych przed całkowitym rozpadem lub wyburzeniem ponad 190 obiektów historycznych, między innymi licznych pałaców, dworów, a także kościołów, stodoł i latarni morskich.

Przykład Siedmiogrodu?

Jak daleko idące skutki mogą mieć takie inicjatywy, pokazuje przykład Rumunii, a dokładniej Siedmiogrodu (Transylwanii).

Tu w centrum zainteresowania znajduje się szczególnie zagrożona kategoria zabytków: siedmiogrodzko-saksońskie grody kościelne i założenia wiejskie. Zostały one wzniesione przez niemieckich osadników w XIII i XIV wieku. To oni do końca XVIII wieku, poprzez nieograniczoną dominację kulturową nadawali tym wsiom szczególny charakter. Poprzez kultywowanie tradycji, siedmiogrodzcy Saksończycy zachowali te architektoniczne struktury swoich miejscowości aż do czasu ich masowego exodusu w latach 80-tych i 90-tych XX wieku.

Po ich wyjeździe wsie zostały zasiedlone przez Rumunów, Cyganów, a także w mniejszym stopniu Węgrów, którzy do dziś słabo identyfikują się ze spuścizną architektoniczną kultury siedmiogrodzkich Saksończyków.

Także tutaj brytyjskie zaangażowanie znacznie przyczyniło się do uratowania licznych historycznych kompleksów wiejskich, jak i pojedynczych zabytków. Przyczyniła się do tego fundacja Mihai-Eminescu-Trust, założona przez brytyjskiego następcę tronu. Organizacja ta, nazwana imieniem rumuńskiego poety,

Jahrhunderts, deren bis ins späte 18. Jahrhundert uneingeschränkte kulturelle Dominanz die geschlossenen Ortsbilder prägte. Die Traditionspflege der Siebenbürger Sachsen bewahrte diese architektonischen Strukturen bis zum Exodus in den 1980er und 1990er Jahren. Mit dem Weggang dieser Ethnie wurden insbesondere die Dörfer zunehmend von Rumänen und Roma, in geringem Maße auch von Ungarn besiedelt, die sich bis heute nur selten mit dem architektonischen Erbe der siebenbürgisch-sächsischen Kultur identifizieren können.

Gerade auch hier hat britisches Engagement zur Rettung etlicher historischer Dorfstrukturen und Einzeldenkmäler erheblich beigetragen. Maßgeblich hat sich dafür der 1988 durch den britischen Thronfolger initiierte Mihai-Eminescu-Trust eingesetzt. Die nach dem rumänischen Nationaldichter benannte Stiftung wurde zunächst gegründet, um einer katastrophalen Landreform des Diktators Ceausescu entgegenzuwirken. Die so genannte Systematisierung sah vor, die traditionellen ländlichen Strukturen zu zerschlagen und viele der (insbesondere auch siebenbürgisch-sächsischen) Dörfer auszulöschen.

Im Jahr 1999 schuf die Stiftung das „Whole Village Program“, in das mit Finanzmitteln des Packard Humanities Institute, der Horizon Foundation, des Headly Trust sowie der intensiven Mitwirkung von Prinz Charles eine Auswahl an typisch siebenbürgisch-sächsischen Dörfern in ihren Erhaltungsbemühungen aufgenommen wurde und mit dem auch eine fachliche Beratung erfolgt. Neben der Restaurierung der Außenhüllen zahlreicher traditioneller Bauernhäuser und der Fortbildung der Eigentümer und lokaler Handwerker in historischen Bautechniken werden regionale Initiativen zur Beseitigung der Arbeitslosigkeit, Gründung von agrotouristischen Kleinunternehmen und die Revitalisierung historischer Landwirtschaftszweige gefördert. Im „Musterdorf“

powstała w celu zapobieżenia katastrofalnym skutkom reformy rolnej dyktatora Ceausescu. Ta tzw. „systematyzacja” przewidywała zniszczenie tradycyjnych struktur wiejskich i likwidację wielu wsi (szczególnie tych siedmiogrodzko-saksońskich).

W 1999 roku fundacja opracowała „Whole Village Program”, w którym przy pomocy środków finansowych Packard Humanities Institute, Horizon Foundation i Headly Trust jak i intensywnego zaangażowania Księcia Karola dokonała wyboru typowych siedmiogrodzko-saksońskich wsi, w których podjęto działania zachowawcze z pomocą fachowych doradców. Oprócz restauracji fasad licznych tradycyjnych domów chłopskich i szkoleń właścicieli domów i miejscowych rzemieślników w technikach renowacji zabudowań, wspierano również lokalne inicjatywy mające na celu zmniejszenie bezrobocia, zakładanie małych przedsiębiorstw agroturystycznych i rewitalizację tradycyjnych gałęzi rolnictwa. W tzw. „wzorcowej wsi” Malmkrog/Malancrav odrestaurowano tylko w połowie zachowany klasycystyczny dwór bogatej węgierskiej rodziny arystokratycznej Apafi. Ten, w okresie renesansu zbudowany dwór z dużymi posiadłościami ziemskimi, należał od 1918 roku do kościoła ewangelicko-luterańskiego, a w 1947 roku został przejęty przez socjalistyczny rząd. Używany jako dom kultury i warsztat, uległ zniszczeniu. Natomiast w 2008 roku, po wieloletniej odbudowie przez Fundację Eminescu, został oddany do ponownego użytku jako zajazd.

Inną wsią, której szczególny charakter został podkreślony przez wpisanie na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, jest leżąca na uboczu głównej drogi pomiędzy Schässburg/Sighisoara i Kronstadt/Brasov, Deutsch Weisskirch/Viscri. Tam, pomimo exodusu siedmiogrodzko-saksońskiej ludności po 1989 roku,



Deutsch Weisskirch / Viscri | A. Franke

Malmkrog/Mălâncrav wurde ein lediglich noch zur Hälfte erhaltenes klassizistisches Herrenhaus der einst reich in Siebenbürgen begüterten ungarischen Adelsfamilie Apafi restauriert. Diese bis in die Renaissance zurückreichende Hofanlage mit umfangreichem Landbesitz gehörte seit 1918 der Evangelisch-Lutherischen Kirchengemeinde, die 1947 durch die sozialistische Regierung enteignet wurde. Zunächst als öffentliches Kulturhaus und Werkstatt genutzt, verfiel der Bau vollends, bis er 2008 nach jahrelangen Wiederherstellungsarbeiten durch die Eminescu-Stiftung als Gästehaus fertiggestellt werden konnte.

Ein weiteres Dorf, dessen vorbildlicher Charakter 1999 durch die Aufnahme in das UNESCO-Weltkulturerbe geadelt wurde, ist das abseits der Hauptstraße zwischen Schässburg/Sighi oara und Kronstadt/Bra ov gelegene Deutsch Weisskirch/Viscri. Dort leben seit

mieszka jeszcze około 40 Niemców. Pozostała część mieszkańców to przede wszystkim Rumuni i Cyganie a także nieliczni Węgrzy, którzy nie identyfikują się z kulturową spuścizną siedmiogrodzkich Saksończyków.

Do dnia dzisiejszego, poprzez celowe wspomaganie i uwrażliwienie ludności przez Eminescu Trust, udało się przywrócić do dawnej świetności typowe dla dawnych niemieckich osadników gospodarstwa, a także wzbudzić chęć społeczności lokalnej do utrzymania tych historycznych budowli. Zaangażowanie mieszkańców jest nagradzane tym, że rozwinął się ruch turystyczny, a turystyka stała się decydującą gałęzią gospodarki w tym słabo rozwiniętym regionie. W roku 2000 wieś odwiedziło około 400 turystów, najczęściej byłych mieszkańców, ale już w roku 2010 było ich 12.000, w tym wielu gości międzynarodowych, którzy zostali zakwaterowani i ugosz-

dem vor allem unmittelbar nach 1989 erfolgten Exodus der siebenbürgisch-sächsischen Bevölkerung gerade noch rund 40 Deutsche. Die übrige dörfliche Bevölkerung setzt sich vor allem aus Rumänen und Roma sowie einigen Ungarn zusammen, die vorrangig keinen bewussten Bezug zum kulturellen Erbe der Siebenbürger Sachsen hatten.

Inzwischen jedoch konnte durch gezielte Förderung und Sensibilisierung der Bevölkerung durch den Eminescu-Trust nicht nur ein beträchtlicher Teil der für die einstige deutsche Bevölkerung typischen Hofanlagen instand gesetzt werden, sondern auch eine Bereitschaft zum Erhalt der historischen Bauten in der Bevölkerung geweckt werden. Zudem wird das Engagement der Bewohner dadurch honoriert, dass sich der zunehmende Tourismus zu einem entscheidenden Wirtschaftsfaktor in dieser ausgesprochen strukturschwachen Region entwickelt hat. Kamen im Jahr 2000 gerade mal rund 400 Besucher – meist ehemalige Bewohner – in das Dorf, so zählte die Gemeinde 2010 über 12.000 internationale Gäste, die u.a. in traditionell restaurierten Höfen untergebracht oder verköstigt werden können.

Die Eminescu-Stiftung hat ihre Aktivitäten auf mittlerweile 25 weitere Dörfer mit etwa 800 (!) Einzelprojekten ausgedehnt. Dass das Engagement der Stiftung darüber hinaus noch weitere Kreise zieht, zeigt nicht zuletzt die Entwicklung des entlegenen Dorfes Radeln/Roades, in dem der aus Siebenbürgen stammende Sänger Peter Maffay das Pfarrhaus für seine Tabaluga-Kinderstiftung erworben hat. Der denkmalgerecht restaurierte Bau wurde mit einem modernen Funktionsbau als „Schutzraum für Kinder“ im Juli diesen Jahres eröffnet, so dass sich nun die Stiftung verstärkt auf die Restaurierung der angrenzenden Kirchenburg konzentrieren kann.

zeneri tradycijną kuchnią między innymi w odrestaurowanych gospodarstwach.

Fundacja Eminescu rozszerzyła w międzyczasie swoje działania na 25 następnych wsi, w których realizuje około 800 projektów. Jak szerokim echem odbija się zaangażowanie fundacji, pokazuje przykład odległej wsi, Radeln/Roades, w której pochodzący z Siedmiogrodu piosenkarz Peter Maffay nabył budynek plebanii dla swojej fundacji dziecięcej Tabaluga. Odrestaurowana zgodnie z zasadami ochrony zabytków budowla, pełniąc obecnie funkcję nowoczesnego miejsca, w którym objęto opieką dzieci, została otwarta w lipcu tego roku. W dalszej kolejności, prace Fundacji mogą koncentrować się na restauracji przyległego do plebanii kościoła.

Modelowy projekt w hrabstwie Glatz / Kotlina Kłodzka

Zespół pałacowy Scharfeneck/Sarny, którego nabycie i odnowienie wspiera SAVE pod patronatem brytyjskiego następcy tronu, stwarza doskonałe możliwości realizacji modelowego projektu, zgodnie z zasadami brytyjskich inicjatyw, które zostały przedstawione wcześniej.

Dotychczas turystycznie słabo rozwinięty region wschodniej Kotliny Kłodzkiej posiada ze swoim pięknym krajobrazowym i bogactwem kulturowym, porównywalnym z Kotliną Jeleniogórską, wspaniały potencjał rozwojowy dla rozwoju turystyki.

Interesujące geopolityczne położenie pałacu przy granicy z Czechami wskazuje na międzynarodowe możliwości rozwoju. Sam pałac posiada architektonicznie solidną substancję, przy której - z powodu przeprowadzonych na początku XX wieku zmian i ogromnych szkód wewnątrz – działania konserwatorskie mogą



Die Schlossanlage von Scharfeneck / Założenie w Sarnach | A. Franke

Modellprojekt in der Grafschaft Glatz / Kotlina Kłodzka

Die Schlossanlage von Scharfeneck/Sarny, für deren Erwerb und Revitalisierung sich nun SAVE unter der Schirmherrschaft des britischen Thronfolgers einsetzt, bietet ausgezeichnete Möglichkeiten, ein Modellprojekt im Sinne der bisher vorgestellten britischen Initiativen zu realisieren.

Die bislang touristisch noch recht unterentwickelte Region des östlichen Glatzer Landes besitzt mit ihren landschaftlichen Reizen und ihrem dem Hirschberger Tal vergleichbaren kulturellen Reichtum ein ausgezeichnetes Potential für einen nachhaltigen Tourismus. Die Schlossanlage weist mit ihrer geopolitisch interessanten Lage an der Grenze zu Tschechien ein länderübergreifendes Entwicklungspotential auf. Das Schloss selbst ist von solider architektonischer Substanz, bei der – aufgrund der umfangreichen Veränderungen zu Beginn des 20. Jahrhunderts und der eklatanten Schäden im Innern –

sich begrenzen sollte vor allem auf die noch gut erhaltenen Parterre- und Innenräume. Daraus ergibt sich die Möglichkeit, zwischen der originalgetreuen Rekonstruktion historischer Räume und einer modernen Adaptation des Gebäudes für touristische Zwecke zu wählen. Auf der Parterre-Ebene, die sowohl ihren historischen Grundriss als auch die ursprüngliche Ausführung der Innenräume beibehalten sollte, empfiehlt sich eine Restaurierung der erhaltenen Substanz. Ebenfalls in der Nähe befindet sich eine barocke Kapelle mit Freskenmalereien, die zusammen mit dem Parterre für Besucher zugänglich sein könnte. Die Schlossanlage könnte als Wohnhaus für den Eigentümer oder als touristisches Objekt (zum Mieten oder als Touristenheim) genutzt werden, wobei auch die Möglichkeit einer Umwandlung in ein touristisches Zentrum (z.B. Museum, Galerie, Restaurant) in Betracht zu ziehen ist. Die Schlossanlage könnte auch als Wohnhaus für den Eigentümer oder als touristisches Objekt (zum Mieten oder als Touristenheim) genutzt werden, wobei auch die Möglichkeit einer Umwandlung in ein touristisches Zentrum (z.B. Museum, Galerie, Restaurant) in Betracht zu ziehen ist.

die denkmalpflegerischen Auflagen sich vor allem auf das noch gut erhaltene Erdgeschoss und die Außenkubatur beschränken können. Damit wäre die Option offen, zwischen einer annähernden Rekonstruktion der historischen Raumverhältnisse oder einer modernen Adaption der Räume für eine zeitgemäße Nutzung, beispielsweise Ferienwohnungen, zu wählen. Im Erdgeschoss, das sowohl seine historischen Raumzuschnitte als auch seine wandfeste Ausstattung bewahrt hat, wäre eine stringente Restaurierung der erhaltenen Substanz indiziert. Auch die angrenzende, mit barocken Malereien ausgestattete Schlosskapelle, die zusammen mit dem Erdgeschoss als öffentlich zugänglicher Bereich ausgewiesen werden könnte, wäre mit vertretbarem finanziellem Aufwand zu konservieren bzw. zu restaurieren. Das angrenzende Torhaus sowie das Inspektorenhaus bieten die Möglichkeit, dort Wohnungen (Miet- oder Ferienwohnungen) einzubauen, ebenfalls wäre der renaissancezeitliche Speicher für eine solche Nutzung adaptierbar. Die zahlreichen Wirtschaftsgebäude könnten einer touristischen Nutzung zugeführt werden – oder, sofern landwirtschaftliche Flächen hinzu erworben werden können, als Mustergut ausgebaut werden. Zudem könnten die von dem bedeutenden Parkgestalter Eduard Petzold geschaffenen Parkanlagen des angrenzenden, in Privatbesitz befindlichen Sommerschlusses in eine umfassende Konzeption mit eingebunden werden.

Mit der Realisierung des geplanten Projekts durch SAVE, das derzeit durch eine sehr zögerliche Haltung der AWRSP blockiert wird, könnte im Glatzer Land ein für ganz Schlesien vorbildhaftes Modellprojekt geschaffen werden, das, wie voraussichtlich ist, eine ähnlich wegweisende Wirkung haben würde wie beispielsweise in jüngster Zeit Schloss Lomnitz/Lomnica für die Entwicklung des Hirschberger Tales.

Park wraz z będącym własnością prywatną pałacem letnim, założony przez znanego projektanta ogrodów Eduarda Petzolda, mógłby zostać włączony do projektu rewitalizacji zespołu pałacowego.

W ramach realizacji planowanego przez SAVE projektu, który obecnie blokowany jest przez niezdecydowaną postawę AWRSP, mógłby zostać stworzony w Kotlinie Kłodzkiej modelowy wzorzec dla całego Śląska, który miałby zapewne podobne oddziaływanie na rozwój regionu, jakie miał w ostatnim czasie pałac w Łomnicy dla Kotliny Jeleniogórskiej.

Peter Schabe

Zusammenfassung der Podiumsdiskussion zum Leitthema des ersten Konferenztags „Schloss Steinort – ein deutsch-polnischer Erinnerungsort. Konzept für eine zukünftige Nutzung von Schloss und Park“

Podsumowanie dyskusji dotyczącej głównego tematu pierwszego dnia konferencji „Pałac w Sztynorcie – polsko-niemieckie miejsce pamięci. Koncepcje zagospodarowania zespołu pałacowo-parkowego“

Moderator:

Prof. Dr. Paul Zalewski, Europa-Universität Viadrina, Professur für Denkmalkunde, Masterstudiengang „Schutz europäischer Kulturgüter“, Stübice

Teilnehmer:

Anna Wasilewska, Vizemarschallin Woiwodschaft Ermland-Masuren; Hailna Irena Faj, Starosta Węgorzewo; Krzysztof Piwowarczyk, Bürgermeister Węgorzewo; Prof. Marie-Luise Niewodniczanska, PNF

Prof. Zalewski richtet an die Teilnehmer der Podiumsdiskussion die Frage, welche Perspektiven sie für Schloss Sztynort sehen. Die Vizemarschallin begegnet, sie halte die Weiterentwicklung des Tourismus in der Woiwodschaft für eine der vornehmlichsten Aufgaben der Politik. Es werde derzeit eine Werbekampagne für die Region entwickelt und Steinort habe das Potenzial, ein zentraler Ort für Kulturtourismus zu werden.

Moderator:

prof. dr Paul Zalewski, Uniwersytet Europejski Viadrina, Katedra Ochrony Zabytków, kierunek studiów „Ochrona europejskich dóbr kultury“, Stübice

Uczestnicy:

Anna Wasilewska, Wicemarszałek województwa Warmińsko-Mazurskiego; Halina Irena Faj, Starosta Powiatu Węgorzewskiego; Krzysztof Piwowarczyk, burmistrz Węgorzewa; prof. Marie-Luise Niewodniczanska, PNF

Prof. Zalewski skierował do uczestników dyskusji panelowej pytanie, jakie perspektywy widzą dla pałacu w Sztynorcie. Pani Wicemarszałek oznajmiła, że postrzega dalszy rozwój turystyki na terenie województwa jako priorytetowe zadanie polityki regionalnej. Aktualnie prowadzona jest kampania promująca region, a Sztynort posiada potencjał, aby stać się centralnym punktem w dziedzinie turystyki kulturowej.

Das vorgestellte Nutzungskonzept für das Schloss mit Museum, Internationaler Jugendbauhütte und später einem Internationalen Zentrum für Handwerk und Denkmalpflege werde vom Marschallamt unterstützt, wie auch die am 5. Oktober 2011 zwischen PNF/DPS, Marschall, Woiwode, Starosta und Bürgermeister von Węgorzewo geschlossene offizielle Vereinbarung zeige. Sie denke, dass interessierte Menschen den Weg in ein Schlossmuseum in Sztynort finden werden, das es in der geplanten Form auch noch nicht in der Region gäbe.

Was den Erhalt von Fördermitteln beträfe, wäre der Haushalt für Zuwendungen aus dem Programm der Regionalentwicklung bis 2015 geblockt. Es müssten bis dahin bereits bewilligte Projekte abgearbeitet und überall Einsparungen vorgenommen werden. Eine Antragstellung beim Norwegenfonds sei eine gute Alternative.

Die Gefahr, dass der direkte Schlossnachbar ALTERCO/TIGA sein Areal mit der Marina in eine Disney-Welt mit kommerziellen denkmal- und landschaftsunverträglichen Gebäudeeinheiten umwandelt, sehe das Marschallamt nicht. Beim zuständigen Raumordnungsamt würde so etwas nicht genehmigt. Die Stiftungen sollten hinsichtlich der im Schloss geplanten Internationalen Jugendbauhütte prüfen, ob mit der Kunstfakultät in Olsztyn ein Zusammenarbeit möglich sei. Darüber hinaus solle geklärt werden, wie sich eine Internationale Jugendbauhütte in Sztynort trage.

Starosta Faj weist darauf hin, dass es viele konkurrierende kulturtouristische Angebote in der Region gebe. Jede neue Initiative würde gleichwohl gerne gesehen. Der Landkreis sei für die Berufsausbildung zuständig. Sie persönlich sähe in Anbetracht fehlender Bauhandwerksbetriebe in Węgorzewo und Um-

Urząd Marszałkowski popiera przedstawiony koncept zagospodarowania pałacu, zakładający powstanie muzeum, Międzynarodowej Młodzieżowej Strzechy Budowlanej, a z czasem Międzynarodowego Centrum Rzemiosła i Konserwacji Zabytków. Swoje analogiczne poparcie zadeklarowali również we wspólnej umowie podpisanej 5 października 2011 roku PNF/DPS, marszałek województwa, wojewoda, starosta i burmistrz Węgorzewa. Pani starosta uważa, że zainteresowani odnajdą drogę do muzeum Pałacu w Sztynorcie, tym bardziej, że w regionie nie ma żadnego porównywalnego miejsca.

Jeśli chodzi o zdobycie środków finansowych, do 2015 roku obowiązuje blokada na przyznawanie dofinansowania w ramach programów rozwoju regionalnego. Projekty już zatwierdzone muszą zostać do tego czasu wykonane, a ponadto należy zaplanować oszczędności wszędzie, gdzie jest to możliwe. Dobrą alternatywą może okazać się złożenie wniosku w ramach Funduszy Norweskich.

Urząd marszałkowski nie dostrzega zagrożenia, że bezpośredni sąsiad pałacu, tj. firma ALTERCO/TIGA przekształci swoją posiadłość wraz z funkcjonującą tam mariną w obszar przypominający Disneyland, zabudowany obiektami komercyjnymi, w sposób rażąco nieprzystający do jego zabytkowego i przyrodniczego charakteru. Lokalny wydział zagospodarowania przestrzennego nie wydałby na to zgody. Jeśli chodzi o utworzenie Międzynarodowej Młodzieżowej Strzechy Budowlanej, Fundacje mają za zadanie sprawdzić, czy byłaby możliwa ewentualna współpraca z wydziałem sztuk pięknych uniwersytetu w Olsztynie. Ponadto ma zostać wyjaśniona kwestia finansowania Strzechy Budowlanej w Sztynorcie.

Pani starosta Faj zwróciła w pierwszej kolejności uwagę na istnienie licznych konku-

gebung eine gute Zukunft für das in Steinort geplante Zentrum für Handwerk und Denkmalpflege.

Es schwänden Kenntnisse und Fähigkeiten in den traditionellen Bauhandwerkstechniken und auch wenn Denkmalschutz nur eine Nische in der Berufsausbildung innehatte, böte er Menschen Existenzmöglichkeiten und stärke den Kulturtourismus. Starosta Faj spricht sich dafür aus, dass ein Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege Sztynort in den Berufsschulzentren der Region unterrichtet.

Bürgermeister Piwowarczyk sieht in der denkmalgerechten Revitalisierung von Schloss Steinort und der Entwicklung der Marina zu einer modernen Hotel- und Erlebnislandschaft, wie sie von ALTERCO/TIGA geplant werde, keinen Widerspruch. Die Umweltverträglichkeitsprüfung laufe nach europäischem Recht. Die geplante Aufwertung der Marina verspreche in der Region so dringend benötigte Arbeitsplätze. Daher sei auch das Konzept von PNF/DPS richtig. Schloss Sztynort zu einem Bildungszentrum zu entwickeln und werde von ihm nach besten Kräften unterstützt. Eine solche Bildungsstätte trage dazu bei, die Arbeitslosenquote in der Region zu senken. Das geplante Schlossmuseum solle die frühe Geschichte der Region einbeziehen.

Prof. Niewodniczanska betont bei ihrem Statement als Eigentümervertreterin wie wichtig für das Sztynort-Projekt Lobbying sei. Während vor Ort die Unterstützung der Bevölkerung für das Projekt Sztynort spürbar sei, und die Akzeptanz für das Projekt wachse, werde in Warschau noch gezögert. Es sei zu konstatieren, dass junge Menschen weniger Vorurteile hätten. Sie wünsche sich daher eine Internationale Jugendbauhütte in Sztynort, die durch ihre geografische Lage Jugendliche aus Russland und Litauen einbezieht. Zudem

rencyjnych ofert kulturalno-turystycznych w regionie. Niemniej jednak każda nowa inicjatywa zostałaby przyjęta z radością. Ponadto w gestii powiatu leży m.in. kształcenie zawodowe, a starosta ocenia, iż planowane w Sztynorcie Międzynarodowe Centrum Rzemiosła i Konserwacji Zabytków rokuje dobrze na przyszłość, w związku z brakiem zakładów rzemieślniczych w Węgorzewie i w okolicy.

Umiejętności i wiedza w zakresie tradycyjnego rzemiosła budowlanego zanikają, a ochrona zabytków, mimo że stanowi zaledwie niszę w kształceniu zawodowym, z jednej strony oferuje mieszkańcom możliwość zarobku, z drugiej zaś wzmacnia turystykę kulturową. Starosta Faj popiera pomysł, aby Centrum Rzemiosła i Konserwacji Zabytków w Sztynorcie przejęło prowadzenie zajęć w szkołach zawodowych w regionie.

Burmistrz Piwowarczyk nie dostrzega sprzeczności pomiędzy fachową rewitalizacją zabytkowego pałacu w Sztynorcie, a rozwojem mariny jako ośrodka hotelowego i parku rozrywki, jak miała to w planach firma ALTERCO/TIGA. Badanie wpływu wykonania projektu na środowisko naturalne przebiegać ma zgodnie z normami prawa europejskiego. Planowana rozbudowa mariny zapewnia stworzenie tak niezbędnych w tym regionie miejsc pracy. Dlatego też jako właściwy jawi się koncept PNF/DPS, aby przekształcić pałac w Sztynorcie w centrum kształcenia – otrzyma on w tej kwestii możliwie jak największe poparcie samorządu. Placówka taka przyczyniłaby się do obniżenia stopy bezrobocia w regionie. Planowane muzeum miałoby włączyć do swego zakresu tematycznego najstarszą historię regionu.

Prof. Niewodniczanska, jako przedstawicielka właścicieli zabytków, podkreśla w swojej wypowiedzi, jak ważną rolę dla takiego pro-

solle Schloss Sztynort als Konzert- und Theaterstätte dienen.

Prof. Zalewski fasst am Ende der Diskussion zusammen: In Anbetracht des polnischen Regierungsparkurses verspreche das Projekt Schloss Sztynort nur erfolgreich zu werden, wenn es als europäisches Projekt verkauft werde.

jektu jak pałac Sztynort odgrywa lobbying. O ile wyczuwalne jest wsparcie społeczności lokalnej dla tego projektu, a akceptacja względem niego rośnie, o tyle w Warszawie wciąż się zwleka z udzielaniem wsparcia. Niezwykle istotne jest również, aby młodzi ludzie pozbawieni zostali stereotypów. Stąd życzenie Pani profesor, aby w Sztynorcie powstała Międzynarodowa Strzecha Budowlana, włączająca ze względu na swoje geograficzne położenie także uczestników z Rosji i Litwy. Ponadto pałac w Sztynorcie miałby służyć jako miejsce organizacji koncertów i przedstawień teatralnych.

Prof. Zalewski podsumowuje na zakończenie dyskusji: w obliczu polityki oszczędnościowej, prowadzonej przez polski rząd, projekt rewitalizacji pałacu w Sztynorcie ma szansę na sukces tylko wtedy, jeżeli uda się go przedstawić jako przedsięwzięcie europejskie.



Podiumsdiskussion am ersten Veranstaltungstag (von links nach rechts) / dyskusja panelowa pierwszego dnia konferencji (od lewej): Marie-Luise Niewodniczanska, Anna Wasilewska, Paul Zalewski, Halina Irena Faj, Krzysztof Piwowarczyk

Peter Schabe

Zusammenfassung der Diskussion nach den Vorträgen am zweiten Konferenztag zum Leitthema „Die Nutzungsproblematik historischer Schlösser im Vergleich (Tschechien und Niederschlesien)“

Podsumowanie dyskusji dotyczącej głównego tematu drugiego dnia konferencji „Problematyka użytkowania historycznych obiektów pałacowych w porównaniu (Czechy i Dolny Śląsk)“

Das allgemeine Fazit am Ende der Diskussion lautete, vom Leerstand bedrohte Schlösser lassen sich, wenn kein öffentlicher oder privater Bauherr mit dem notwendigen Eigenkapital generierbar ist nur durch Bündelung individuellen Engagements retten. Am Anfang der Entwicklung besserer Verhältnisse kann eine Initiative stehen, aus der ein Verein als anerkannte Rechtsform entsteht. So mancher Schlossinhaber tut sich in seinem Umfeld leichter, wenn er die lokale Bevölkerung regelmäßig über sein Sanierungsvorhaben informiert. Dadurch entsteht bei den Nachbarn Akzeptanz und im besten Fall Identifikation mit dem Sanierungsprojekt (Referentin Elisabeth von Küster). Belebte Baustellen schaffen, an denen die Bevölkerung wie beispielsweise bei Schloss Łomnica teilhaben könne, lautete das Credo.

Noch werde der Wert und die Bedeutung so mancher Kulturlandschaft, wie die des Hirschberger Tals nicht richtig erkannt, so Referent Krzysztof Korzeń. Daraus erkläre sich die Ertei-

Wniosek podsumowujący dyskusję brzmiał następująco: opustoszałe i zagrożone zawaleniem pałace mogą zostać uratowane mimo braku inwestora publicznego czy prywatnego, posiadającego odpowiednio duży wkład kapitałowy, choć wymaga to skupienia sił i zaangażowania z różnych stron. Na początkowym etapie rozwoju kontaktów ze społecznością lokalną powinna stać inicjatywa, z której powstanie np. stowarzyszenie na rzecz odbudowy obiektu.

Niejedyn właściciel zabytku ułatwia sobie zadanie poprzez regularne informowanie lokalnej społeczności o zamiarze dokonania kolejnych kroków przy renowacji swojego pałacu. Powstaje dzięki temu większa akceptacja ze strony sąsiadów, w najlepszym razie wręcz identyfikacja z projektem renowacji (referentka Elisabeth von Küster). „Ożywione place budowy”, na których społeczność lokalna może się angażować – tak jak przy odbudowie pałacu w Łomnicy – to najkorzystniejsze rozwiązanie.

lung von Baugenehmigungen für landschafts-
untypische Einfamilienhäuser und überdi-
mensionierte Hotelkomplexe wie jüngst in
Karpacz gebaut. Nur ganz allmählich beginne
in Polen der Umdenkungsprozess.

Denkmalräte, die ähnlich wie in Deutsch-
land Kontrollfunktion haben, um Substanz-
verluste Fehlentwicklungen zu verhindern,
lehnt Referent Korzeń ab. Lieber solle statt-
dessen in die Bildung investiert werden.

Ponadto, wartość i znaczenie niejednego
krajobrazu kulturowego – według referenta
Krzysztofa Korzenia – nie znajduje stosow-
nego uznania, co demonstruje chociażby
przytoczony przykład Kotliny Jeleniogórskiej.
Wynikiem tego jest udzielanie pozwoleń na
budowę domów jednorodzinnych, niety-
powych dla tych obszarów, oraz nadmiernie
rozrośniętych kompleksów hotelowych, jak
choćby niedawno w Karpaczu. Dopiero od
niedawna dochodzi w Polsce do powolnych
zmian w podejściu do tej kwestii.

Referent Korzeń twierdzi, że organa
takie jak rady ds. ochrony zabytków (które
w Niemczech pełnią funkcję kontrolną w celu
zapobieżeniu utraty substancji zabytkowej
i innych szkód) nie rozwiążą problemu.
Zamiast tego wskazuje na konieczność
poważniejszej inwestycji w edukację.



Podiumsdiskussion am zweiten Konferenztag (von links nach rechts) / dyskusja panelowa dru-
giego dnia sympozjum (od lewej): Arne Franke, Elisabeth von Küster, Krzysztof Korzeń, Jarmila
Hansová | T. Korzeniowski

Anhang / Załączniki

Biografische Notizen – Referenten / Noty biograficzne referentów

Udo Donau, RA

Seit 1978 Rechtsanwalt und Fachanwalt für
Steuerrecht mit der Ausrichtung: Recht, Steuern
und Betriebswirtschaft hoheitlicher und gemein-
nütziger Unternehmen, überwiegend in Berlin
und Gießen. Geschäftsführer der Wohnbau Gie-
ßen GmbH. Seit 1997 Vorstand der Arbeitsge-
meinschaft „Partnerschaft in der Wirtschaft“
(AGP), Kassel. 2010 Eintritt in den Vorstand von
DPS und PNF. Zahlreiche Fachpublikationen.

Udo Donau

Od 1978 r. prawnik i specjalista od prawa
podatkowego w obszarze: prawo, podatki
i zarządzanie przedsiębiorstwami i instytuc-
jami pożytku publicznego, głównie w Berlinie
i Gießen. Kierownik firmy Wohnbau Gießen
GmbH. Od 1997 r. członek zarządu grupy ro-
bowczej „Partnerstwo w gospodarce“, Kassel.
Od 2010 r. członek zarządu fundacji DPS i PNF.
Liczne publikacje fachowe.

Arne Franke, M. A.

Seit 1996 freiberuflich tätiger Kunsthistori-
ker und Denkmalpfleger mit ostmitteleuropäi-
schem Arbeitsschwerpunkt. Zu den Schlössern
und Herrenhäusern Schlesiens mehrere Publi-
kationen und Wanderausstellungen, darunter
zum Hirschberger Tal und der Grafschaft Glatz.
Autor einer Datenbank zum Gesamtbestand
der schlesischen Schlösser und Herrenhäuser.

Arne Franke, Master of Arts

Od 1996 r. czynny jako historyk sztuki
i konserwator zabytków, zakres działalności:
Europa środkowo-wschodnia. Autor wielu
publikacji i wystaw poświęconych pałacom
i dworom Śląska, m.in.: w Kotlinie Jelenio-
górskiej i Hrabstwie Kłodzkim (obecny po-
wiat kłodzki). Autor bazy danych pałaców
i dworów na Śląsku.

Marcin Górski, Dr.-Ing. (Architektur)

Dozent am Lehrstuhl für Denkmalpflege
an der Fakultät Architektur (Polytechnikum
Warszawa/Warschau). Mitglied der ICOMOS-
Kommission für Militär-Architektur, seit 2007
Inhaber des Architekturbüros „festgrupa“. Seit
2009 u.a. mit der Notsicherung von Schloss
Sztynort / Steinort in Polen beschäftigt.

Marcin Górski, dr inż. arch.

adiunkt w Zakładzie Konserwacji Zabytków
Wydziału Architektury Politechniki Warszaw-
skiej, członek Komisji Architektury Militarnej
PKN ICOMOS; od 2007 roku właściciel konser-
watorskiej pracowni architektonicznej „fest-
grupa“. Od 2009 uczestniczy w zabezpieczaniu
pałacu w Sztynorcie.

Jarmila Hansová, Mgr.

Leiterin der Erforschungsabteilung des
Nationalamts für Denkmalpflege, regiona-
le Fachstelle České Budějovice, Tschechien.
Arbeitsschwerpunkt: Archivrecherchen zur
Denkmalbauten.

Jarmila Hansová, mgr

Kierownik działu badawczego Państwowego
Urzędu Ochrony Zabytków, oddziału regional-
nego Czeskie Budziejowice w Czechach. Zakres
działalności: pozyskiwanie materiałów archi-
walnych dotyczących budowli zabytkowych.

Christofer Herrmann, Prof. Dr.

Seit 2006 außerordentlicher Professor am Institut für Kunstgeschichte der Universität Gdańsk/Danzig. Vorstandsmitglied der Polnisch-Deutschen Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz. Forschungsschwerpunkte: Architektur des Mittelalters, insbesondere Fragen der Bauorganisation und –finanzierung; Problematik der Kunstlandschaft; statistische Verfahren zur Architekturanalyse; Denkmalpflege im 19. Jh.

Krzysztof Korzeń, Mgr.

Kunsthistoriker, Absolvent der Fakultät für Kunstgeschichte der Universität Wrocław/Breslau, Aufbaustudium im Bereich digitaler Techniken zur Förderung des Zugangs zum Kulturerbe, seit dem 1. 05. 2006 leitet er die Stiftung „Tal der Schlösser und Gärten“ (Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów).

Peter Krämer, Dipl.- Ing.

Studium der Bauingenieurwissenschaften an der Bauhaus-Universität Weimar bis 1979, seit 1993 eigenes Ingenieurbüro für Tragwerksplanung/ Bauphysik mit Schwerpunkt Bauen im Bestand/ Denkmalpflege.

Achim Krekeler, Dr.- Ing.

Architekt mit der Ausrichtung Projektsteuerung, denkmalpflegerische Gutachten, Planung und Bauleitung von restauratorischen Leistungen. 1994 Gründung des Bürostandorts Brandenburg an der Havel. Seit 1995 internationale Beratertätigkeiten im Bereich Stadtsanierung und Denkmalpflege. 1998 Dissertation auf dem Gebiet der Bau-forschung an der Universität Hannover. 2010 zweiter Bürostandort in Berlin.

Christofer Herrmann, prof. dr

Od 2006 r. wykładowca w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego. Członek Zarządu Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury. Zakres prac badawczych: architektura średniowiecza, głównie: organizacja prac budowlanych i ich finansowanie, problematyka sztuki w krajobrazie, metody statystyczne w analizie architektury, ochrona zabytków w XIX w.

Krzysztof Korzeń, mgr

historyk sztuki, absolwent Wydziału Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego oraz studiów podyplomowych w zakresie technik cyfrowych związanych z promocją i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego. od 01.05.2006 r. Dyrektor Fundacji Doliny Pałaców i Ogrodów.

Peter Krämer, inż.

Do 1979 r. studia na kierunku inżynieria budowlana na Uniwersytecie Weimarskim, od 1993 r. własne biuro konstrukcji budowlanych / fizyki budowli z nastawieniem na obiekty zabytkowe.

Achim Krekeler, dr inż.

Architekt ze specjalnością: koordynacja projektów, ekspertyzy konserwatorskie, planowanie i koordynacja działań konserwatorskich. W 1994 r. założył biuro architektoniczne w mieście Brandenburg nad Havelą. Od 1995 r. zajmuje się międzynarodowym doradztwem w zakresie rewitalizacji miast i ochrony zabytków. W 1998 r. obronił pracę doktorską na temat powiązany z badaniami w budownictwie, na Uniwersytecie w Hanowerze. W 2010 r. założył drugie biuro architektoniczne w Berlinie.

Ing. Vlastislav Ouroda, Ph.D,

Fachstellvertreter des Nationalamts für Denkmalpflege, regionale Fachstelle České Budějovice, Tschechien. Arbeitsschwerpunkt: Ausführung und Koordination der Fachtätigkeit auf dem Gebiet der Denkmalpflege im Südböhmen.

Silke Strauch, Dipl. Ing.

Projektkontor Hamburg – Projekte im sozialen, kulturellen und jugendpolitischen Bereich – Entwickeln, Organisieren, Begleiten; Beauftragte der Geschäftsführung der Deutschen Stiftung Denkmalschutz zur Führung der Geschäfte des Vereins Jugendbauhütten der Deutschen Stiftung Denkmalschutz e.V.; Durchsetzung der Stiftungsziele im Projekt Jugendbauhütten (Projektentwicklung und -überwachung, Finanzmanagement, Öffentlichkeitsarbeit und Koordinierung mit Betriebsträger).

Andreas Vogel, Dipl.-Ing.

Referatsleiter der Deutschen Stiftung Denkmalschutz für das Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege. Arbeitsschwerpunkt ist die Ausbildung von Handwerkern in der Denkmalpflege, Herleiten und Pflegen der internationalen Zusammenarbeit im Bereich des Denkmalschutzes für das GFBZ, Durchführung von EU-Projekten.

Vlastislav Ouroda, dr inż.

Przedstawiciel Państwowego Urzędu Ochrony Zabytków, oddziału regionalnego Czeskie Budziejowice. Zakres działalności: wykonywanie i koordynacja działań konserwatorskich w południowych Czechach.

Silke Strauch, inż.

Prowadzi biuro projektowe w Hamburgu – projekty o tematyce społecznej, kulturowej, a także skierowane do młodzieży – rozwój, organizacja i koordynacja; Przedstawicielka zarządu Fundacji DSD do kierowania działalnością stowarzyszenia Młodzieżowych Strzech Budowlanych; realizacja celów Fundacji w ramach projektu Młodzieżowych Strzech, koordynacja, zarządzanie finansami, promocja, współpraca z partnerem projektu.

Andreas Vogel, inż.

Kierownik referatu Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków przy Centrum Szkoleniowym dla Rzemieślników i Opiekunów Zabytków w Görlitz, zakres działalności: rozwijanie i koordynacja międzynarodowej współpracy w zakresie ochrony zabytków, prowadzenie projektów unijnych.

Programm der Tagung / Program konferencji

(Stand 10.11.2011)

1. Veranstaltungstag, Donnerstag, 17. November 2011

1. dzień sesji, czwartek, 17 listopada 2011

09.30 Geführte Besichtigung der Jugendbauhütte Görlitz der Deutschen Stiftung Denkmalschutz. Zwiedzanie Młodzieżowej Strzechy Budowlanej w Görlitz (Projekt Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków). Ort: Scharfrichterhaus, Finstertorstr. 8 / Miejsce zbiórki: Scharfrichterhaus, Finstertorstr. 8

11.15 Geführte Besichtigung Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege. Zwiedzanie Centrum Dokszałcania w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków w Görlitz. Ort: Waidhaus. An der Peterskirche / Miejsce zbiórki: Waidhaus. An der Peterskirche

12.30 Mittagspause. Verpflegung der Tagungsteilnehmer. / Przerwa obiadowa. Poczęstunek dla uczestników konferencji; Ort: Altes Rathaus; w Starym Ratuszu (Altes Rathaus)

13.30 Ort: Altes Rathaus, Großer Ratssaal; Miejsce: Stary Ratusz, Duża Sala Narad.
Grußworte. *OB Stadt Görlitz; Vertreter Vorstand Deutsch–Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (DPS) und Polnisch–Deutsche Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (PNF); Staatsministerin Pieper (angefragt); Polnischer Kulturminister resp. Generalkonservator/Kultur–Vizeminister (angefragt); Wojewode Ermland–Masuren / Marshall Ermland–Masuren*
Słowa powitalne: *Burmistrz Miasta Görlitz; Przedstawiciel Zarządu Niemiecko–Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury (DPS) i Polsko–Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury (PNF); Pani Minister Cornelia Pieper (do potwierdzenia); Polski Minister Kultury reprezentowany przez Generalnego Konserwatora Zabytków (do potwierdzenia); Wojewoda Warmii i Mazur / Marszałek Warmii i Mazur.*

Leitthema des Tages: Schloss Steinort – ein deutsch-polnischer Erinnerungsort. Konzepte für eine zukünftige Nutzung von Schloss und Park. / Temat przewodni: Pałac w Sztynorcie – polsko–niemieckie miejsce pamięci. Koncepcje zagospodarowania zespołu pałacowo–parkowego.

14.00 *Prof. H.e. Marie-Luise Niewodniczanska*, Bitburg
Einführung. / Wprowadzenie.

14.30 *Dr.-Ing. Achim Krekeler*, Dr. Krekeler Generalplaner GmbH – Architekten und Generalplaner in der Denkmalpflege, Brandenburg a.d. Havel; *Dr.-Ing. Marcin Górski*, Architekturbüro festgrupa, Warschau; / *Dipl. Ing. Peter Krämer*, Ingenieurbüro Krämer, Berlin; / *dr inż. Achim Krekeler* Dr. Krekeler Generalplaner sp. z o.o. – Architekci i główni Planiści w Ochronie Zabytków), Brandenburg a.d. Havel; *dr inż. Marcin Górski*, Architektoniczno–konserwatorska Pracownia Projektowa festgrupa, Warszawa; *inż. Peter Krämer*, Biuro inżynieryjne Krämer, Berlin
Rettungskonzept aus Sicht der Architekten. / Koncepcja ratowania zespołu pałacowo–parkowego z punktu widzenia architektów.

15.00 *Prof. Dr. Christofer Herrmann*, Universität Danzig, Kunstgeschichtliches Institut, *Prof. Dr. Kilian Heck*, Universität Greifswald, Kunstgeschichtliches Institut und Vorsitzender des Vorstands der Lehndorff-Gesellschaft e.V. / *prof. dr Christofer Herrmann*, Uniwersytet Gdański, Instytut Historii Sztuki; *prof. dr Kilian Heck*, Uniwersytet Greifswald, Instytut Historii Sztuki, Prezes Zarządu Stowarzyszenia Lehndorffów
Museale Nutzung. / Użytkowanie pałacu jako muzeum.

15.30 Kaffeepause / Przerwa kawowa

15.50 *Andreas Vogel*, Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege / *Andreas Vogel*, Centrum Szkoleniowe dla Rzemieślników i Opiekunów Zabytków w Görlitz
Internationales Fortbildungszentrum Denkmalpflege im Handwerk. / Międzynarodowe Centrum Szkoleniowe „Denkmalpflege im Handwerk” („Opieka nad zabytkami w rzemiośle”).

16.10 *Silke Strauch*, Leiterin Jugendbauhütten der Deutschen Stiftung Denkmalschutz, Hamburg / *Silke Strauch*, Kierownik projektu „Młodzieżowa Strzecha Budowlana” w Niemczech, Hamburg
Das Projekt „Internationale Jugendbauhütte Steinort“. / Pomysł stworzenia „Młodzieżowej Strzechy Budowlanej” w Sztynorcie.

16.30 *RA Udo Donau*, Vorstandsmitglied DPS und PDS (Controlling), Gießen. / *Udo Donau*, członek zarządu DPS i PDS (Controlling), Gießen
Das ökonomische Konzept für Schloss Steinort. / Koncepcja ekonomiczna dla Pałacu w Sztynorcie.

Möglichkeit für Rückfragen und Diskussion / Możliwość zadawania dodatkowych pytań i dyskusji

17.00 Podiumsdiskussion mit Frau Staatsmin. Pieper (angefragt), polnischer Kulturminister resp. Generalkonservator/Kultur-Vizeminister (angefragt), Wojewode oder Marshal Olsztyn, Prof. Niewodniczanska. / Panel dyskusyjny z Panią Minister Cornelią Pieper (do potwierdzenia), polskim Ministrem Kultury reprezentowanym przez Generalnego Konserwatora Zabytków (do potwierdzenia), Wojewodą i Marszałkiem Warmii i Mazur, prof. Niewodniczanska.

Moderation: *Prof. Dr. Paul Zalewski*, Europa-Universität Viadrina, Professur für Denkmalkunde, Masterstudiengang „Schutz Europäischer Kulturgüter“, Słubice / **Moderacja:** *prof. dr Paul Zalewski*, Uniwersytet Europejski Viadrina, Katedra Ochrony Zabytków, Studium Podyplomowe „Ochrona Europejskich Dóbr Kultury“, Słubice

18.00 Ende 1. Veranstaltungstag / Zakończenie pierwszego dnia sesji

19.00 Empfang des Oberbürgermeisters. / Poczęstunek wieczorny.
Ort: Altes Rathaus, Kleiner Ratssaal / Miejsce: Stary Ratusz, Mała Sala Narad

2. Veranstaltungstag, Freitag, 18. November 2011
2. dzień sesji, piątek 18 listopada 2011

Ort: Altes Rathaus, Großer Ratssaal / Miejsce: Stary Ratusz, Duża Sala Narad
Leitthema des Tages: Die Nutzungsproblematik historischer Schlösser im Vergleich (Tschechien

und Niederschlesien). / Temat przewodni: Problematyka użytkowania historycznych obiektów pałacowych (w porównaniu Czech i Dolnego Śląska).

09.00 *Dr. Vlatislav Ouroda, Mgr. Jarmila Hansová*, Leiterin der Erforschungsabteilung des Nationalamts für Denkmalpflege, regionale Fachstelle České Budějovice / *dr Vlatislav Ouroda, mgr Jarmila Hansová*, Narodowy Urząd Ochrony Zabytków, Oddział regionalny České Budějovice
Über den Umgang mit leer stehenden Schlössern und Herrenhäusern in Tschechien. / O obchodzeniu się z pozbawionymi funkcji pałacami i dworami w Czechach.

09.30 *Mag. Krzysztof Korzen*, Direktor Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej, Wrocław / *mgr Krzysztof Korzeń*, Dyrektor Fundacji Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej, Wrocław
Erfolge und Probleme bei der Wiederbelebung und Vermarktung der Schlösser und Parklandschaft des Hirschberger Tals. / Sukcesy i problemy w przywracaniu do stanu użyteczności pałaców i parków w Kotlinie Jeleniogórskiej.

10.15 Kaffeepause / Przerwa kawowa

10.45 *Elisabeth von Küster*, Geschäftsführerin der Schloss Lomnitz GmbH, Łomnica / *Elisabeth von Küster*, Kierownik Pałacu w Łomnicy
20 Jahre Schloss Lomnitz: Wiederaufbau – heutige Nutzung – Zukunftspläne. / 20 lat Pałacu Łomnica: odbudowa – dzisiejsze wykorzystanie – plany na przyszłość.

11.45 *Arne Franke M.A.*, Kunsthistoriker, Berlin / *Arne Franke M.A.*, historyk sztuki, Berlin
Innovative Revitalisierungskonzepte für leerstehende Schlösser in Großbritannien und Siebenbürgen (Rumänien) – zukünftige Konzepte auch für Schlesien? / Innowacyjne koncepcje rewitalizacji opustoszałych pałaców w Wielkiej Brytanii i w Siedmiogrodzie (Rumunia) – przyszłe koncepcje również dla Śląska?

Möglichkeit für Rückfragen und Diskussion / Możliwość zadawania dodatkowych pytań i dyskusji

13.00 Mittagsimbiss. / Przerwa obiadowa. Ort: Altes Rathaus / Stary Ratusz
Pressegespräch. / Konferencja prasowa. Ort: Altes Rathaus / Stary Ratusz

14.00 Optional: Vom Verein Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege Görlitz/Denkmal Akademie der Deutschen Stiftung Denkmalschutz geführter Stadtrundgang in Görlitz. / Fakultatywnie: zwiedzanie miasta prowadzone przez Centrum Doksztatcania w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków w Görlitz / Akademię Zabytków Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków w Görlitz.

16.00 Offizielles Tagungsende / Oficjalne zakończenie sesji

Tagungsleitung: *Dr. Peter Schabe M.A.* / **Prowadzenie konferencji:** *dr Peter Schabe M.A.*
Geschäftsstellenleiter Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz, Görlitz

Kierownik Niemiecko-Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury, Görlitz

Organizacja partnerska – Fundacja Dobro Kultury

Partnerorganisation – Stiftung Dobro Kultury

Sehr geehrte Damen und Herren,

Dobro Kultury ist die erste Stiftung zum Schutz von Kulturgütern in der Oderregion. Die Stiftung will mit ihrer Arbeit vor Ort zu bürgerschaftlichen Engagement für den Erhalt des kulturellen Erbes ermuntern und trägt so zur Stärkung der Zivilgesellschaft sowie der interkulturellen Arbeit besonders zwischen Deutschland und Polen bei.

Gegründet wurde Dobro Kultury gemeinschaftlich durch polnische und deutsche Stifter und ist daher beispielhaft für einen europäischen Kulturgutschutz, der Grenzen überwindet.

Die Stiftung plant, begleitet und verwirklicht Projekte in folgenden Bereichen:

- Weiterbildung, Kinder- und Jugendarbeit
- Bewusstseinsbildung und Öffentlichkeitsarbeit
- Organisation von Ausstellungen, Tagungen und Workshops
- Konservierung, Sanierung, Restaurierung
- Forschung, Dokumentation und Publikation

Szanowni Państwo,

Dobro Kultury jest jedną z nielicznych organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i pierwszą fundacją o tym profilu w regionie przygranicznym. Pragniemy w związku z tym zachęcać mieszkańców pogranicza polsko-niemieckiego do angażowania się w opiekę nad lokalną spuścizną kulturową, co prowadzić będzie do wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego oraz międzykulturowej współpracy między Polską i Niemcami.

Fundację Dobro Kultury tworzy grupa osób narodowości polskiej i niemieckiej, co potwierdza tezę, że ochrona europejskich dóbr kultury nie zna granic.

Dobro Kultury realizuje swoje cele poprzez opracowywanie, koordynację i wspieranie projektów w następujących obszarach:

- działalność edukacyjna, współpraca z młodzieżą
- kształtowanie świadomości społecznej, współpraca z mediami
- organizacja wystaw, seminariów, konferencji oraz innych imprez naukowych i kulturalnych
- prace konserwatorskie i restauratorskie
- badania naukowe, sporządzanie dokumentacji i wydawanie fachowych publikacji

Dobro Kultury arbeitet daher eng mit anderen Stiftungen (Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz, Stiftung für das Collegium Polonicum) und Institutionen zusammen. Wir freuen uns auf weitere und zukünftige Projekte.

Sie können Dobro Kultury mit einer Spende unterstützen und unsere Arbeit unmittelbar fördern! Gerne informieren wir Sie über unsere aktuellen Projekte.

Falls Sie Interesse haben, mit Dobro Kultury zu kooperieren, wenden Sie sich an folgende Ansprechpartner:

Joanna Kopczyńska – Vorsitzende

Tel. (0048) 691615804

j.kopczynska@dobrokultury.org

Kamila Pałubicka – Projektkoordinatorin

Tel. (0049) 1776873327

info@dobrokultury.org

Dobro Kultury ściśle współpracuje z innymi fundacjami (Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury, Fundacja na rzecz Collegium Polonicum) i innymi instytucjami. Jesteśmy otwarci na propozycje współpracy.

Mogą Państwo wesprzeć Fundację Dobro Kultury poprzez darowiznę pieniężną. W każdej chwili służymy informacją o realizowanych przez nas projektach.

Jeżeli są Państwo zainteresowani współpracą z Fundacją Dobro Kultury, zapraszamy do kontaktu:

Joanna Kopczyńska – Prezes

Tel. (0048) 691615804

j.kopczynska@dobrokultury.org

Kamila Pałubicka – Koordynator projektów

Tel. (0049) 1776873327

info@dobrokultury.org

Zeitungsartikel – Auswahl / Wybrane artykuły prasowe



DEUTSCH-POLNISCHE STIFTUNG
KULTURPFLEGE UND DENKMALSCHUTZ



POLSKO-NIEMIECKA FUNDACJA
OCHRONY ZABYTKÓW KULTURY

21.11.2011

Pressemitteilung der Deutsch-Polnischen Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz und ihrer Schwesterstiftung Polsko-Niemiecka-Ochrony Zabytków

Internationale Denkmalfachtagung 17-18.11.2011 in Görlitz Erhaltung des Europäischen Kulturerbes Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos gewordener Schlossbauten am Beispiel des Projekts Schloss Sztytnort“

Eine hochkarätige Delegation aus Ermland-Masuren, bestehend aus Vize-Marschallin Anna Wasilewska, Olsztyn, Starosta Halina Irena Faj, Węgorzewo, Gabriela Czarkowska-Kusajda, Urząd Wojewódzki w Olsztynie, Krzysztof Piwowarczyk, Bürgermeister von Węgorzewo und der Ortsvorsteherin von Sztytnort, Elzbieta Serkis hat vergangene Woche in der Neißestadt Görlitz mit ihren 4.000 eingetragenen Denkmälern auf einer internationalen Denkmalfachtagung einen ganzen Tag lang über das Instandsetzungsprojekt Schloss Sztytnort mitdiskutiert. Die Veranstalter des Symposiums, Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (DPS), Görlitz und Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków (PNF), Warszawa konnten auch den stellv. Direktor der Abteilung Denkmalschutz im Kulturministerium, Dariusz Jankowski, den deutschen Botschafter in Warschau, Freiherr Rüdiger von Fritsch und Gräfin Vera von Lehnendorff begrüßen, die zur Rettung ihres ehemaligen Familienschlosses Sztytnort im vergangenen Jahr in Berlin die Lehnendorff-Gesellschaft e.V. mitbegründet hat.

Als Schirmherrn für ihre Tagung konnten DPS und PNF Kulturminister Bogdan Zdrojewski und Cornelia Pieper, Staatsministerin im Auswärtigen Amt und Koordinatorin für die deutsch-polnische zwischengesellschaftliche und grenznahe Zusammenarbeit gewinnen. Die beiden Stiftungen hatten Ende 2008 den Stein durch ein erstes Symposium zur Rettung von Schloss Sztytnort in Olsztyn ins Rollen gebracht. In der Folge der Tagung damals, ebenfalls mit Gräfin Vera von Lehnendorff, dem weltbekannten Fotomodell der 1960er und 1970er Jahre, war das Schloss Ende 2009 von der TIGA S.A., dem Betreiber der Marina in Sztytnort an die PNF übergegangen. Anschließend flossen Gelder aus Deutschland, mit denen Anfang 2010 und dieses Frühjahr erste konstruktive Sicherungsarbeiten an dem akut vom Verfall bedrohten Schloss durchgeführt werden konnten. Derzeit erhalten die Dächer mit Mitteln des Kulturministeriums eine neue Dachnoteindeckung, um das Bauwerk noch rechtzeitig vor dem Winter von oben her dicht zu bekommen.

Auf dem vom Auswärtigen Amt in Berlin geförderten Symposium in Görlitz war die PNF u.a. durch deren Vorstandsmitglied Professor Marie-Luise Niewodniczanska vertreten, deren verstorbener Mann Tomasz die bedeutendste Privatsammlung historischer polnischer Landkarten Imago Poloniae besaß. Seit 2010 ist diese Sammlung im Kgl. Schloss zu Warschau zu sehen.

DPS und PNF stellten auf der von 120 Teilnehmern besuchtem Konferenz in Görlitz, bei der es, neben Sztynort, um um leerstehende Schlösser in Niederschlesien, Pommern und Südböhmen ging, ihre Zwischenergebnisse zum Bauvorhaben Schloss Steinort vor. Danach ist für das Herrenhaus der Lehndorffs eine Nutzung angedacht als Museum, europäisches Zentrum für Handwerk und Denkmalpflege und internationale Jugendbauhütte, in der Jugendliche nach ihrem Schulabschluss nach deutschem Muster ein freiwilliges Jahr in der Denkmalpflege verbringen können. Letztere beide Einrichtungen existieren seit Jahren in Görlitz und wurden den politischen Vertretern aus Olsztyn und Węgorzewo ausführlich vorgestellt. Das künftige Museum soll die multiethnische Geschichte Masurens veranschaulichen und auf die ehemaligen ostpreußischen Familien eingehen. Der Abschluss der Baumaßnahmen ist für das Museum 2016 und für die Jugendbauhütte 2015 vorgesehen. Finanziert werden soll das Ganze vor allem mit Mitteln aus dem Norwegenfonds, dessen Neuaufgabe für 2012 vorgesehen ist. Wer mehr über das geplante Nutzungskonzept für Schloss Steinort wissen möchte, kann die jetzt zur Fachtagung von den Stiftungen auf polnisch und deutsch vorgelegte Nutzungsbroschüre bei der DPS unter wagner.peter.dps@gmail.com bestellen.

Auf der Fachtagung in Görlitz wurde herausgearbeitet, dass es für den Rettungserfolg bei Schlössern, dann wenn zunächst nur geringe Finanzmittel zur Verfügung stehen, besonders wichtig ist, die Bevölkerung in die Instandsetzungsbemühungen einzubeziehen, sie an der Entwicklung des Projekts teilhaben zu lassen, denn dann kann sie sich mit dem Objekt identifizieren und sich beispielsweise in Veranstaltungen der Eigentümer, die für die Vitalisierung vormals lange Zeit leerstehender Bauten notwendig sind, einbeziehen.

Einmal mehr klar wurde, dass viele Schlösser ob ihrer wertvollen Innenausstattung nicht für eine Hotelnutzung geeignet sind. Intensiv wurde von den Teilnehmern über alternative Nutzungsmöglichkeiten wie z.B. Eigentumswohnungen, Ferienapartments, kommunale Einrichtungen, Museen und Bildungseinrichtungen diskutiert. Gerade die Problematik der von Bevölkerungsschwund und Landflucht betroffenen strukturschwachen Gebiete, wie es Masuren ist, könnte hier durch innovative Lösungen entgegengewirkt werden. Der Gedanke des gemeinsamen europäischen Kulturerbes und der gemeinsamen Verantwortung geht zurück auf die Gründungsväter der Deutsch-Polnischen Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz: Professor Gottfried Kiesow, der am 07.11.11 verstorben ist, und sein Kollege und Freund Professor Andrzej Tomaszewski, ehem. Generalkonservator Polens, gründeten im Jahr 2006 die DPS und deren gleichnamige polnische Schwesterstiftung.

Peter Schabe

Gazeta Olsztyńska

Pałac w Sztynorcie zmienia wygląd

2011-11-25 08:50:11 (ost. akt: 2011-11-25 09:06:29)

Informacja prasowa Niemiecko-Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury oraz jej siostrzanej Fundacji Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury



Pałac w Sztynorcie przed rozpoczęciem prac remontowych (Autor: Archiwum PNFOZK)

Międzynarodowa konferencja dotycząca ochrony zabytków, 17-18.11.2011 w Zgorzelcu „Zgodna z zasadami konserwatorskimi rewitalizacja zespołów pałacowych, pozbawionych funkcji, na przykładzie pałacu w Sztynorcie / Steinort”. W minionym tygodniu znacząca delegacja z Warmii i Mazur z udziałem wicemarszałek Anny Wasilewskiej z Olsztyna, Starosty Haliny Ireny Faj z Węgorzewa, Gabrieli Czarkowska-Kusajdy z Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, Krzysztofa Piwowarczyka, Burmistrza miasta Węgorzewo oraz Sołtys Sztynortu Elżbiety Serkis wzięła udział w konferencji oraz debacie na temat realizacji projektu rewitalizacji pałacu Sztynort.

Konferencja odbyła się w Zgorzelcu, mieście z 4.000 zabytków położonym nad Nysą Łużycką. Niemiecko Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (DPS), Zgorzelec oraz Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (PNF), Warszawa jako organizatorzy symposium mogły również powitać zastępcę Dyrektora działu ochrony zabytków Ministerstwa Kultury, Pana Dariusza Jankowskiego, niemieckiego Konsula w Warszawie, Pana Freiherr Rüdiger von Fritsch oraz Pani Vera von Lehndorff, która w celu ratowania byłego pałacu rodzinnego założyła w tamtym roku Wspólnotę Lehndorffów. Konferencję patronatem objął Minister Kultury Bogdan Zdrojewski i Cornelia Pieper, Minister Stanu oraz koordynatorka polsko-niemieckiej współpracy przygranicznej. Obie Fundacje pod koniec roku 2008 zapoczątkowały w Olsztynie pierwsze symposium dotyczące ratowania pałacu Sztynort. Wtedy wynikiem konferencji, również z udziałem Gräfin

Very von Lehnendorff, światowej sławy fotomodelki lat 60' i 70', było przejęcie pod koniec 2009 roku przez Polsko-Niemiecką Fundację od firmy TIGA S.A pałacu w Sztynorcie. Następnie pozyskano pieniądze z Niemiec, dzięki którym na początku 2010 roku mogły być przeprowadzone pierwsze prace zabezpieczeniowe w zagrożonym zawaleniem pałacu. W tym czasie, dzięki środkom z Ministerstwa Kultury, sfinansowano nowe pokrycie dachu, tak aby w porę zabezpieczyć pałac przed nadciągającą zimą. Na sfinansowanym przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Niemiec symposium, Polsko-Niemiecka Fundacja reprezentowana była przez członka Zarządu Panią Prof. Marie-Luise Niewodniczanską, której zmarły mąż Tomasz był w posiadaniu jednej z najbardziej znaczących prywatnych kolekcji polskich map historycznych „Imago Poloniae”. Od 2010 roku zbiory można oglądać w Zamku Królewskim w Warszawie.

Niemiecko-Polska i Polsko-Niemiecka Fundacja przedstawiła 120 uczestnikom konferencji w Zgorzelcu, na której omawiane były również niezagospodarowane pałace na Dolnym Śląsku, Pomorzu oraz w Czechach, częściowe wyniki planu odbudowy pałacu w Sztynorcie. Po zakończeniu prac w pałacu Lehnendorffów przewidziane jest Muzeum, Europejskie Centrum Kształcenia Rzemiosła oraz Międzynarodowa Strzecha Budowlana, w której młodzież po zakończeniu szkoły, na wzór niemieckiego rocznego wolontariatu, pracować będzie nad ochroną zabytków. Ostatnie dwa przedsięwzięcia funkcjonują od dawna w Zgorzelcu i zostały wyczerpująco przedstawione lokalnym władzom z Olsztyna i Węgorzewa. Przyszłe Muzeum przedstawiać ma multimedialną historię Mazur, skoncentrowaną na byłych wschodniopruskich rodzinach. Zamknięcie prac nad Muzeum i Strzechą Budowlaną przewidziane jest na rok 2015. Przedsięwzięcie sfinansowane ma być przede wszystkim przez Fundusz Norweski, którego nowy nakład przewidziany jest na rok 2012. Kto chciałby zaczerpnąć informacji o planowanym koncepcie zagospodarowania pałacu w Sztynorcie, może zamówić broszury w jęz. polskim lub jęz. niemieckim pod podanym adresem mailowym: wagner.peter.dps@gmail.com.

Na konferencji w Zgorzelcu stwierdzono, iż dla sukcesu odratowania pałaców, gdzie na początku nie ma do dyspozycji wielu środków finansowych, szczególnie ważne jest, zaangażowanie społeczeństwa w proces restauracji, branie udziału w rozwoju projektu, tak aby identyfikować się z obiektem i np. brać udział w przedsięwzięciach organizowanych przez właścicieli, które przy dłuższej rewitalizacji są szczególnie ważne. Stało się również jasne, iż wiele pałaców, mimo swojego cennego wyposażenia, nie są odpowiednie do zagospodarowania w formie hotelu. Uczestnicy intensywnie dyskutowali również na temat alternatywnych możliwości zagospodarowania jak np. mieszkania własnościowe, letnie apartamenty, zagospodarowanie gminne, muzea. Dyskutowano również na temat kierunków kształcenia młodzieży. Problematyce ubytku ludności na strukturalnie słabo rozwiniętych obszarach, jakimi są Mazury, można przeciwdziałać dzięki tym innowacyjnym rozwiązaniom. Myśli wspólnego europejskiego dziedzictwa kultury oraz wspólnej odpowiedzialności, powracają do ojców założycieli Niemiecko-Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury, Profesora Gottfrieda Kiesow, który zmarł 07.11.11. Wspólnie z kolegami oraz przyjacielem Profesorem Andrzejem Tomaszewskim, byłym polskim Generalnym Konserwatorem, założył w roku 2006 Niemiecko-Polska Fundację i jej tak samo nazwaną polską siostrzaną Fundację.

Peter Schabe

Zobacz więcej: <http://gizycko.wm.pl/79172,Palac-w-Sztynorcie-zmienia-wyglad.html#ixzz1h4ilfvc3>

Zgorzelec. Przyszłość zabytkowego pałacu tematem konferencji

Pałac w Sztynorcie w końcu odżyje?

— Turyści przyjeżdżają i są trochę rozczarowani tym, co widzą. Ze zdziwieniem pytają: to ten pałac? — opowiada Elżbieta Serkis, sołtys Sztynortu. — W ostatnich latach pałac bardzo zniszczył i zaczął się sypać. Ale jest nadzieja, że w końcu zostanie zagospodarowany!

Emilia Fedusio
e.fedusio@gazetaolsztynska.pl

Jak przywrócić świetność siedzibie rodu Lehnendorffów? Dyskutowano o tym na konferencji w Zgorzelcu, która odbyła się w dniach 17-18 listopada. Organizatorami symposium były Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (DPS) oraz Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (PNF), która jest właścicielem pałacu w Sztynorcie. W konferencji wzięło udział 120 uczestników z Niemiec i Pol-

ski, a wśród nich Halina Faj, starosta węgorzewski, Krzysztof Piwowarczyk, burmistrz Węgorzewa, Elżbieta Serkis, sołtys Sztynortu i przedstawiciele naszego województwa.

— Specjaliści, którzy latem i we wrześniu pracowali w sztyńńskim pałacu, zaprezentowali swoje ekspertyzy i wyniki badań technicznych obiektu. Natomiast architekci przedstawili nam plan zagospodarowania pałacu — mówi Elżbieta Serkis.

Zakończenie prac w 2015 roku

— W pałacu Lehnendorffów powstanie muzeum, Europejskie Centrum Kształcenia Rzemiosła oraz Międzynarodowa Strzecha Budowlana, w której młodzież po zakończeniu szkoły, na wzór niemieckiego rocznego wolontariatu, pracować będzie nad ochroną zabytków — wyjaśnia

Peter Schabe. — Ostatnie dwa przedsięwzięcia funkcjonują od dawna w Zgorzelcu i zostały wyczerpująco przedstawione lokalnym władzom z Olsztyna i Węgorzewa. Przyszłe muzeum będzie przedstawiać multietniczną historię Mazur, skoncentrowaną na byłych wschodniopruskich rodzinach. Zamknięcie prac nad muzeum i Strzechą Budowlaną przewidziane jest na rok 2015. Przedsięwzięcie sfinansowane ma być przede wszystkim przez Fundusz Norweski.

Na początku 2010 r. przeprowadzono

[PATRONI SPOTKANIA]

Patronat nad konferencją objęli: Bogdan Zdrojewski, minister kultury i Cornelia Pieper, minister stanu i koordynatorka polsko-niemieckiej współpracy przygranicznej

pierwsze prace zabezpieczające zagrożony zawaleniem pałac.

— Obecnie najważniejsze jest naprawienie dachu, który bardzo przeciekał. Zostało także zrobione odwodnienie. Trzeba sprawdzić, czy po zimie nie będzie zalewało piwnic — mówi Elżbieta Serkis. — A od wiosny mają ruszyć dale prace. Mieszkańcy wioski są zadowoleni z planów rewitalizacji sztyńńkiego pałacu. Zdajemy sobie sprawę z tego, że jest to bardzo duże przedsięwzięcie, które potrzebuje społecznej poparcia.



Pałac w Sztynorcie — prace zabezpieczające
Fot. Tadeusz Cichoński

Gmina Węgorzewo. Trwa remont rodowej siedziby Lehndorffów

Odkrywają tajemnice sztyrnorckiego pałacu

W XVII-wiecznym pałacu w Sztyrnorcie, siedzibie rodowej Lehndorffów, trwają prace remontowe. Pieczę nad pałacem sprawuje Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury.

Sławomir Kędziński
s.kedziński@gazetaolsztynska.pl

Pałac w Sztyrnorcie ostatnich kilkudziesięciu lat nie może zaliczyć do udanych - po II wojnie światowej obiekt został ograbiony, a kolejne lata to dewastacja zabytku. Los uśmiechnął się dopiero w listopadzie 2009 roku, kiedy zabytek przejęła Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury. Nowy właściciel postanowił nie tylko odrestaurować pałac, ale też jego istnieniu nadać nowy sens. Pierwsze prace jakie zostały wykonane za pozyskane przez Fundację pieniądze zostały przeznaczone na naprawienie przeciekającego dachu i zabezpieczenie okien.



Piotr Wagner, przedstawiciel Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony zabytków Kultury, przy odkrytym niedawno tajemnym przejściu w sztyrnorckim pałacu

Fot. Sławomir Kędziński

— Od czasu przejścia zabytku do dziś Fundacja na jego ratowanie przeznaczyła prawie 900 tysięcy złotych — mówi Piotr Wagner, mieszkaniec Giżycka, przedstawiciel Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury. — Obecnie przekładany jest dach. Rozwiązania budowlane stropu są jedyne w swoim rodzaju na skalę

europejską. Praktycznie ten strop powstał bez użycia gwoździ.

Firma wykonująca nowy dach musi zdążyć przed zimą z jego ukończeniem. Wykonano również prace zabezpieczające stropy piwnic przed ewentualnym zawaleniem się.

— W trakcie robót nie brakuje ciekawych odkryć —

opowiada Piotr Wagner. — Na przykład natrafiono na tajemne przejście między jedną z górnych kondygnacji a pałacowym ogrodem. Według fachowców takich niespodzianek może być więcej.

Zakres prac jakich podjęła się Fundacja jest ogromny. Nie trzeba dodawać, że również ich sfinansowanie to znaczący wydatek. Jeszcze nie zostały w pełni oszacowane koszty restauracji pałacu, ale na pewno będzie to kilkadziesiąt milionów złotych.

Według planów miałyby tu powstać Muzeum „Pałac Sztyrnort”, Europejskie Centrum Kształcenia w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków oraz Międzynarodowa „Strzecha Budowlana dla Młodzieży”, w której kwalifikacje zdobywaliby fachowcy niezbędni przy restauracji zabytkowych obiektów.

To przyszłość, a plan na 2012 rok to zdobycie środków na restaurację pałacu w ramach Funduszu Norweskiego, kontynuacja remontu oraz stworzenie wystawy i punktu informacji o dziejach pałacu w prawym, najmniej zniszczonym skrzydle zabytku. Ta ostatnia inicjatywa miała by zacząć funkcjonować przed sezonem letnim 2012 roku. Pomoc w jej realizacji zadeklarowały władze Węgorzewa.

GÖRLITZER NACHRICHTEN
RUND UM DIE LANDESKRONE

NACHRICHTEN

Experten diskutieren Schlossrettung

Görlitz. 120 Teilnehmer nahmen an der deutsch-polnischen Denkmalschutztagung in Görlitz teil, in deren Mittelpunkt in den letzten zwei Tagen der Erhalt von Schlössern in Polen stand. Vor allem diskutierten die Experten, wie die Schlösser genutzt werden können. Die Vorschläge reichten von Eigentumswohnungen über Museen bis zu Bildungseinrichtungen. (SZ)

SONNABEND/SONNTAG
19./20. NOVEMBER 2011

15
SÄCHSISCHE ZEITUNG

Perspektiven für verfallende Schlösser

Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz tagte in Görlitz

Am 17. und 18. November fand in Görlitz eine zweitägige internationale Denkmalfachtagung „Erhaltung des Europäischen Kulturerbes – Denkmalgerechte Revitalisierung funktionslos gewordener Schlossbauten“ statt. 120 Teilnehmer, davon die Hälfte aus Polen, waren der Einladung der Deutsch-Polnischen Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz nach Görlitz gefolgt, um im altherwürdigen Rathaus der Neißestadt in einem Symposium über akut vom Verfall bedrohte Schlösser zu diskutieren und darüber, welche Rettungsmöglichkeiten entwickelt werden können, um den Aderlass in dieser Denkmalgattung zu stoppen. Den Referenten lauschten u.a. der deutsche Botschafter in Warschau, Freiherr Rüdiger von Fritsch, Gräfin Vera von Lehnhoff, die sich für die Rettung ihres ehemaligen Familienschlosses Steinort in den Masuren engagiert, und der stellv. Direktor der Abteilung Denkmalschutz des polnischen Kulturministeriums in Warschau. Auf der gut besuchten Tagung, die Fachleuten für das deutsch-polnische Erbe ein Spezialforum bot, um ihre Kenntnisse über die Bewahrung der Schlösser als einzigartige Zeugnisse der Profanbaukunst zu erweitern und die deutsch-polnischen Beziehungen zu

vertiefen, standen bedrohte Schlösser in Niederschlesien (Hirschberger Tal), der Neumark, im ehemaligen Ostpreußen, Südböhmen und Country-Houses in Siebenbürgen im Fokus. Auf der Tagung wurde u.a. herausgearbeitet, dass es für den Rettungserfolg bei Schlössern, dann, wenn zunächst nur geringe Finanzmittel zur Verfügung stehen, besonders wichtig ist, die Bevölkerung in die Instandsetzungs-bemühungen einzubeziehen, sie an der Entwicklung des Projekts teilhaben zu lassen, denn dann kann sie sich mit dem Objekt identifizieren und sich beispielsweise in Veranstaltungen der Eigentümer, die für die Vitalisierung vormals lange Zeit leerstehender Bauten notwendig sind, einbeziehen. Auf diese Weise entsteht bei der Bevölkerung, die nach dem Zweiten Weltkrieg in die westlichen Gebiete des heutigen Polens umsiedeln musste, das Gefühl der Teilhabe am Sanierungserfolg. Als Leuchtturm- und Best Practice-Projekt für das Hirschberger Tal wurde einmal mehr Schloss Lomnitz bei Hirschberg präsentiert, das von Familie von Küster in völlig ruinösem Zustand Anfang der 1990er Jahre erworben wurde und nach langjähriger Instandsetzung heute als Hotel-Restaurant und als deutsch-polnisches Kulturzentrum reüssiert. Jedoch

ist aufgrund der enormen Schlösserdichte gerade in Schlesien (ca. 2.500 Objekte) auch klar, dass diese Nutzung nicht für alle Schlossbauten in Frage kommt. Einmal mehr wurde klar, dass viele Schlösser ob ihrer wertvollen Innenausstattung nicht für eine Hotelnutzung geeignet sind. Intensiv wurde von den Teilnehmern über alternative Nutzungsmöglichkeiten wie z.B. Eigentumswohnungen, Ferienapartments, kommunale Einrichtungen, Museen und Bildungseinrichtungen diskutiert. Gerade die Problematik der von Bevölkerungsschwund und Landflucht betroffenen strukturschwachen Gebiete, wie es Masuren aber auch Glatzer Bergland sind, könnte hier durch innovative Lösungen entgegengewirkt werden. Der Gedanke des gemeinsamen europäischen Kulturerbes und der gemeinsamen Verantwortung gehen zurück auf die Gründungsväter der Deutsch-Polnischen Stiftung für Kulturpflege und Denkmalschutz, Professor Gottfried Kiesow, der vor wenigen Tagen verstorben ist. Gemeinsam mit seinem Kollegen und Freund Professor Andrzej Tomaszewski, dem ehem. Generalkonservator Polens, gründete er im Jahr 2006 die DPS und deren gleichnamige polnische Schwesterstiftung.

(Siehe auch Seite 28)

Zwei Städte in Schlesien ehren Johann Heermann

Zu den Gemeinden im polnischen Schlesien, die einen Blick in die Vergangenheit tun und dabei Persönlichkeiten aus deutscher Zeit entdecken, gehören nun auch Raudten/Rudna und Köben/Chomienia im Norden des Landes, wo am 15. und 16. Oktober 2011 in besonderer Weise dem Pfarrer und Kirchenliederdichter Johann Heermann gedacht wurde. Die Deutschlehrerin und Orthsistorikerin Danuta Adamska hatte ihn „und seine Bedeutung für das kulturelle Leben des europäischen Protestantismus entdeckt

und eine Gedenkveranstaltung über „Leben und Werk von Johann Heermann“ organisiert. Eingeladen waren die Bewohner der beiden Gemeinden Raudten (Rudna) und Köben (Chomienia), Gäste aus Lissa (Leczn) und ehemalige Bewohner aus Deutschland. So wurde auch die ganze Veranstaltung in Deutsch und Polnisch abgehalten. Das Programm war anspruchsvoll: Vorträge über „Johann Heermann im Kontext der europäischen Literatur“ (Marcin Blaszkowski) und „der 30-jährige Krieg und seine Folgen“ (Danuta Adamska) wechselten sich ab mit der Darstellung von Szenen aus dem Leben des Dichters, ausgeführt von Gymnasiasten und Gymnasiastinnen aus Rudna und dem Vortrag von Liedern Johann Heermanns in deutscher und polnischer Sprache. Pfarrer Dr. Paul Gerhard Eberlein aus Deutschland, Vorsitzender der Johann-Heermann-Stiftung, führte in die Entstehung des Liedes „O Jesu Christe, wahres Licht, erleuchte die dich kennen nicht...“ ein. Zu den Darbietungen gehörte auch eine Ausstellung über das Leben Johann Heermanns, die von Schülern

deutung von Bemühungen, das gemeinsame kulturelle Erbe Schlesiens auch gemeinsam wahrzunehmen. So möchte man hoffen, dass weitere gemeinsame Veranstaltungen dieser oder ähnlicher Art an vielen Orten Schlesiens stattfinden.

Pge



Heermann, die von Schülern



Quelle: sz-online/Sächsische Zeitung
Donnerstag, 17. November 2011

Schloss-Retter tagen in Görlitz

Von Von Sebastian Beutler

Gottfried Kiesow wollte dabei ein Projekt in den Masuren voranbringen. Nun müssen andere die Initiative weitertragen.

Nicht jeder weiß, dass die deutsch-polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz ihren Sitz in Görlitz hat. Nun veranstaltet sie heute und morgen zusammen mit weiteren Partnern eine große Tagung zur „Erhaltung des europäischen Kulturerbes“. Im Mittelpunkt steht dabei die Sanierung und Wiedernutzung von Schloss Steinort in den Masuren.

Einst gehörte es der Familie von Lehnhoff. Sie ist über das normale Maß hinaus durch Heinrich Graf von Lehnhoff-Steinort bekannt geworden, weil er zu den Beteiligten am fehlgeschlagenen Attentat auf Adolf Hitler am 20. Juli 1944 zählte. Dafür wurde auch er von den Nazis in Berlin-Plötzensee hingerichtet.

Seit Jahren bemühten sich Gottfried Kiesow und der polnische Denkmalschützer Andrzej Tomaszewski, den Verfall des Schlosses aufzuhalten und es wiederzubeleben. Ein Museum ist geplant, ein Handwerkszentrum und eine Jugendbauhütte. Im April gab es erste Zusagen durch die polnische Regionalverwaltung. Doch nach dem Tode Kiesows müssen nun andere das Projekt weiter vorantreiben.

So wird diese Tagung, deren Einladung noch die Unterschrift von Gottfried Kiesow trägt, ganz in der Erinnerung und Verpflichtung an ihn stattfinden. Neben Besichtigungen des Görlitzer Handwerkszentrums und der Jugendbauhütte wird es am Freitag auch um die Schlösser im Hirschberger Tal gehen.

Artikel-URL: <http://www.sz-online.de/nachrichten/artikel.asp?id=2914033>

Teilnehmerliste / Lista uczestników

DEUTSCHLAND / NIEMCY

Name, Vorname / Nazwisko, Imię	Institution / Instytucja	Stadt / Miasto
Barth, Christian	Jugendbauhütte Stralsund / Szczecin	Stralsund
Bergander, Beate	Landesdenkmalamt Berlin; Urząd Ochrony Zabytków w Berlinie	Berlin
Blanek, Boris, Dipl.-Ing.	blanekarchitekten GbR	Radebeul
Boekhoff, Beata	Technische Universität Dresden	Dresden
Brand, Gerhard, Dr. RA	Lehndorff-Gesellschaft Steinort e.V. (Vorsitzender des Vorstands); Wspólnota Lehndorffów (Przewodniczący Zarządu)	Berlin
Buchwald, Katharina	Dr. Krekler Generalplaner GmbH	Brandenburg an der Havel
Caspary, Hans Dr.	privat	Mainz
Ebert, Klaus	KE. Media Hamburg	Hamburg
Flöting, Hendrik	privat	Berlin
Foelsch, Torsten	Gästehaus Wolfshagen; Dom gościnny Wolfshagen	Wolfshagen
Foelsch-Fanselow, Christian	Gästehaus Wolfshagen; Dom gościnny Wolfshagen	Wolfshagen
Fritsch Freiherr von, Rüdiger	Botschafter, Deutsche Botschaft Warschau; Dyplomata, Niemiecka Ambasada w Warszawie	Warschau
Gossart, Ewa, Dr.	Iglhaut von Grote berlin	Berlin
Hirt, Andreas	hirt architekten	Dresden
Hübner, Julia	privat	
Jäger, Wolfram, Prof. Dr.Ing.	Technische Universität Dresden, Lehrstuhl Bauingenieurwesen	Dresden
John-Lindner, Renate	Educatio pro Europa Viadrina, Heimatverein Lebus	Lebus
Kahlfeldt, Petra, Prof.	Beuth-Hochschule für Technik	Berlin
Kepstein, Markus	Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege; Centrum Kształcenia Rzemiosła w Zgorzelcu	Görlitz
Kern, Agata	Ostpreußisches Landesmuseum	Lüneburg
Knobloch von, Hans-Heinrich	Erika-Simon-Stiftung	Potsdam
Kollna, Matin	Jugendbauhütte Görlitz; Strzecha Budowlana w Zgorzelcu	

Lancken von der, Jutta	Educatio pro Europa Viadrina – Poln.-Deutscher Verein Witnica	Berlin
Lehndorff, Vera von	Lehndorff-Gesellschaft Schloss Steinort e.V. (Vorstandsmitglied)	Berlin
Lindner, Rolf	Educatio pro Europa Viadrina, Heimatverein Lebus	Lebus
Mandziejewicz, Peter	privat	Giessen
Mitsching, Peter	Stadt Görlitz, Untere Denkmalschutzbehörde	Görlitz
Mojto, Carolina	Lehndorff-Gesellschaft Schloss Steinort e.V. (Vorstandsmitglied)	Berlin
Niewodniczanska, Marie-Luise, Prof.	Polsko-Niemiecka Fundacja (PNF), Warszawa (Vorstandsmitglied)	Bitburg
Nogossek, Hanna, Dr.	Deutsches Historisches Museum	Berlin
Paulick, Joachim	Stadt Görlitz, Oberbürgermeister	Görlitz
Pieper, Heike	Jugendbauhütten e.V. der Deutschen Stiftung Denkmalschutz (Vorstandsmitglied)	Berlin
Quiel, Günter	Förderverein zum Wiederaufbau der Stadt- und Hauptkirche Guben	Guben
Redecker von, Angela	ANS Geesthacht	Geesthacht
Redecker von, Christian	ANS Geesthacht	Geesthacht
Rieffel, York	Landesdenkmalamt Berlin; Urząd Ochrony Zabytków w Berlinie	Berlin
Sauermann, Karin, Dr.	privat	Radebeul
Schiener, Detlef	Jugendbauhütte Görlitz; Młodzieżowa Strzecha Budowlana w Görlitz	
Schirmer, Ursula, Dr.	Deutsche Stiftung Denkmalschutz; Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków	Bonn
Schneider, Rolf	Freundeskreis Schlösser und Gärten der Mark Brandenburg	Berlin
Schoenaich-Carolath, Eleonore	Europa-Universität Viadrina	Berlin
Schreiber, Christian	privat	Dresden
Schubert, Wolfgang	privat	
Schulze, Katrin	privat	Berlin
Siegbert, Ludwig, Dipl.- Ing.	privat	Radebeul
Simon, Waltraud	Erika-Simon-Stiftung	Rinteln

Spelsberg, Irmela	ICOMOS Deutschland	Berlin
Suezwann, Marie-Theres Dr.	privat	
Töpfer, Lutz	Deutsche Bundesstiftung Umwelt	Osnabrück
Vogel, Carolin	Herrmann-Reemtsma-Stiftung	Hamburg
von Fritsch Freiherr, Rüdiger	Botschafter der Botschaft der Bundesrepublik Deutschland in Warschau	Warschau
von Restorff, Wulf, Prof. Dr.	privat	
von Werner, Thesi	Kindergarten und Bildungsstätte Hedwig e.V.	Berlin
Wasmund, Dagny, Dr.	Educatio pro Europa Viadrina – Poln.-Deutscher Verein Witnica	Berlin
Weingarten, Heldis	privat	Köln
Wend, Brigitta	Gartenkulturpfad beiderseits der Neiße	Bad Muskau
Wennige, Simon	Student Universität Gießen	Potsdam
Zuber, Sven	Stadt Forst	Forst (Lausitz)

POLEN / POLSKA

Balawajder, Martin	privat	Warszawa
Bartoś, Magdalena	Muzeum Warmii i Mazur, Oddział w Morągu	Morąg
Bejma, Ilona	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Legnicy; Denkmalamt Breslau; Vertretung in Liegnitz	Legnica
Biały, Wawrzyniec	Fundacja Kultury Ekologicznej	Jelenia Góra
Bielinis-Kopeć, Barbara	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze; Denkmalamt Grünberg in Schlesien	Zielona Góra
Błazejewska, Maja	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze; Denkmalamt Grünberg in Schlesien	Zielona Góra
Bryła, Agnieszka	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Legnicy; Denkmalamt Breslau; Vertretung in Liegnitz	Legnica
Brzostowska, Izabella	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa; Universität Thorn	Toruń
Chrzanowski, Maciej	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Marschallamt Woiwodschaft Ermland und Masuren	
Cichonski, Tadeusz, Inż.	Inspektor Nadzoru Budowlanego	Olsztyn
Cukras-Stelągowska, Joanna, Dr.	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Universität Thorn	Toruń
Czarkowska-Kusajda, Gabriela	Urząd Wojewódzki w Olsztynie; Woiwodschaftsamt Allenstein	Olsztyn

Domagalska, Kamila	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze; Denkmalamt Grünberg	Zielona Góra
Faj, Halina Irena	Starostwo Powiatowe w Węgorzewie (Starosta); Stadtamt Angerburg (Staroste)	Węgorzewo
Garbacz, Ewa	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze; Denkmalamt Grünberg	Zielona Góra
Gibski, Daniel	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu; Denkmalamt Breslau	Wrocław
Górowska, Elżbieta	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze; Denkmalamt Grünberg	Zielona Góra
Jakubiec, Jacek	Fundacja Kultury Ekologicznej	Jelenia Góra
Jankowski, Dariusz	Ministerstwo Kultury RP, dział ochrony zabytków (Zastępca Dyrektora); Polnisches Kulturministerium, Abteilung Denkmalschutz (stellv. Direktor)	Warszawa
Jasiński, Krzysztof	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, Denkmalamt Allenstein	Olsztyn
Kaliczyński, Andrzej	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie; Denkmalamt Allenstein	Olsztyn
Kapaczyński, Wojciech	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Jeleniej Górze; Denkmalamt Breslau, Vertretung Hirschberg	Jelenia Góra
Karski, Waldemar	privat	Jelenia Góra
Korzeniowski, Tomasz	Towarzystwo Opieki nad Zabytkami	Gdańsk
Kosicki, Paweł	Fach&Werk, Gesellschaft Schloss Wildenbruch e.V.	Berlin
Kubik, Jan, Prof.	Politechnika Opolska	Opole
Kudyba, Zbigniew	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Jeleniej Górze; Desdenkmalamt in Breslau, Vertretung Hirschberg	Jelenia Góra
Kurek, Krzysztof	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Jeleniej Górze; Denkmalamt in Breslau, Vertretung Hirschberg	Jelenia Góra
Kurowska, Kornelia	Fundacja Borussia	Olsztyn
Latosiński, Robert	Urząd Miejski w Węgorzewie, Stadtamt Angerburg	Węgorzewo
Lisewska, Małgorzata	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Legnicy; Denkmalamt Breslau; Vertretung in Liegnitz	Legnica
Liżewska, Iwona	Narodowy Instytut Dziedzictwa, Oddział Terenowy	Olsztyn
Maciejowska-Bujak, Katarzyna	privat	Wrocław
Marsch-Potocka, Renate	Salon Marion Dönhoff	Ruciane Nida
Maścianica, Jan	Wicewojewoda - Urząd Wojewódzki w Olsztynie, Vize-Woiwode Woiwodschaft Ermland-Masuren	Olsztyn

Nadzieja, Łukasz	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Denkmaltamt in Breslau	Wrocław
Niczyporuk, Malwina	privat	
Nowakowska-Ciuchera, Anna	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu, Denkmaltamt in Breslau, Vertretung in Walmbrig	Wałbrzych
Piowarczyk, Krzysztof	Urząd Miejski w Węgorzewie (Burmistrz), Stadtamt Angeburg (Bürgermeister)	Węgorzewo
Popowska, Monika	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Jeleniej Górze; Denkmaltamt Breslau, Vertretung Hirschberg	Jelenia Góra
Przybyszewska-Koźbiel, Małgorzata	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, Denkmaltamt Allenstein	Olsztyn
Rutkowska, Sonja	Stowarzyszenie Historyków Sztuki – oddział górnośląski	Katowice
Serkis, Elżbieta	Softys Sztynortu; Ortsvorsteherin Steinort	Węgorzewo
Skibiński, Franciszek	Universiteit Utrecht, Onderzoeksinstituut voor Geschiedenis en Cultuur	Toruń
Skowron, Agnieszka	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze; Denkmaltamt Grünberg	Zielona Góra
Stanek, Izabella	privat	
Stelągowski, Jakub	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Universität Thorn	Toruń
Szechlicka, Joanna	Politechnika Gdańska	Gdańsk
von Klitzing, Albrecht	privat	Sorkwity
Walerzak, Miłosz	Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu	Poznań
Wasilewska, Anna	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Vize-Marschallin Woiwodschaft Ermland-Masuren	Olsztyn
Wierzbicki, Dawid	Fundacja Borussia	Olsztyn
Woźniak, Wioletta	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu; Landesdenkmaltamt Wrocław	Wrocław

Referenten / Referenci

Donau, Udo, RA	Deut.-Poln. Stift. Kulturpflege und Denkmalschutz (Vorstandsmietglied); Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (członek Zarządu)	Gießen
Franke, Arne, M.A.	Kunsthistoriker; historyk sztuki	Berlin
Górski, Marcin, dr inż	Architekturbüro festgrupa	Warszawa
Hansova, Jarmila, Mgr.	Nationalamt für Denkmalpflege (Tschechien); Państwowy Urząd Ochrony Zabytków (Czechy)	České Budějovice
Heck, Kilian, Prof. Dr.	Lehndorff-Gesellschaft Steinort e.V. (Vorsitzender des Vorstands); Wspólnota Lehndorffów (Przewodniczący Zarządu)	Greifswald
Herrmann, Christofer, Prof. Dr.	Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz; Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury	Olsztyn
Korzeń, Krzysztof mgr	Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej	Wrocław
Krämer, Peter, Dipl.-Ing.	Ingenieurbüro Krämer	Berlin
Krekeler, Achim, Dr.	Dr. Krekeler Generalplaner GmbH	Brandenburg an der Havel
Ouroda, Vlastislav, Ing., Ph.D.	Fachstellvertreter des Nationalamts für Denkmalpflege	České Budějovice
Strauch, Silke, Dipl.-Ing.	Jugendbauhütten der Deutschen Stiftung Denkmalschutz; Strzechy Budowlane Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków	Hamburg
Vogel, Andreas, Dipl.-Ing.	Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege e.V.	Görlitz
von Küster, Elisabeth	Schloss Lomnitz GmbH	Łomnica
Zalewski, Paul, Prof. Dr.	Europa-Universität Viadrina	Frankfurt (O)

ORGANISATOREN

Kopczyńska, Joanna	Fundacja / Stiftung Dobro Kultury	Ślubice
Pałubicka, Kamila	Fundacja / Stiftung Dobro Kultury	Ślubice
Schabe, Peter, Dr.	Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz	Görlitz
Vogel, Andreas	Görlitzer Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege e.V.	Görlitz
Wagner, Piotr	Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz	Giżycko

